Biblioteca Centrală Regională Regiona Hunedoara Deva

CUM L-AM TRADAT PE PASCAL

de Mircea Horia Simionescu

MOARE UN OM

de Mihai Stoian

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LUCEAFĂRUL

SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

ANUL XI — Nr. 14 (310) ● Redactor-șef EUGEN BARBU ● Sîmbătă 6 APRILIE 1968 ● 12 pagini 1 leu

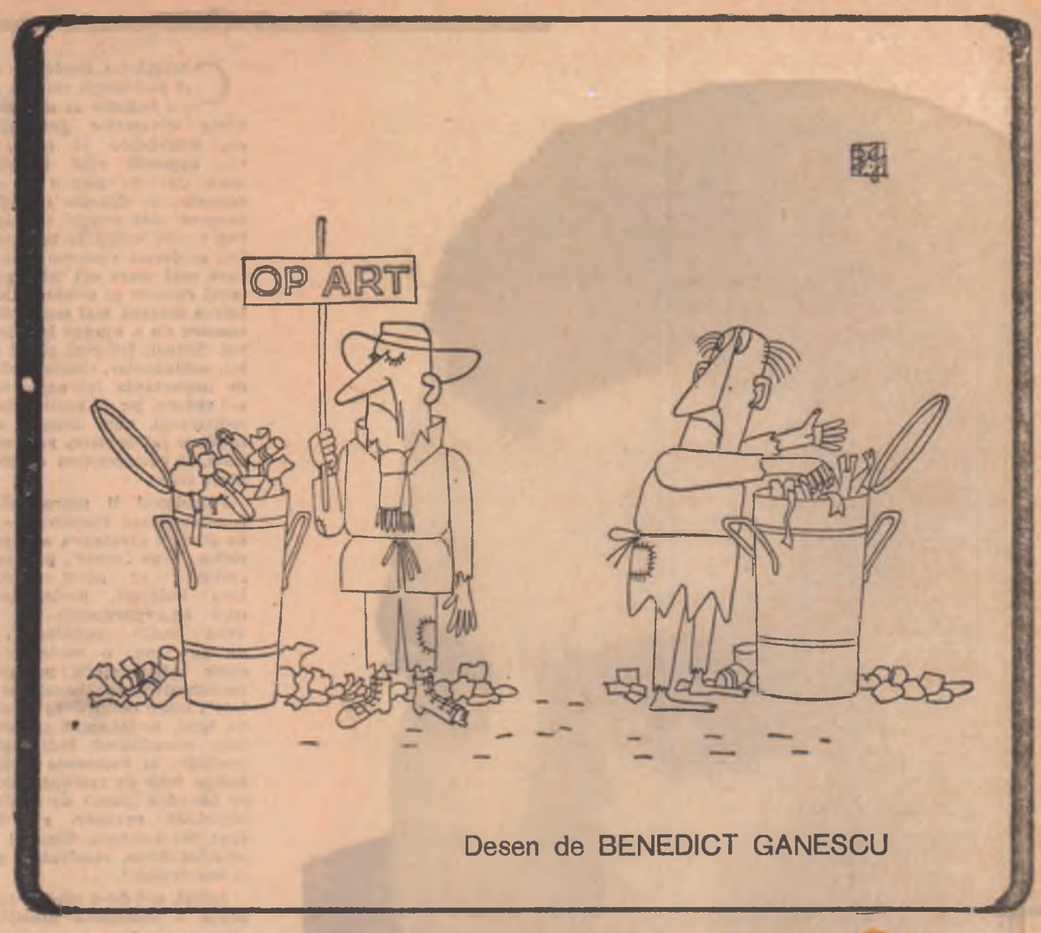

Desen de BENEDICT GANESCU

Desen de MIHU VULCĂNESCU

Mihnea Gheorghiu

note și contranote

ESSEUL POLITIC

Cei mai mulți dintre marii scriitori ai lumii au participat, direct sau indirect, la viața politică a țării lor, prin scrieri inspirate din istoria prezentă sau trecută a poporului lor și care, chiar atunci cînd nu erau în chip manifest „angajate", îi angajau efectiv în ansamblul evenimentelor respective, ca martori ai apărării, sau ai acuzării — atunci cînd nu erau factori determinanți ai unor mișcări sociale și naționale, așa cum s-a întîmplat de mai multe ori.

În Statele Unite, de exemplu, Tom Paine (autorul esseului Common Sense**) a pus bazele teoretice ale Constituției americane, iar despre activitatea scriitoarei Harriet Beecher Stowe (care a scris** Coliba unchiului Tom**), Lincoln a spus că „a pricinuit, cu mica ei carte, acest mare război", referindu-se la războiul de secesiune. În Marea Britanie, esseurile politice ale lui Swift (creatorul lui Gulliver) au fost hrana revoluției irlandeze, iar Revoluția Franceză era, după cîntecele umoristice ale timpului, „greșeala" lui Rousseau și a lui Voltaire.**

În tradițiile literaturii noastre, esseul și pamfletul politic, semnat de marii noștri scriitori și filozofi, intră cu drept de cetate. În această categorie a propagandei patriotice se cuprind bineînțeles toate genurile acestor creații (situate uneori și între genuri), de la Cîntarea României **și pînă la discursurile parlamentare ale unioniștilor. Chiar unele drame istorice au, prin caracterul lor persuasiv, trăsături de esseu politic. Un studiu folositor ar putea fi întreprins pe tema aceasta, și aș saluta fericit o asemenea inițiativă (la care generația studenției mele a optat deseori în perioada luptei patriotice antifasciste) pentru că este o nobilă și exemplară tradiție a intelectualității noastre de pe întreg cuprinsul țării.**

Cred că prea puțin, mult prea puțin, s-a făcut la noi pentru perpetuarea acestei tradiții în condițiile istorice noi, și nu fiindcă ne-au lipsit autorii, ci din pricini pe care obscurantismul intelectual le-a invocat, fără drept de apel, într-o perioadă de regretabilă neatenție față de atributele

(Continuare în pag. a 11-a)

MIRON CHIROPOL

Părinții

Am ochii închiși de acest cîntec,
stau ca un trup ce nu mai caută,
ca flori presărate pe altar.
Se-ntîmplă în jurul meu un ritual
în corpurile adormite,
simt rădăcinile suite
în epitafuri, tot ce este pal
și nevăzut în soare mă apasă.
Acum e liniște. Acum în turnuri cîntă
clopote cu rugina ca o rază
deasupra lumii, blîndă
apropiere a gurilor de oasele
părinților.
E un surîs pe fața lor
ce învie
un alt trecut de copilărie
în care cobor.
E un surîs pe fața lor
apropiindu-mă ca iarba
de ei, de piepturile înnegrite.

Rănindu-mi inima

Gingășia ta se face noapte
și inima se încarcă
de atîta frumusețe gemînd,
rănindu-mi inima
cu porumbelul sfînt.

Ce dragoste acum implor, mă sorb —
aproape ca o umbră doarme
acela care-mi este corp.
ușor cum numai o floare.

★

Fluiduri susțin soarele
deasupra cerurilor pînă cînd
și pînă cînd eu voi rămîne
purtînd veșmîntul tău peste veșmînt.

Fericită e ziua

Fericită e ziua de naștere și moarte pe care o trăiesc lîngă tine. De-aș înțelege, de-aș ști cum să rămîn adevărat înaintea ta, neispitit de durere și doar ca florile acestea care îmi plac mai mult decît oricare altele pentru liniștea lor pe un cîmp, nepăsătoare de repede-pierdere, ca macii implorînd cu fața în grîul încă verde spațiul iluminat. De m-aș bucura și pentru teama că mă vei rupe și o zi îți voi împodobi mina întinsă.

DISTINGUO

Ronsard

Traducătorul lui Ronsard în românește, cum i se va spune de acum încolo lui Alexandru Rally, e un tînăr de vreo șaptezeci de ani. Om talentat și om de cultură, el și-a pus numele pînă azi doar pe volumașul de versuri Studente *(1925) și, dimpreună cu soția sa Getta Rally, cam după zece ani de studii la Paris, pe o foarte utilă* Bibliografie Franco-Română, *plăcîndu-i mai mult, printr-o avariție sui generis, față de talentul și învățătura lui, să strîngă, să adune, să acumuleze și să nu dea sau să pună în circulație. Nici tinerețea nu pare să și-o fi împrăștiat, de îndată ce la vîrsta de azi a putut avea entuziasmul să traducă zece mii de versuri dintre cele cincizeci de mii ale poetului francez (*Ronsard, Antologie Lirică, Alcătuirea, traducerile și studiul de Alexandru Rally, Prefață de Șerban Cioculescu, 1967*).*

*Cît privește talentul, e dintr-odată convingător să citim versiunea celui mai cunoscut dintre sonetele marelui și multiplului, cîteodată chiar al concomitentului amant al Casandrei, al Mariei, al Elenei, al Sinopei, al Ginevrei și al atîtor altora fără nume: „Cînd vei fi-mbătrînit și cu tristețe / Vei toarce serile la luminare, / Rostind vreun vers de-al meu, cu-nduioșare, / Ronsard, vei zice, mă cînta-n junețe. / Și vei vedea că slujnica-ți tresare / Ca smulsă din a toropelii cețe, / Că la auzul gloriei mărețe / Te-o binecuvînta cu minunare. / Voi ți-n pămînt, fantomă fără oase, / M-oi odihni prin umbrele mirtoase. / Tu, gîrbovă sub greul bătrîneții, / Vei regreta disprețuri și trufie; / Trăiește! Mîine n-aștepta să vie, / Culege de-astăzi trandafirii vieții". După cum simte orice cunoscător al originalului, traducerea îi păstrează mai toată vibrația lirică, pe care n-o împiedică să se producă preschimbarea alexandrinului francez (*Ronsard me célebrait du temps de sa jeunesse*) în endecasilabul românesc mai puțin cuprinzător (*Ronsard, vei zice, mă cînta-n junețe*)*

*De altfel calitatea melancoliei ronsardiene biruie pînă și reminiscența sau mai curînd imitația horațiană (*Carpe diem*) din versurile finale. Ronsard știind să fie original ca toți clasicii în imitări declarate. Originalitatea nu se compunea atunci cu nici un fel de trufie. De aceea Ronsard imita pe mulți alții, pe care Alexandru Rally ca om învățat îi știe pe toți, numindu-i pe cei mai însemnați („Homer, Pindar, Teocrit, Anacreon, Bion și Moschus, Callimach și Licophron etc., de la greci; Horațiu și elegiacii în frunte cu Catul, Vergiliu și Ovidiu etc., de la latini; Marul, Pontan, Johannes Secundus, Naugerius etc., de la neolatini; Petrarca, Bembo Strambotiștii etc., de la italieni"), fără să stăruie asupra lor, cum tace mai întotdeauna acea speță netericită de erudiți întîmplători, care cred că frumusețea unui obraz își trage taina din regimul alimentar.*

VLADIMIR STREINU

(Continuare în pag. a 11-a)

SĂPTĂMÎNA

SPRE NOI ÎNȘINE

Oricine cunoaște dezvoltarea istorică a culturii noastre, ușor de urmărit, în amănunte, cel puțin de la mijlocul secolului al XIV-lea pînă astăzi, va constata coexistența, în cadrul unei unități dialectice, a două trăsături definitorii ale geniului creator românesc, egal de active, egal îndreptățite, egal hotărîtoare în ascensiunea sa neîntreruptă, printre mii de adversități.

Prima — o formidabilă capacitate de „înrădăcinare" în solul natal și în coordonatele unei individualități spirituale și morale ireductibile, pe care toate vînturile și furtunile ce ne-au bîntuit n-au putut-o clinti. «Acei care ne-au transmis limba latină, din tată în fiu, în aceste părți dunărene — scrie Alexandru Rosetti — au avut întotdeauna conștiința că vorbesc aceeași limbă (latină), spre deosebire de acei care vorbeau alte limbi. Se poate deci vorbi, în acest caz, de „voința" vorbitorilor de a întrebuința o anumită limbă, și nu alta» (Istoria limbii române, 1966 vol. I.). Voința de a fi și de a rămîne latini a fost întîia manifestare spectaculoasă și plină de consecințe a acestei hotăriri de a fi noi înșine, tradusă și în faptul că, singuri, am păstrat ca popor numele de romani.

Voința de a fi noi înșine a dus apoi, în secolul al XIV-lea, la explozia primelor state românești de sine stătătoare de sub opresiunea marilor conglomerate statale medievale, ce se revărsau peste pămîntul nostru. Odată constituite, nici o forță și nici o conspirație de forțe ostile n-au mai putut șterge de pe harta politică a Europei orizonturile propriul ale poporului român, pe care el singur și le-a desăvîrșit.

Timp de 150 de ani, neîntrerupt, cea mai mare putere militară și politică a vremii aceleia, imperiul otoman, a încercat să mute hotarul islamului peste Dunăre, să schimbe instituțiile, rînduielile, legea și obiceiul pămîntului, să-și pună pașii în locul domnilor noștri. Și a trebuit să facă aceeași experiență pe care o făcuse Carol Robert, marele rege Matiaș, sau Ioan Albert: să se ciocnească de aceeași misterioasă forță și înțelepciune a pămîntului, peste care nu se poate trece. Am rămas, apăsați timp de secole, spoliați, călcați de oști, dar neînfrînți în hotărîrea noastră, noi înșine.

În secolul al XVI-lea și al XVII-lea, principii calvini ai Transilvaniei au încercat, cu binele și cu răul, să taie granițe în sufletul românesc, prin trecerea supușilor lor români la noua lege calvină. Două sute de ani de zadarnice opinteli în direcția desnaționalizării prin religie, cu ierarhi bătuți, închiși, alungați sau cu privilegii și cultură calvină oferită generos și... interesat, n-au reușit mai mult decît oștile în zale ale feudalilor poloni și maghiari, sau decît urdiile fără număr ale sultanilor. Totul a rămas o amintire, despre care nu mai găsuiesc astăzi decît vechi documente. S-a topit ca zăpada, ce pare să apese cu puteri imense firul de iarbă. Și am ieșit de dedesubt noi înșine.

DAN ZAMFIRESCU

(Continuare în pag. a 11-a)

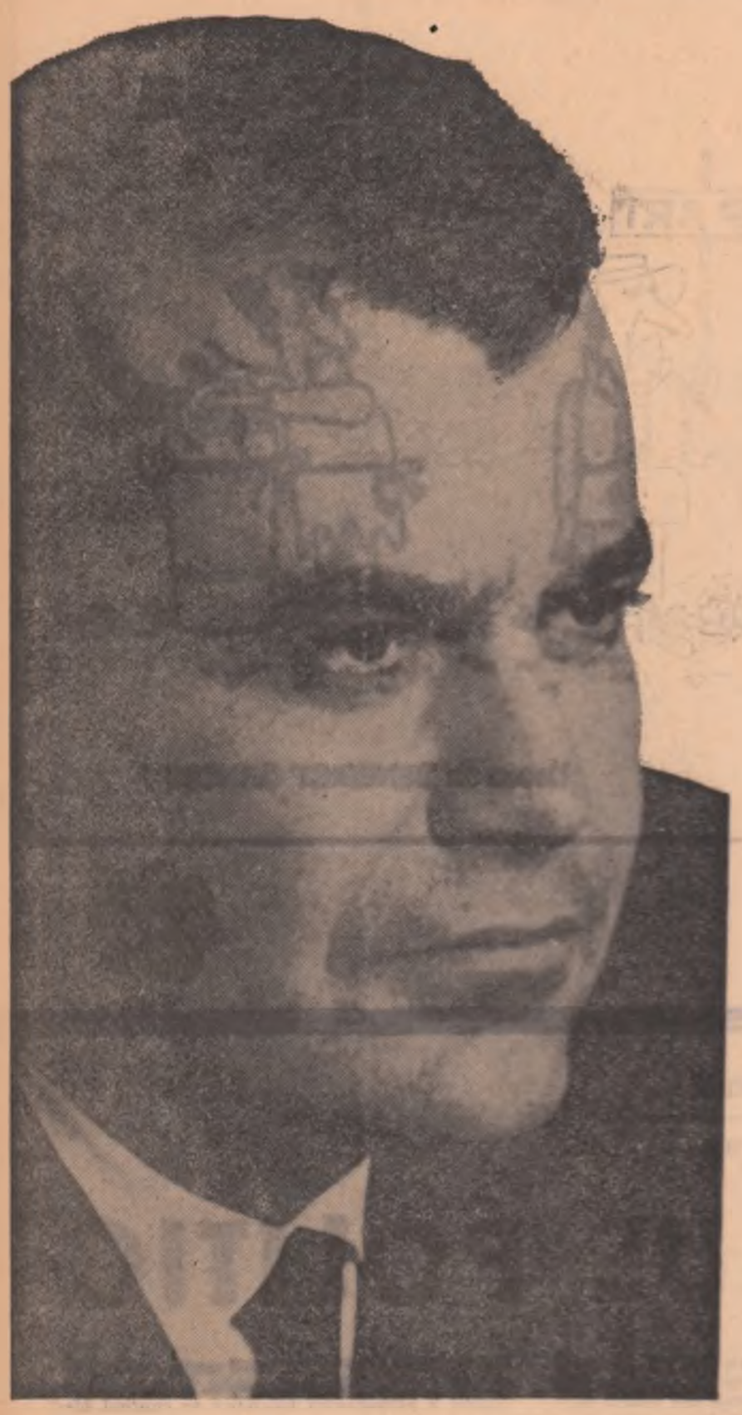

Cercetările moderne de etnografie, sociologie și psihologie socială au scos în evidență rolul negativ al așa ziselor standarduri în gîndirea diverselor generații — stereotipiile logice, lingvistice și etice, de tot felul. Faptul că, oamenii sînt nevoiți să folosească aceleași cuvinte pentru a se referi la diferite fenomene, la diferite situații, faptul că, tot timpul oamenii sînt nevoiți să raționeze în limitele acelorași tipare logice, să acționeze în limitele, aproximativ, acelorași canoane „etice" limitează, într-o măsură mai mare ori mai mică, originalitatea, caracterul creator al oricărui „act de gîndire", limitează într-o măsură mai mare sau mai mică posibilitățile noastre de a ajunge la adevăr, de a enunța adevărul. Totuși, tributul plătit standardului, stereotipului, șabloanelor, rămîne relativ. Devenind conștienți de importanța lui negativă putem acționa pentru a-l reduce, pe cît posibil, la minimum. Acceptîndu-l indiferenți, vom accepta nongîndirea, vom refuza implicit înțelegerea, reflecția. Din nefericire, citeodată, să recunoaștem cinstit, ne complacem într-o atare stare.

Paradoxul îl reprezintă tocmai încercările de fundamentare teoretică — deci gîndite — a lipsei de gîndire creatoare, a vegetării intelectuale și filozofice. S-au „creat", pe parcursul anilor, o serie de „mituri" în acest sens. Unul îl constituie, fără îndoială, acela, potrivit căruia socialismul ar reprezenta un tip de societate fără prea multe „probleme", unde lucrurile merg de la sine, o societate gîndită „complet" de către întemeietorii marxismului. Comparativ cu vechea societate, „bazată pe exploatare", „pe nedreptate", unde omul avea motive să fie „neliniștit", să fie trist, socialismul ar prezenta numeroase avantaje, nesolicitînd individul, afară doar de firile morbide, la asemenea „trăiri", la o asemenea atitudine față de realitate. Dacă societatea capitalistă se dovedea „roasă de contradicții antagoniste", cea socialistă exclude, cu desăvîrșire, posibilitatea apariției acestora, fiindu-i proprii doar contradicții neantagoniste, rezolvabile prin intermediul „criticii și autocriticii".

Astfel, ani de-a rîndul, filozofia a fost considerată drept o disciplină inutilă, ba chiar periculoasă, atunci cînd își propunea alt obiect decît interpretarea textelor din „clasici". Paralel cu mitul societății „fără probleme filozofice", a apărut și mitul omului fără probleme filozofice, „eroul pozitiv", însuflețit eminamente optimist, fără pic de reținere în fața morții, năzuind exclusiv spre binele colectivității. O întreagă literatură a fost scrisă în spiritul lui. Mi-aduc aminte de una dintre cele mai ridicole discuții „teoretice", purtată vreodată la noi, aceea cu privire la ținuta eroului pozitiv ; cum să fie : „cu sau fără pete".

Cine cunoaște doctrina lui Marx își poate da cu ușurință seama cît de străină de spiritul ei viu rămîne concepția aceasta simplistă. Vor trebui, mai degrabă, luate în dezbatere teoriile socialist-utopice și materialist-vulgare pentru a-i recunoaște proveniența. Plăzmuite în scopul unei funcții pozitive, mitul societății fără probleme — socialismul — și al „eroului pozitiv" s-au transformat, pe nesimțite, în „mituri negative". O societate „fără probleme", fără contradicții nu poate asigura apariția și dezvoltarea personalităților, nu poate fi decît o societate a „standardurilor". Un personaj prin excelență optimist, curajos, atotștiutor și atotbiruitor nu poate fi decît sau un om fals, un om cu o viață dublă, căci tristețea e tot atît de umană ca și bucuria, sau un om insensibil, un om antifilozofic, un om inconștient.

Dialectica a știut să se răzbune, sugerînd mitul negativ al falselor mituri pozitive.

Nu încape discuție, la noi, stadiul interpretărilor la care ne-am referit a fost depășit. Eforturile însă, pentru instaurarea spiritului lucid, a spiritului gîndirii autentic creatoare se cer continuate. O invitație strălucită și un exemplu, în același timp, de înțelegere nuanțată, din perspectiva mai multor discipline — sociologia, etica, pedagogia, estetica, — îl constituie volumul de eseuri al lui Dumitru Popescu : Biletul la control ! apărut la Editura Tineretului. Există aici un anume patos al adevărului. Există aici un anume simț al întrebărilor și răspunsurilor răscolitoare. Există aici o conștiință a totalităților, a ansamblurilor, a raporturilor subtile dintre întreg și parte, dintre etern și efemer. Și eu cred că mai există, înainte de toate, un impresionant talent literar și filosofic, ce asigură frumusețea și captivanța textului.

Volumul se înscrie integral sub semnul lucidității, al mențiunii în real și, prin urmare, în adevăr. Se pornește de la ideea că „Realitatea este indivizibilă : fiecare din părțile ei componente devine inteligibilă și se pune în valoare numai în cadrul întregului, iar întregul nu poate fi cunoscut esențial decît în unitatea ei dialectică indisolubilă".

Luciditatea implică o vie conștiință a factorilor care determină sau pot determina mistificarea realității, deformarea totală ori parțială a adevărului : ignoranța, confuzia de valori, inerția, simplismul. Dumitru Popescu procedează la disocierea lor de fenomenele înrudite, sau, aparent, asemănătoare.

Luciditatea mai implică și o vie conștiință a raporturilor dialectice dintre laturile uneia și aceleiași probleme. Majoritatea eseurilor cuprinse în volum urmărește un asemenea traseu. Dacă spațiul mi-ar permite aș cita pagini întregi de magistrale comentarii, în care analiza psihologică se îmbină cu observația de ordin sociologic, cu speculația filozofică, în numele superior al expresiei. Fără a fi didacticist, volumul se oferă ca un „Mic manual de morală practică", pentru a folosi un titlu al lui Arghezi.

Luciditatea implică și oarecare conștiință a efemerului în ceea ce facem, în ceea ce ne propunem. Dintre eseurile antologate, mi-a plăcut îndeosebi, dacă ar fi să fac o alegere, ultimul Eternul efemer. O ușoară undă de tragism, sezisabilă pretutindeni în carte, aici se face parcă simțită mai mult. Dincolo de satisfacția meschină a momentului se profilează uriașul tăvălug al timpului care nivelează totul, aducînd „binele", obținut prin rău, la același numitor comun al realității și al istoriei : „Una din marile erori ale unor oameni este că nu-și dau seama de zădărnicia răului pe care-l săvîrșesc, ci numai de eficiența lui. De obicei, se știe, cineva face rău altuia pentru a-și face sieși bine. Pentru el comiterea actului are o utilitate imediată, un efect pragmatic cert. Este un lucru verificat îndelung prin întreaga experiență a speței. Dar binele pe care omul și-l obține astfel este și el efemer ; are, de cele mai multe ori, o viață foarte scurtă — ceea ce-l îndeamnă, de altfel, să redditeze răul".

Dumitru Popescu oferă astfel o culegere de eseuri filozofice de excepțională valoare și actualitate.

Ca ființă conștientă, omul se află în contact permanent cu o anumită realitate : omul abstract, conceput în afara „lucrurilor", în afara lumii, în afara relațiilor sale cu ceea ce îl înconjoară, cu propriul său prezent, trecut și viitor, s-a dovedit o iluzie de care pînă și gîndirea speculativă declarată de astăzi, se dezice. Marx definea esența umană, drept totalitate de relații istorico-sociale. Relațiile omului cu lumea presupun o neîncetată realizare de experiență. Reflecția metodică asupra acestei experiențe, poartă numele de filozofie. Ținuta oricărei filozofii depinde, astfel, prin forța împrejurărilor de gradul de profunzime și calitatea lirică a reflecției în legătură cu o experiență umană determinată. Nu întîmplător la începuturi, filozofia și poezia se confundau. Și nu-i cu totul exclusă o eventuală nouă întîlnire a lor, la un alt nivel. Momentul actual pare a se caracteriza prin „masificarea filozofiei", prin interesul public cel mai larg pentru cartea de filozofie, mai ales în formele sale nepretențioase, accesibile.

Volumul lui Dumitru Popescu face parte din această categorie — o carte de profunde și sclipitoare reflecții, scrisă cu un remarcabil talent literar. Există un substrat liric, sesizabil dincolo de planul meditativ prim al volumului, care asigură fiecărei piese antologate o valoare „poetică" de sine stătătoare.

CRONICA LITERARĂ

de Gheorghe Achiței

DUMITRU POPESCU

Biletul la control!

SPORT

ŞURUBELUL

Trec frumoasele duminici cu soare pe lîngă noi și în loc să ne plimbăm, să privim cum dă mugurul în pom și se ridică iarba din zalele negre ale pămîntului, ne ia Dumnezeu mințile și ne ducem iar pe stadioane, doar-doar o să mai vedem cîte ceva. Simbătă ar mai fi fost ce-ar mai fi fost. Steaua *cu concursul unui portar fără experiență a ieșit basma curată în fața* Farului. *dar duminică ? Duminică vai de mama noastră ! Fără dramaticul accident al talentatului Dumitrache nu am fi reținut nimic din încîlcita partidă de pe* Dinamo *unde bucureștenii, ajutați de arbitrul întîlnirii, au agonisit două puncte mari cît roata carului, fără să ne convingă că vreodată vom mai avea vechea echipă din Ștefan cel Mare care cîștiga un campionat după altul fără mare efort. La drept vorbind nici nu înțeleg prea bine ce se petrece acolo Jucători buni există, antrenorul nu e de lepădat, condiții materiale ce să mai vorbim... Și-atunci ? A reintrat și Varga și nu arată prea rău. Arată rău ceilalți înaintași în frunte cu Pîrcălab care a căzut într-o mediocritate nici măcar strălucită. Se pregătește să apară Frățilă,* omul cu golul, *dar tare nu cred că o să se îndrepte ceva. Acestei echipe îi lipsește un șurubel interior Ea nu mai are ambiții și anvergură,* Dinamo-București *nu mai crede în propria-i reputație și asta e cel mai distrugător lucru ce i se poate întîmpla. Cît privește* Piteasca, *cu toate ambițiile și reputația creată pe drept, ea rămîne o echipă anonimă pe terenuri streine. Dobrin, de la care revista* Fotbal *atîtea își trage dovedește în continuare că e un mare jucător atîta timp cît e lăsat să facă ce vrea. Cînd i se pune un jandarm pe alături s-a dus talentul, s-a dus intuiția, s-a dus totul. Cred că și aici lipsește un șurubel : cel al voinței de a arăta că pe lîngă talent există și plăcerea de a învinge. Dacă Dobrin ar vrea el însuși să-și învingă adversarii direcți și eu aș vota cu mîna pe inimă pentru titlul de cel mai mare jucător român al acestor ani. Pînă acolo însă mai e oleacă. Ce-ar fi..*

Și-acum puțin despre UTA. Ceea ce s-a întîmplat la Tîrgu-Mureș este de domeniul fanteziei. O echipă scoasă din bocanci pe propriul său teren nu mult înainte și nu o dată, se duce la altul acasă și-i administrează lejer patru goluri spre stupefacția unui public care venise la această întîlnire ca la nuntă ! Toată lumea zice : ăsta-i farmecul fotbalului ! O fi ! Dar prea-i de tot ! Dumitriu III cînd ia un zece de la cronicarii generoși trăiește din el șapte săptămîni, așa se întîmplă și la profesioniști ? Oare Mazzola și Fachetti joacă din șapte în șapte duminici ? Nu găsim și noi un sistem de a-i mai amenda pe copiii ăștia teribili ? Nu știm, să le mai ciupim din indemnizație, din unt și din păpică ? Că oameni sînt și ei, dar și noi... În sfîrșit !

Cazul doi : gărarii ! Făcură ce făcură cu o săptămînă înainte, scoaseră pe giuleșteni cu drapele pe străzi, vîndură insigne și cărți poștale, nu te mai înțelegeai șase zile cu ei și cînd veni a șaptea, cea a bucuriei și a odihnei, iar feșteliră iacaua ! O să mi se spună : bine dar fără Ionescu... Nu ține, fie vorba între noi ! Nu ține ! Și aici șurubelul acela al seriozității nu funcționează cum trebuie Din păcate antrenorii sînt la mîna sau mai bine zis la piciorul propriilor vedete. Nu vrea Niki să tragă, n-ai ce-i face că se supără ! Nu vrea Neagu să-i mai spunem Capellini, ne-am ras cu el !

La Craiova, Universitatea Cluj *a primit patru goluri și-a dat unul. Experiența Teașcă se află în faza încasărilor, spre bucuria celor ce nu-l agreează pe Pitic. Răbdare, tovarăși ! O să vedem care pe care Unii plîng după Zoli și după alți petrecăreți ! N-au decît ! Nu cu ei puteau clujenii să acumuleze puncte mai multe Viitorul este al acestei echipe neexperimentate încă, dar tinere. Cînd lecția va fi bine învățată și va dispare nenorocita de spaimă de adversar atunci vom vedea roadele unei munci deocamdată fără strălucire Am mare încredere în știință și la U se procedează științific*

Despre celelalte partide nu sînt tentat să scriu ceva. Un anonimat negru le învăluie. Îmi place deocamdată cum un Petrolul *tînăr calcă cu pași sprinteni spre mijlocul clasamentului. Și aici o să fie bine pe la anul mai ales.* Steagul roșu *și-a concediat antrenorul ce atîtea bucurii le-a adus sub poalele Timpei Nu-i frumos..*

Cam atît deocamdată.

E.B.

P.S. Băiețelul ăla nervos de la Steaua *a luat numai patru etape suspendare Onorata comisie care a scos șase duminici pe tușe pe Manolache pentru un incident la un meci amical nu simte puțină rușine pentru ceea ce hotărăște în fața noastră, a tuturor ?*

À propos de...

Fuga

Evenimentele s-au consumat : au urmat apoi bilanțurile, s-au extras din fapte sensuri. Știm acum cine, cum, cu ce s-a început războiul, cine, cum și cu cine l-a cîștigat pînă la urmă. Documente oficiale, ale tuturor taberelor, memorii și antimemorii au apărut de atunci încoace, luminînd unele detalii, altele urmînd a fi ulterior lămurite, precum altele vor rămîne pentru vecie obscure. Pe urmele documentelor de arhivă, uneori prin experiență personală, au venit harnicii scriitori ca să ne explice cum s-au întîmplat lucrurile, prin intermediul asanumitelor imagini sensibile ale literaturii. S-a putut atunci întîmpla ca aceștia, în nu tocmai deplină cunoștință de cauză, să prezinte evenimentele destul de eronat ; cînd nu au avut, ca Homer, destul talent literar, au produs simple copii penibile, documente literare ale documentelor istorice.

Interesant este că cei mai mari scriitori în viață, martori ai întîmplărilor ultimului război, au intuit sau au înțeles că sînt incapabili să extragă sensuri tradiționale din el și ficțiunea a tăcut. Alții au abordat tema pretig, alegoric ; în orice caz, s-a lăsat prioritatea documentului autentic. Nu e de altfel semnificativ că, spre deosebire de primul război mondial, care a avut o așa de mare influență asupra literaturii și a declanșat capodopere, al doilea război nu a dat naștere nici uneia ? În schimb, s-au bucurat de un imens succes, invidiat de orice autor de ficțiuni : literatura documentară

Este drept că a apărut și o literatură de ficțiune pe această temă, ficțiune care a trebuit să se supună în toate cazurile, constrîngerilor adevărului istoric, sensurilor date, de nu puține ori rotunjite sau transformate în sfîrleze de semnificații. Literatura noastră postbelică posedă și ea un număr destul de mare de cărți similare, cu deosebire mediocre din punct de vedere literar și în cea mai mare parte eronate ca semnificație sau pe cale de a deveni eronate. De la exemplul de tristă amintire care se numește *Negura* semnat de răposatul Camilar și pînă la ultimele volume apărute sau editate „revizuit", fenomenul se perpetuează. Un exemplu poate fi oferit de Aurel Mihale, autor reprezentativ din acest punct de vedere, chiar și numai dacă avem în vedere reapariția *Fugii* într-o ediție „revăzută", în timp ce cealaltă ediție mai poate fi găsită prin librării.

Aurel Mihale este un scriitor „specializat" în literatura ultimului război, așa cum alții sînt specializați în literatura pentru copii sau în cea umoristică pentru paginile săptămînalelor ilustrate.

Și, autor al romanului *Fuga*. *Fuga* spune totul prin titlu. Din momentul consumării episodului Stalingrad, armatele ocupante se retrag, sau, crede autorul, fug. Incapabili să construiască tablouri grandioase, de anvergură, autorul recurge atunci la soluția relatării de fragmente din totalitate, de eliminare a sensurilor globale, psihologiei colective cărora le substituie avatarurile cîtorva indivizi În spiritul acestei viziuni pointiliste asupra războiului, el urmărește destinul unui grup de soldați condus de Dragomir Jiga care dorește reîntoarcerea în țară. Fără rațiuni precis clarificate, subordonați mai curînd eternei dorințe de perpetuare a speciei, ei se conformează și în același timp ilustrează vechiul proverb care spune că *fuga* e ruș*inoasă dar e sănătoasă*.

Practic, schema literară a unui roman conceput printr-o astfel de optică, este aceea utilizată cu precădere și de filmele de război ale ultimului deceniu, de la Prizionierul și vaca și Cu toții acasă, la Trecerea Rinului și Un taxi pentru Tobruk : ea constă în transformarea soldatului într-un picaro al războiului, care trece printr-un șir de peripeții cînd comice cînd dramatice, victimă a hazardului sau salvat prin hazard, și sfîrșitul definitiv, bun sau rău. Aceasta este schema cărții lui Mihale, evident eronată, în măsura în care scriitorul își refuză prin ea sensurile mari ale evenimentelor : nu să încropim o poveste oarecum conformă ipotetic adevărului, ci să luăm adevărul și să-l povestim. Mecanismul războiului nu trebuie căutat sau relatat la infinit la nivelul constituenților inferiori, al soldatului, ci la acela, al comandamentelor, al relațiilor ansamblului și în mecanismul de funcționare al acestuia. Lucrurile trebuie azi prezentate fără acele prejudecăți literare de strîmt eticism : trebuie să renunțăm odată la obiceiul de a vorbi despre ofițerii superiori numai în tonalitatea șarjei, a culorii negre, a liniei groase și violente. Trebuie să descoperim că eroarea poate avea grandoare și grandoarea poate implica sentimental tragicul. În operele de maturitate ale altor literaturi — l-am numit înainte numai pe Shakespeare — procedeul înnoirii-actualizării este folosit numai în rare cazuri și într-o producție facilă : utilizarea lui dovedește de fapt, tendința de simplificare a realității, neseriozitatea, incapacitatea autorului de a înțelege și respecta adevărul, într-un cuvînt absența capacității de a fi grav cu fapte grave.

Contextul e plin de elemente care ar trebui să creeze tensiune și atmosferă : dar dramatismul e fals, exterior, crispările e facile și convenționale. Sînt apoi acele formule vetuste, la care și debutanții au renunțat, a căror întrebuințare dovedește că Mihale nu este capabil încă să susțină un examen de maturitate literară. Un exemplu îl constituie precizarea exasperantă a celui care vorbește cu implicații de sens, facil expresive ; tipă căpitanul, se încruntă căpitanul, zîmbi sarcastic căpitanul, sergentul înghimă, mormăi el, răbufni ofițerul, strigă sergentul, pe burtulici locotenentul, înjură Turturică, scrîșni el. Îl repezi Jiga, gemu el, întrebă el, zîrîi, rînjise Dragomir, zăbrise Tudorache, răbufni Vanghele, țipă Vanghele, țipă Dobija, înghimă căpitanul, mormăi Dobija, rînji furierul, se împotrivi furierul, strigă Jiga, porunci el, gemu Jiga, amenință Jiga, mormăi el. Bineînțeles, tunurile mugesc și scuipă, detunăturile copotesc, exploziile mugesc, explozille copotesc ; proiectilele fîlfîie, rachetele fîlfîie. Reținînd în general cam zece cuvinte clișeu, care pot fi cuplate tuturor personajelor cărții, pe rînd. În plus, injurăturile de rigoare.

A doua epistolă către Leonid Dimov

Trebuie să-ți recunoaștem, stimate poet, că omenirea cunoaște două tipuri fundamentale de logici, cel puțin din punctul de vedere care te privește : una este logica poetică, prin intermediul căreia putem face orice din orice, iar alta este logica aristotelică, a silogismului și determinării exacte, logica relațiilor normale de comunicare. Există un procedeu de gîndire simplă, acela pe care o întrebuințăm cu toții atunci cînd dorim să transmitem altora o cantitate oarecare de informații ; și există o logică poetică de ale cărei binefaceri te bucuri din belșug și dta. Dar modul de a gîndi poetic nu se poate substitui logicii comunicării normale fără serioase repercusiuni asupra posibilităților d-tale, de a fi înțeles exact, fără serioase șanse de a te discredita. Scrisoarea d-tale din Gazeta literară îmi dovedește că ești tocmai posesorul unei logici poetice, într-un fel o logică a absurdului, dar ți-o refuzi pe cealaltă. Departe de mine gîndul de a-ți cere a fi cum nu ești, eu însumi sînt iubitor al logicii polivalente, dar nu și a interferențelor de logici. Nu-ți trimit această epistolă, decît pentru a privi lucrurile dintr-o perspectivă reală, care văd că nu-ți aparține : de altfel am făcut această observație citindu-ți și acele îngăimări eseistice publicate chiar cu bunăvoința revistei pe care-o citești acum. Adică, oridecîteori îți să evadezi din hainele poeziei care te prind așa de bine. În consecință :

Redacția Luceafărului v-a primit scrisoarea și v-a făgăduit s-o dea tiparului în proximul număr, pentru care motiv a și dispus dactilografierea ei. Operațiunea pe care ai făcut-o pentru Gazeta vecină este un act diversionist, necesar acelora dintre dvs. care țineți cu tot dinadinsul să creați false probleme și false tensiuni în presă.

O „opinie" după dvs. este „justă" sau „nu sub aripa istoriei" : opoziția dintre cele două alternative marcată prin conjuncția „sau" este falsă, sau copleșitor de profundă. Vreți să sugerați că există opinii juste și altele „sub aripa istoriei" — deci injuste ? Sau altceva ? Gîndirea metaforizată de care uzezi, păstreaz-o pentru poezie, domnul meu.

Nu mă interesează cine și de ce a trimis în „călătorie de studii" pe D. Țepeneag în Franța, deci nu mă interesează de ce a fost el preferat altora ; dar vreți să insinuați că am scris articolul numai pentru că el era plecat. Ca și cum, dacă ar fi fost aici, n-aș fi făcut-o. Da ce oare ? De teamă ? De teama unor re-

À propos de...

prezinzi fizice, morale spirituale venite din partea autorului ? De rușine ? Greșești, domnul meu : aș fi scris așa cum am scris chiar dacă ar fi trebuit să dictez textul autorului. Și nu aș fi scris dintr-o „inversunare net vindicativă", ci pur și simplu pentru că așa gîndesc. De altfel pentru ce implicații vindicative ? Eu nu scriu proză, și cu atît mai puțin proză în maniera Țepeneag ; nu intru în nici o competiție cu el. Actul său critic efectuat sporadic, nu mă deranjează ; cu atît mai puțin persoana sa fizică. Atunci ? Să renunțăm la baliverne, poet Leonid Dimov !

Un autor care fie că a citit sau numai a auzit de autori ca E. Ionescu, Adamov, Kafka, etc., dar posedă ulterior procedee, motive, modalități familiare lor, este un epigon, neinteresant pentru reprezentarea românească pe plan internațional, și cu atît mai puțin pentru planul universal al literaturii. El poate fi tradus, și fenomenul traducerii operelor deferente mișcărilor epigonice sau relațiilor subterane este bine cunoscut : nu cunoaște de altfel, opinia literară franceză pe Mihai Beniuc și îl ignoră pe Blaga sau pe Bacovia ? Dacă este tradus Cutare și mai puțin Caragiale sau Rebreanu, de ce n-ar fi cunoscut mai bine D. Țepeneag decît D. R. Popescu, N. Velea sau Ștefan Bănulescu ?

Trebuie să-ți amintesc că am întrebuințat critica de structură tocmai pentru că în cazul unor opere epigonice cum sînt acelea ale lui Țepeneag, ea este îndeosebi indicată și favorizată.

Acum despre traduceri. Exemplele nu sînt trunchiate, așa cum pretindeți ; în schimb, aș putea afirma că există anumite fenomene de trunchiere ale capacității dvs. de a judeca nepărtinitor. Din cele 14 exemple pe care le dau, luați patru, le treceți sub tăcere pe celelalte și declarați că traducerea lui Țepeneag este excelentă, rezervîndu-vă dreptul de a reveni dacă voi mai încerca s-o discreditez ! Ce simpatic mod de a gîndi de cîtă naivitate sînteți în stare ! Dacă am folosi raționamentul dvs., atunci cînd vă referiți la numai circa o pătrime din exemplele date n-ar trebui să credem și noi, proporțional, numai o pătrime din ceea ce spuneți ? Și cam cît ar valora 1/4 din „excelent" după părerea voastră ?

Dar să luăm cealaltă pătrime. Aveți dreptate în ceea ce privește expresia idiomatică pe care am trecut-o cu vederea ; dar de ce țineți neapărat să credeți că a copleși, a învinge în recțiune cu peu à peu *trebuie să devină neapărat...* îl cuprinde din nou încetul cu încetul !? *Chiar așa, nu se pot suporta cuvintele, sau cumva vreți numai să vă scoateți basma curată clientul ? În exemplul celălalt pe care-l luați, afirmați că am trunchiat citatul, dar ce gafă, Leonid Dimov !, dvs. l-ați transcris eronat ! El sună :* Aussi, pour remercier... *etc. și nu :* Ainsi, pour remercier. *Fiți mai atent, poet Leonid Dimov ! „Copilului" este într-adevăr prezent, dar de ce traducătorul alterează topica frazei și, mai ales, de ce dvs, evitați să vorbiți de absența remarcată a lui* trouvée ? *În exemplul trei avem măsura exactă a obiecțiilor voastre și reproducem întregul paragraf, al cărui umor inconștient e de-a dreptul sacuros, amintind de acela al conului Trahanache : „L'homme înseamnă desigur bărbatul, omul, dar, în această cursă pe care băiatul și soldatul o fac împreună, a traduce :* soldatul *înseamnă a da dovadă de cunoașterea spiritului ambelor limbi". Comentariul nostru e de prisos. În sfîrșit, ultimul. Franceza are astăzi tot atîtea „vestigii" de ablativ cît are și româna. Acolo trebuie tradus pur și simplu : „Brațe și picioare...", în stilul eliptic modern, specific autorului. De ce să judecăm neapărat complicat, cînd lucrurile sînt simple ? Numai pentru a apăra interesele noastre de grup ? Să ne mai gîndim și la interesele literaturii române, poet Leonid Dimov !*

Pentru a nu umple mereu paginile revistei cu aceleași mărunte explicații, vom reveni cu alte exemple la apariția romanului lui Robbe-Grillet în volum, lucru deja anunțat. Pînă atunci, mai trebuie să-ți amintesc că, dacă așa cum consideri, numai după ce mustul se va fi așezat, se vor putea pune întrebări, de ce vrei cu tot dinadinsul să tulburi mustul, luînd partea mustului ? Dacă se va așeza, se va așeza fără îndoială și fără ajutorul dvs. prețios.

Cu respect perpetuu numai pentru poetul Leonid Dimov.

MARIAN POPA

CONTROVERSE

de Al. Piru

Poezia senectuții

O masivă culegere de **Versuri** de anul trecut ne-a relevat în Virgil Carianopol (născut la Caracal, la 29 martie 1908) un poet veritabil de o netăgăduită originalitate și autenticitate, insuficient prizat de istoria și critica literară. În compendiul său de **Istoria literaturii române contemporane** din 1937, Lovinescu îl clasifica la capitolul „Poezia extremistă" și-i cita numai primele trei volume **Flori de spini**, 1931 ; **Virgil Carianopol**, 1933 și **Un ocean o frunte în exil**, 1934, ignorîndu-i alte două (**Scrisori către plante**, 1936 și **Carte pentru domnițe**, 1937). În **Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent** din 1941, G. Călinescu îl grupa mai precis la sub-capitolul „Eseniniștii", îi ignora volumele **Flori de spini** și **Un ocean o frunte în exil**, dar îi urmărea plachetele apărute între 1936 și 1940, pe cele amintite de Lovinescu, plus **Frunzișul toamnei mele** (1938) și **Scară la cer** (1940). G. Călinescu vedea în Virgil Carianopol mai întîi o tentație suprarealistă, apoi o poezie litanică, „un fel de proză predicantă" și în fine bravada unei vitalități exprimate bombastic sau elementar.

Mă ocup în altă parte de ineditele **Cîntece interzise** dintre 1936—1944, publicate abia în 1967, voind să atrag atenția aici numai asupra ineditelor din 1966, care pe lîngă că dublează producția anterioară, îi modifică sensibil structura, menținîndu-i, dacă nu ridicîndu-i, nivelul artistic.

Creșterea numărului anilor nu a diminuat forța lirică a poetului care în pragul senectuții are o propensiune sporită de a cînta pe mai multe voci **(La ceasul de taină) : De fiecare dată, / În fiecare seară, de cîte ori mă apuc să scriu, / Cineva pe care nu-l știu, / Cineva dinăuntru, dinafar', din pustie, / Cine, nu știu, îmi ia mîna și scrie ! / Or fi amintirile, umbrele din mine, / Poate altcineva — nu știu cine, / Dar întotdeauna, oricît n-aș vrea, / Simt cîte trei, patru mîini care vor să scrie cu mîna mea.**

Versurile au o rezonanță mussetiană, vetust romantică și într-adevăr Virgil Carianopol e în ineditele lui un poet de cele mai multe ori vechi, sentimental melancolic, însă nu grandilocvent clasic, ajuns la desăvîrșită împăcare cu sine și cu semenii săi **(La o aniversare) : Acum, la capăt greu de viață, / Oprit o clipă din urcuș, / În drum spre altă dimineață / Fac praznic pentru anii duși. // Întindeți masa cît mai mare, / Să-nceapă acei ce vin, / Dați cep la lună și la soare / Și umpleți buțile cu vin... // Cu părul alb cum este varul / Cu amintiri ce nu mai dor, / Ridic pînă la cer paharul, / Și-nchin în cinstea tuturor.**

Romanticul e atins de sentimentul caducității și ruina, eroziunea lucrurilor omenești nu-i lasă sufletul nemișcat **(Curte pustie)**, dar tocmai din această conștiință a vremelniciei se naște o dorință de elevație, admirabil exprimată în poemele **Din zbor** și **Puritate**. Vulturul e simbolul setei ucigătoare de absolut : **Împins de-avînt, dorit de înălțime, / El, vulturul, de slavă-ndrăgostit, / Se-nșurubează-n pura limpezime. / Din ce în ce, mai mult, în nesfîrșit... / Și zi de zi se lasă lung să-l soarbă / Cînd un înalt, cînd un măreț apus / Fără să știe că vecia-i oarbă, / iar pentru oameni s-a-nălțat prea sus.**

La fel se întîmplă cu hermina care atrasă de vînători între stînci de ghiață mînjite cu chinoroz preferă să moară decît să-și întineze blana de zăpadă : **E datul ei, îi scrie-n soartă / Să dea cuvînt la veșnicii, / Mai bine să lucească moartă / Decît murdară printre vii.**

O permanentă încredere în valorile inalterabile ale artei străbate poemele lui Virgil Carianopol și horațianul **Exegi monumentum** ne întîmpină de peste tot **(Eu) : Nu-mi pasă c-o să cad odată, / Arzînd, din înălțimi în gol. / Voi cade ca o stea curată, / Nu ca un bulgăr de nămol ; (Turnul) : Turn înalt, cu scări pe dinăuntru / M-au făcut părinții solitar, / Ca atunci cînd n-or mai fi, în mine, / Să se suie să privească-afar.**

Ca Ronsard, Arvers și Eminescu, Carianopol face femeii iubite reproșuri, învinuind-o de a nu-l fi înțeles și a-l fi urmat astfel în eternitate **(Tristă)** :

Ai fi rămas întotdeauna vie / Și niciodată nu te-ai mai fi stins. / Chiar dincolo de vis și veșnicie. / De tine, timpul nu s-ar fi atins. // Tîrziu de tot, cînd aș fi fost țărînă. / Vreun nestiut, cîndva, într-un apus, / Trecînd încet, cu draga lui de mînă, / Văzîndu-te, în șoaptă, i-ar fi spus : // „Vezi bătrînica asta, ca-n aprile ? / Cu părul alb un vișin, un cais ? / A fost în timp iubita lui Virgil / Și pentru ea el a visat și-a scris !"

„Ronsard me celebroit du temps que j'estois belle" **— suna vestitul carpe diem** din **Amours d'Helene** și Carianopol, poet vechi, dar poet adevărat, i-a dat una din cele mai frumoase interpretări libere românești (nu pot trece cu vederea excelenta tălmăcire recentă a lui Alexandru Rally din frumoasa **Antologie lirică — Ronsard**, poate cea mai bună traducere de versuri din ultima vreme).

La Virgil Carianopol ne aflăm așadar de cele mai multe ori pe sol clasic și cu el reînvie, de ce n-am arăta-o, într-un sens superior, poezia tradiționalistă de solidaritate cu pămîntul și cu strămoșii **(Prezență) : Sînt pămînt din trupul cald al țării / Sub copita timpului călcat. / Mai aud cu sîngele visării / Chiotele ce m-au frămîntat... // Dacă sapi numai un pic în mine, / Dai de ei, nencovoiați de ani. / Dacă tai sub stinci și sub ruine, / Dai în jos de daci și de romani.**

Prevăd obiecția susținătorilor poeziei noi, pure suprarealiste și ermetice. Mai este oare posibilă astăzi poezia clasică, limpede, fără interferențe cu zonele obscure ale sufletului și cu puține metafore ? Da, este posibilă, așa cum Pillat a putut să coexiste cu Ion Barbu și Bacovia cu Voiculescu și de altfel Virgil Carianopol face parte dintr-o generație mai veche, ce numără în rîndurile ei pe Cicerone Theodorescu, Geo Bogza, Barbu Brezianu și Mircea Pavelescu, dar și pe Ion Th. Ilea, **suprarealiști și tradiționaliști.**

Trecerea lui Virgil Carianopol de la suprarealism la tradiționalism s-a făcut în sensul **părăsirii exhibițiilor tehnice, fără ca poezia să se aplatizeze, dimpotrivă, păstrîndu-și grația imaginilor, una e obținută prin amestecul regnului mineral cu cel vegetal : Soarele, ca un pom pletos, / Își tîra crengile pe jos**

Ideea de întuneric e figurată altundeva prin imaginea de desime a arborilor : **Pînă-n depărtare, iarăși nu știu cine, / Luase codru-n brațe și dormea cu el.**

Dintele timpului nu distruge statuia, stabilitatea luînd (în creația artistică) locul mișcării : **Cu păru-n vînt și rană lîngă rană, / Cu talpa goală sfîsiată-n stei, / Tîrăște timpul după ea, în goană, / Cu colți înfipți adînc în pieptul ei.**

Natura se retrage din ochii cerbului cînd acesta moare : **Și ușor, precum privirea-i zboară, / Iar din rană-i curge încă foc, / Codru-ncet, prin lacrămi, iese-afară, / Întorcîndu-și arborii la loc.**

Riul e o vietate nudă, zglobie : **De printre brazii căutînd spre soare / Au pripășit cu părul de beteală / Un pui de riu ce toată ziua sare / Și rîde printre pietre-n pielea goală.**

Întrucîtva mai hazardate sînt imaginile stelelor în rochii de aur cu dantele, a lunii decapitate plutind pe lac, a plopilor văzuți ca niște turnuri înalte și subțiri și a rîndunicilor care liniază peisajul ca pe o foaie de hîrtie. Izbutită e imaginea din **Chip : Cum stai așa pin' la genunchi în Mare, / Cu trupul ars de soarele trecut, / Cu brațele rămase-n cingătoare, / Pari o superbă amforă de lut,** sau descrierea unui covor oltenesc : **Ca o cîmpie, oglindind întinsul, / Cu păsări care-i stau pe crengi cîntînd, / Privindu-l lung, aduce-n el nestinsul / Din depărtare vremuri luminînd. // Împestrițat cu crini și lămîiță, / Cu albăstrele și cu maci duioși, / Vii, flori de liliac sau romaniță.**

Poezia senectuții are la Virgil Carianopol un aer de cuceritoare tinerețe.

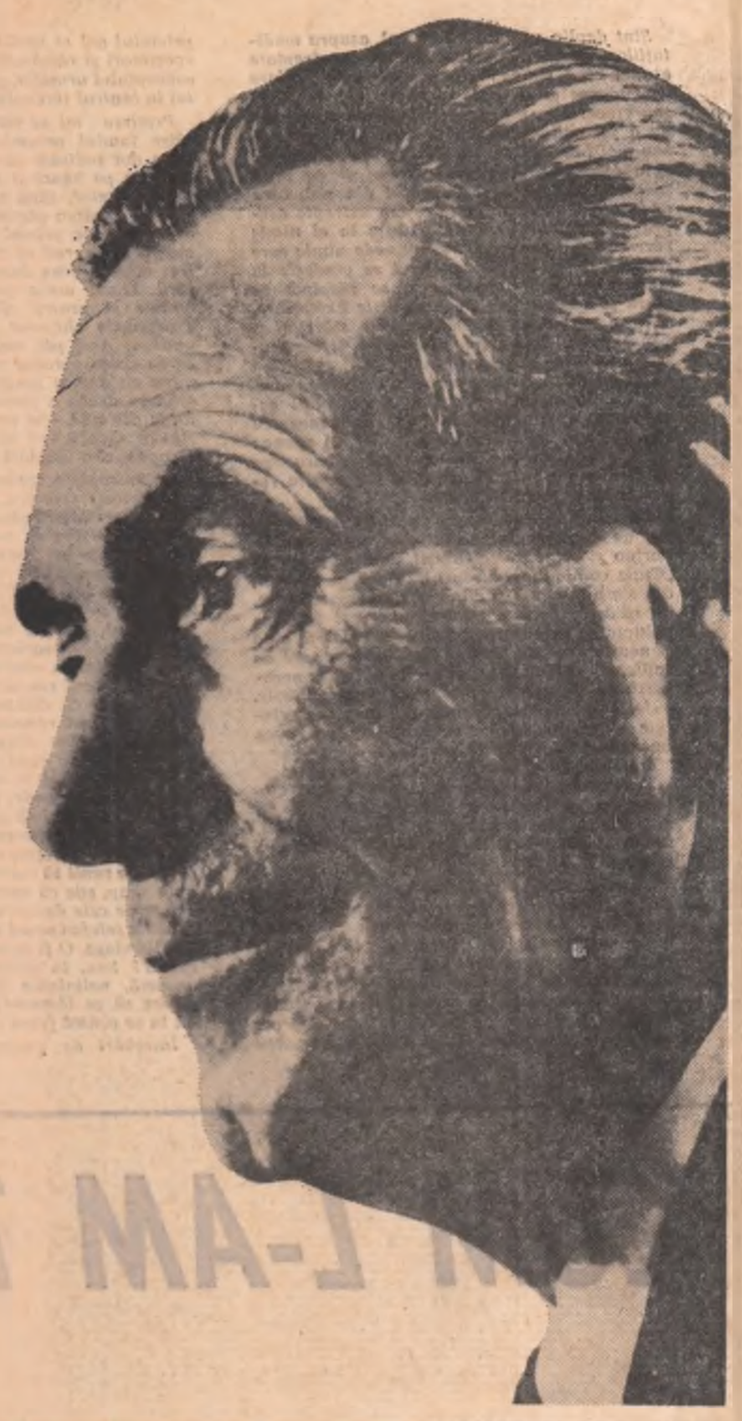

VITRALIU

La Bruxelles a apărut în limba franceză o selecție din poeziile lui Mihail Eminescu, în traducerea lui Michel Steriade.

★

Alarmă falsă

În emisiunea sa literară din dimineața zilei de 3 aprilie, Radio-ul se ocupă pe un ton alarmat și acru de problema debuturilor literare. După ce trece în revistă un număr însemnat de tineri poeți și prozatori cărora li se impută într-un mod destul de străveziu, — apariția, redactorii emisiunei se întreabă hamletian dacă nu ne aflăm cumva în fața unui pericol general provocat de atitudinea generoasă și harnică a editurilor și revistelor.

Bineînțeles, exemplul propice este găsit imediat în paginile revistei „Luceafărul". Parafrazînd pe confratele nostru, Neagu Rădulescu, vom spune și noi că această fixare de cadru servește de fapt unui achichiplan. Se trec astfel, pe sub furcile caudine pagina 7 a revistei și „curajul" unei „debutante" (Sânziana Pop) de a discuta în cadrul „Contextelor" alți debutanți, deplîngîndu-se împrejurarea că nu toți autorii ce publică pentru prima oară în volum, — sînt comentați de critici cu vechi state servicioase (vezi Dumitru Micu în *Gazeta literară*).

Dar pentru un plus de „prestigiu" este ales să combată în continuare Nicolae Manolescu. Domnia sa e cunoscut pentru apetitul de care dă dovadă în execuțiile literare ale unor poeți, de preferință tineri (cazul lui Ion Gheorghe, George Radu Chirovici și mulți alții).

Pornind de la premiza, — cam năzdrăvană —, cum că spaima e mama gloriei, N. Manolescu desființează scriitori cu hurta sau cu amănuntul, în funcție de schimbarea presiunii atmosferice.

De data aceasta, după traversarea rapidă și aristocratică a poeziei lui Marin Tarangul, după lepădarea cu un gest îndeaproape scîrbit a plachetei Feliciei Marinca, ținta exigențelor și a sprintenelei lăuntrice a criticului o constituie volumul de debut „Vitralii cu păsări" semnat de Adrian Beldeanu.

Se citează următoarele

versuri : „Îmi privesc viața. / Cîte oxidări / pînă ce începutul se va răsuci / opac /depărtîndu-se".

Poetul este declarat de urgență incoerent și i se face un proces de intenție pentru că nu folosește versul cu rimă. Dar de ce să caute N.M versuri fără rimă în „Luceafărul", cînd, dacă ar ridica ochii mai sus de rubrica pe care o ilustrează, ar găsi destule în „Contemporanul" ?

Se citesc, în continuare, alte versuri : „Reintors la ceață și toamnă / am văzut o duminică fără ore — / cîți ani cu ore, cu griji peste culmi.../".

Probabil, că distinsul critic în loc să citească

„cîți ani cu ore, cu griji *pentru* culmi" .. a reprodus „cu griji *peste* culmi", apoi recenzentul s-a întrebat nedumerit ce înțeles poate să aibă fragmentul respectiv, executîndu-l în continuare pe debutant.

Se citesc iarăși versuri desprinse arbitrar din altă poezie, intitulată „Aproape de punct" : „Stufu' nervos îl deșir / Pe o pătură verde — / Cu șira spinării am să continui oceane și plopi..." Din nou s-a întîmplat ceva pentru că în loc de „și pleoape" N. M. a citit „și plopi".

Cît privește chestiunea debutanților care judecă pe alți debutanți — să fim serioși ! Ce, parcă Nicolae Manolescu nu e un debutant ? Dacă ne aducem bine aminte el a publicat pînă acum o broșurică și jumătate și ea cu un titlu „împrumutat" de la un autor francez ! Ducînd lucrurile și mai departe, parcă ne aflăm într-o bună companie,

Pielea ursului din pădure

In ultimul număr al Familiei citim un [illegible] **destul de semnificativ între Ion Negoițescu și Gh. Grigurcu. Apariția Planului „Istoriei literaturii Române" a născut discuții dintre cele mai controversate. Nu credem că I. Negoițescu a dorit să producă un scandal anticipat și sperăm că măcar în forma anunțată această Istorie va vedea lumina tiparului, chiar dacă ea ar conține pagini discutabile. „Cronica" din Iași cere destul de patetic ca autorul să-și revizuiască punctul de vedere sau să fie împiedicată apariția cărții. Ni se pare cam excesiv. De ce n-ar exista și puncte de vedere eronate ? Prea ne-am obișnuit să cerem numai lucruri finite, ireproșabile. De ce n-ar exista și o versiune Negoițescu asupra literaturii române ? Dacă criticul în cauză crede că poetul Pică este mai bun decît N. Labiș, îl privește. S-au mai făcut și alții de rîs ! Să nu împiedicăm erorile care au și ele farmecul lor.**

Nu putem însă în același timp să nu observăm și unele călcări în strachini atît de flagrante încît putem să-i și înțelegem pe cei mai excesivi. Catalogările lui Eminescu și Creangă sînt nu numai o manifestare de dandysm literar, cum am încercat să credem la început, ci un atac pregătit îndelungat și temeinic. Să-l așezi pe Vlahuță între Delavrancea și Duiliu Zamfirescu este cel puțin o cochetărie sau o viziune eronată asupra literaturii. Să scrii negru pe alb că Radu Stanca este singurul dramaturg contemporan pare de-a dreptul o manifestare de patriotism local și cititorul serios începe să capete vertigii. Să crezi că Iulia Soare e o scriitoare menționabilă și Cezar Petrescu, cu toate păcatele lui nu există, iată ceva care poate să te și indigneze. Cît privește critica literară, citarea unor nume este și ea discriminatorie și pare emanația unui spirit de grup. Pentru Negoițescu există Valeriu Cristea și nu

există Dan Hăulică ! Îl citățm pe G. Dimisianu, Stănescu și Ungheanu a căror pregătire intelectuală apare din scrierile lor cu totul precară și ne facem că nu am auzit de un Dan Zamfirescu, M. Drăgan, de Aurel Martin Al. Săndulescu ! Prea-i de oaie ! După criticul Negoițescu interesant este un Mircea Martin, de pildă, aflat încă în faza inițierii și nu știm nimic despre un Șerban Foarță cu toate defectele lui de stil din trecut. Ne pamăm în fața impresionistului N. Manolescu, autor al unor note fugare de călătorie, augumentate de pagini frunzărite la întîmplare și nu știm nimic despre A. Lillin ! Despre Marian Popa și M. N. Rusu se scrie negru pe alb că trebuie să scape de tutela redacțională ca să însemne ceva. Dacă vrea să afle tov. Negoițescu, și asta putea să afle încă de pe vremea cînd era redactor al revistei „Luceafărul", în această redacție nu există nici un fel de tutelă, de sfaturi, presiuni, cunoscute de domnia sa poate în alte cercuri. Cum scrie în același număr un alt colaborator al „Familiei" să faci caz de recile și silogisticile versuri ale Ninei Cassian, și ele adaptate după alte literaturi și să nu fi auzit de Ioanichie Olteanu, Ion Horea și Ion Gheorghe pare cel puțin straniu.

Mai există în acest plan formulări discutabile întîlnite cu manifestările lui Breban și ar reînflori în „Robert calul" !! Petru Popescu ar fi ceva mai mult decît Hortensia Papadat Bengescu iar Iulian Neacșu un Dostoiewski în fașe... Aglomerarea de erori dacă nu-l pune pe gînduri pe criticul în cauză înseamnă că e convingere adîncă și cînd avem de-a face cu convingeri adînci e bine să trecem pe partea cealaltă. Ceea ce și facem.

★

De curînd, a apărut la Sofia, versiunea în limba bulgară a romanului **Facerea lumii** de Eugen Barbu.

★

Stilistică

„...sentimentul acut și trecător se suprapune **peste conștiință..."**

„...cuvintele aparent banale, dar care se sprijină pe cele dinainte"

.....vidul produs de moartea tatălui... îi va sta la căpătîi ca un cîine credincios".

„...Ilie Moromete... își pune, chiar dacă nu exact, aceleași probleme **ca și Kant..."**

„...Ilie Moromete reprezintă unul dintre tipurile cele mai conturate **și în același timp** fluturător-ambigue...

Cum s-ar zice, stilistică fluturată !

(Valeriu Cristea în Gazeta literară XV, 11 (802), joi 14 martie 1968, p.7.

Agenda cenaclului „N. Labiș"

În prima parte a ședinței a citit versuri Alexandru Șerban Ionescu. Poet citadin prin excelență — după cum au relevat majoritatea vorbitorilor — Alexandru Șerban Ionescu practică o poezie de „coloratură ușor naivă" (V. Oișteanu). Versurile sale străbat „zone de sensibilitate limpezi, calme", fapt care degajă „o anumită eleganță acestora" (Marin Tarangul). Se construiește cu „simț al măsuri", poemele deținînd o „grație florală de artificios" (Dragoș Serafim). Apropiat de „zodia pastelului", poetul „construiește imagini bine gîndite" păstrînd tot timpul un „ton de ușoară ironie" (Sergiu Tărcatu).

Un substanțial cuvînt pe marginea poeziilor citite a rostit Dragoș Vrânceanu. „Avem de-a face cu o poezie ce nu își propune să frapeze" — a spus dînsul. Calitățile ei principale sînt suplețea, acuitatea. Fără a-și fi propus un substrat ideatic, poezia are forță contemplativă, fiind bine gradată, bine închegată".

Alexandru Șerban Ionescu este, fără îndoială, una dintre aparițiile cele mai interesante prezentate în cadrul cenaclului nostru în ultimii doi ani. Versurile citite vor vedea curînd lumina tiparului în revista noastră.

În aceeași ședință a mai citit proză Liviu Hotinceanu. **Reținem dintre luările de cuvînt pe cea a Sânzienei Pop, care a arătat că prozatorul serii cultivă „proza de persoana I-a, tonul confesional, o anumită tentație către sentimental fiind mai mare decît cea pentru ironie". „Scrisul e îngrijit, viziunea fiind însă sentimentaloidă" (Eugen Barbu).**

Marți 9 aprilie vor citi : proză — ION LAZU ; poezie — VALENTINA MOȚOC și MIHAI NENOIU.

CUM L-AM TRĂDAT PE PASCAL

de MIRCEA HORIA SIMIONESCU

Sînt deplin convins că Pascal, asupra meditaţiilor căruia zăbovesc adeseori, are dreptate atunci cînd spune : „În preocupările noastre zgomotoase şi în toate aşa-numitele desfătări sau treceri de timp, unicul nostru scop este de a face să ne treacă vremea fără a simţi, sau mai bine zis, fără a ne simţi pe noi înşine şi a evita, prin trecerea vremii şi cu ea a vieţii, amărăciunea şi dezgustul din noi, care ar însoţi neapărat atenţia ce am îndrepta asupra noastră. Sufletul nu găseşte în el nimic care să-l mulţumească ; şi nu vede nimic care să nu-l amărască atunci cînd se gîndeşte la sine, fapt ce-l constrînge a se răspîndi în afară şi a-i căuta ca, prin lucrurile exterioare, să uite amintirea adevăratei sale stări" (Les pensées, VI, 1). Îmi place să cred, şi cercetarea zilelor şi nopţilor mele îmi confirmă aceasta, că sînt un om curajos, scutit de temerile, şi neliniştile, şi panica singurătăţii camerei mele. Sînt de acord, de asemenea, cu Pascal care, ceva mai departe (VI, 2) spune : „...am ajuns la concluzia că toată nenorocirea oamenilor vine de la aceea că nu se ştiu reţine în tihna unei camere".

Cu toate acestea, n-am putut rezista tentaţiei de a merge la meciul dintre Juventus—Torino şi Rapid—Bucureşti, contînd pentru „Cupa camionilor europeni". Dacă nu încerci, din timp în timp, şi clipe de despersonalizare, de rătăcire printre oameni, nu poţi înţelege voluptatea reîntîlnirii cu tine, ulterioară, albă şi neaşteptată de fiecare dată, generatoare de solilocvii definitorii. Dar nu numai atît : neraportîndu-ţi uneori măsurile, neîmplinirile, suferinţele la măsurile, neîmplinirea şi suferinţele altora, nu înţeleg ce soliditate pot avea bucuriile tale pregătite laborios.

Am luat bilet la tribuna I şi m-am dus.

Spectacolul mulţimii, avidă de emoţii violente, nu mi se pare, pe cuvîntul meu, de disprefuit, chiar dacă eşti lămurit că oamenii, nefericiţi, caută cu înfrigurare să nu rămînă singuri.

Soarele cădea pieziş, împrumutînd aerului acelei după-amieze o materialitate sticloasă, pe alocuri suprasaturată de polen. Stadionul, cu aproape 80 000 de persoane, vibra de nelinişte şi îşi căuta respiraţia unică, ce avea să vină o dată cu prima lovitură în balon. Băieţaşi neastîmpăraţi se hîrjoneau pe gazonul proaspăt, urmăriţi de frecvente mustrări ale oamenilor de ordine. Undeva, în faţa porţii primului gol se tăvăliră pe jos, deodată, cinci spectatori şi rămaseră acolo pînă la enunţul conceptului următor, pînă la repunerea balonului la centrul terenului.

Privirea mi se înceţoşase puţin. Undeva, către fundul peluzei, sub tabela de marcaj, între doi indivizi care tocmai se urcaseră în picioare pe bănci şi îşi agitau mîinile deasupra capetelor, zării un bărbat care stătea liniştit. Urmărea partida nemişcat, aproape indiferent şi, în primul moment imobilitatea lui mă făcu să cred că doarme în capul oaselor. Dar ochii îi erau deschişi, fixaţi înainte. Tresării. Omul acela potolit îmi atrase luarea aminte şi pentru că mi se păru cunoscut. Trăsăturile chipului său le mai văzusem undeva. Acel păr negru, puţin ondulat, mişcarea aceea aproape maşinală pe care o făcea mîna cu degete lungi, ducînd ţigara la gură, clipirea deasă a pleoapelor, abia perceptibilă de la distanţă, îmi erau ştiute de cînd lumea. Ah, ce zăpăcit pot să fiu : bărbatul acela, nu încape nici o îndoială, este tatăl meu.

Ce întîmplare ciudată ! Tata nu era amator de întreceri sportive, el accepta dintre toate, numai ecvitaţia. Fusese cîndva chiar campion judeţean. Fotbalul, mai cu seamă îl irita. Ce să-i fi schimbat oare gusturile, ca să părăsească superba lui indiferenţă şi să se amestece aici cu toată lumea ? Tata nu l-a citit niciodată pe Pascal, dar a ajuns la concluziile filozofului, condus poate de instinct, sau de bunul simţ. Integritatea personalităţii în raport cu nebunia secolului, îi era scumpă ca şi tabachera sau ceasul de buzunar. Îl privesc şi cu toate că distanţa nu-mi îngăduie să-l studiez, îi pot recunoaşte uşor atitudinea de totdeauna, acea distanţă dispreţuitoare faţă de realităţi, un spirit critic incoruptibil, care aşează judecăţile în cea mai bună rînduială. De altfel, se şi vede, partida de fotbal nu l-a acaparat : stă liniştit pe locul său, îşi lasă fruntea liberă în faţa invazei razelor încă puternice ale soarelui, se reţine de la orice exaltare. Gîndesc că a venit să mă caute, nu ne-am văzut de mult timp, ştie că uneori frecventez meciurile, măcar pe cele decisive pentru campionat. m-a sunat la telefon acasă şi a aflat unde îmi petrec după-amiaza. O fi având ceva important să-mi spună ? Sau, la vîrsta lui l-au cuprins aşa, deodată, neliniştile oamenilor, şi acum încearcă să se lămurească, să încerce nemijlocit în ce constă febra vremii ?

Întrebări de prisos, îmi dau prea bine seama, inactuale şi chiar deplasate : de la moartea lui cu trecut aproape 30 de ani, mama nu numai că nu-i mai poate preveni încercările de a-i scăpa de sub supraveghere dar, la drept vorbind cred că i-a uitat pînă şi trăsăturile chipului, mai ales după cruzimea cu care ei nefericită cu părul gălbui acum, cîţiva ani. Şi de altfel, aşteptările pe care le etalezi şi-au schimbat demult datele, viaţa s-a complicat, mai ales în ultimele două decenii, după războiul pe care ei, bietul, nu l-a mai apucat.

Simţi în mîină un îndemn paternic, o pîlpire neobişnuită a sîngelui în venele gîtului, urmată de sufocare. Tatăl meu, omul acesta drag, pe care o boală cumplită ni l-a răpit pe cînd încă nu împlinise 40 de ani, se afla acolo, la cîţiva zeci de metri de mine, aşezat liniştit pe locul lui, iar eu continuam să rămîn nemişcat, nehotărît, pripăşit de consideraţii neclare, chiar că unele încercau să lămurească aparenta lui la partida Juventus-Rapid. Eram tulburat, şi cititorul va înţelege asta, pentru că din toate sentimentele omeneşti, multe paternice, răscolitoare, cel mai dureros persistenţi ni-i produce dispariţia pentru totdeauna a fiinţelor dragi, a celor ce reprezentau stîlpi de susţinere ai însuşi rostului nostru aici, pe pămînt, sentiment dublat de-o necurmată speranţă că, o dată şi-odată, le vom revedea, şi alături de care vom depăna atunci amintiri comune şi, chiar mai mult, întîmplările care au urmat după aceea, în absenţa lor.

Sării imediat de pe locul meu, neslăbind din ochi fiinţa scumpă, care continua să privească fără mişcare, fără izbucniri desfăşurarea meciului, liniştit şi imperturbabil, ca şi cum vederea i-ar fi fost invăluită de o ceaţă sau ar fi găsit atît de frumos, încît tot vacarmul din jur şi-ar fi pierdut consistenţa.

★

Ne este întotdeauna destul de greu să vorbim despre morţii noştri, pentru că ei sînt toţi egali, minunaţi în întunericul în care au fost scufundaţi, unii de o boală nenorocită, alţii de un accident, la vîrste felurite. Unchiul Titu era solemn şi misterios, viaţa lui se bănuia aventuroasă, dar acoperită de discreţie, nu se descoperea şi nu da prilej anecdotei să se înnoade. Acum, privit de pe terasa anului în care ne aflăm, solemnitatea lui s-a dezgheţat simplu, neaşteptat, şi seamănă întrutotul, strecurată prin site de nisip şi polizoare, cu pălăvrăgeliile mătuşii-mii Francisca, o femeie rece, care, pe cît mi-aduc aminte, fusese, dimpotrivă, o curtezană neobosită. Alături aici figura nobilă a vărului Cornel, un as al aviaţiei, doborît într-o bătălie aeriană deasupra oraşului Constanţa. Mişcările lui vioaie, lumina aceea stranie din ochi, vorba plină de culoare, de o muzicalitate ce mi se contopea în urechi cu zumzetul de motoare s-au stins, astfel că astăzi cînd îl evoc aduc în amintire un manechin ce seamănă leit cu ceilalţi doi. Toate calităţile lor particulare au rămas simplă cronică, ei sînt despuiaţi de ele, se mişcă şi vorbesc ca într-o baie de abur şi, ingrozitor lucru, şi-au curmat evoluţia într-o virstă neutră, de piatră. Nuţa, Jeanetta, Mişu, Jean, Alecu stau în jurul tatălui meu, imobili şi lipsiţi de sînge, ridiculi în insensibilitatea lor, privind străini la toate minunăţiile vieţii. Războiul, cu toate bombardamentele, cu spaimele sale, anii de secetă şi incordare au trecut pe sub privirea lor albă ca vagoanele unui tren pe lîngă un semafor stins. Iată-i orbecăind în ceaţă — Mişu aleargă la Francisca, Jean trage la Alecu Alecu, ezitînd, la Janetta, Jeanetta la Nuţa. Cornel trage la tanti Francisca, un moment de derută, apoi jocul se reia, se îngrămădesc cu toţii la poarta noastră, cineva fentează pe unchiul Titu. Acum plutesc în grup în jurul casei bunicii, se bulucesc, îşi ating umerii coboară pînă sub streaşină, se înghesuie pe ramurile bătrînului măr, îşi iau zborul îndată ce adie cît de puţin vîntul, ocolesc din nou grădina şi din nou îşi caută un loc spre a-şi stringe aripile înfrigurate. Poate că n-aş mai încerca nici o frică dacă nu i-aş simţi, scăpaţi cum sînt din lanţurile grele ale pămîntului, unde îi ştiu imobilizaţi, ca o forţă ce poate tulbura, cine ştie cu ce motiv, sau mai cu-rînd fără motiv, cursul evenimentelor vieţii noastre, al celor rămaşi stingheri în viaţă. Sînt mult mai mulţi ei decît sîntem, şi o singură mişcare pe care s-ar hotărî s-o facă, ne-ar da cu siguranţă peste cap. Sînt convins că nu ne-ar mai rămîne multe speranţe după un asemenea act. Dar ei sînt buni, nu ştiu dacă zîmbesc sau se încruntă şi, iată-i, tac.

Dar nu despre spaimă vreau să vorbesc, ci despre dorul care ne încearcă, în multe clipe ale vieţii, în toate clipele vieţii, pentru fiinţa lor care s-a risipit. Caut o carte în bibliotecă, deschid o pagină îndoită la colţ şi-mi simt inima că tresare, strîngîndu-se amarnic : acea pagină era însoţită de cîteva cuvinte, de o mîngîiere pe creştet. Venea imediat o farfurioară cu pîine prăjită şi cu unt, peste care se presăra, subţire, un praf de sare. Desfac un sertar : cîteva cartuşe goale printre hîrtii. Alături se află o maşină de încărcat pulberea, alice de plumb, cîteva bure. Din spate îmi mîngîie faţa şi vîrful nasului un parfum fără seamăn, amestec ideal de lavandă şi tutun. Şifonierul, cămara, binoclul acesta fabricat la Leipzig, scrumiera, perdeaua, fereastra care dă spre grădina lui Diaconescu, cireşul încărcat de flori, funia de rufe dintre magazie şi gard, de care atîrnă o pereche de ciorapi de mătase, balustrada de fier şi piatra rotundă din faţa scării nu trăiesc decît în raport cu el, cu tatăl meu, şi fiecare obiect, abia atins, ridică în suflet regrete şi dor, aşa cum fundul mării se zbîrleşte ca o blană vie la apropierea scafandrului. Penarul înseamnă Nuţa, primul volum din Eminescu înseamnă Janetta, iedera de pe acest zid creşte din palmele unchiului Titu. Bunica, cu o uşoară atingere, face să ţiuie paharul de cristal din care beau, Jean zîmbeşte din mijlocul jucăriilor unei vitrine ; cînd plouă, Cornel deschide fereastra şi afirmă că pe o asemenea vreme n-ar zbura nici să-l tai. Şi nu sînt numai acestea : mai trăiesc şuba de vînătoare, molidul din ungherul curţii, mai trec primăvara stoluri de coţofene spre grădina lui Balaban şi se cîntă fără întrerupere acel vals trist şi sentimental pe care ele îl cîntau la patru mîini, pe cînd ei îl ascultau, fumînd, în tăcere.

Tata a fost un om exemplar, un auster, cu toate că îşi permitea, şi mama îi îngăduia, să meargă o dată pe iarnă, la Nucet, la vînătoare, pe care n-o considera un sport, ci o îndeletnicire spirituală aleasă, legătură rituală cu morţii lui mulţi şi necunoscuţi — dar aceasta ideea că ne vom întîlni, după atîtea coincidenţe, cu propria noastră fiinţă, cea autentică, proiectată mai demult în Norvegia sau în Grecia. Ne furnică, nu ştiu datorită cărei febre, dorinţa şi curiozitatea de a ne surprinde, în cele din urmă, la un capăt de pod sau într-o cabană cocoţată pe-un Everest, goi puşcă şi cu sufletul în palmă. În această goană nebună, dispreţuim virtuţile alcătuite de o experienţă milenară, uităm adesea de omenie. Ni se pare că uităm îndeosebi că trebuie să plătim morţilor datoria, să însemnăm în seria istoriei propria noastră faptă nemuritoare, marca propriei noastre fiinţe.

Scurtăm termenele, sărim într-un picior scadenţele, ne amăgim fotografiind peisaje exotice şi clădiri, evitînd să vibrăm sincer, liber şi naiv în faţa frumuseţii lor. Ratăm prin cîteva extravaganţe legătura dintre propria noastră fiinţă şi spaţiile noi pe care ni le apropiem. În loc să ne mai minunăm de necunoscutul căruia îi atingem pragul, ne preocupă cum să ne risipim în senzaţional, cu singura grijă de a fi interesanţi, ca şi cum cineva ar sta să ne măsoare la fiecare pas îndrăzneala. Nu oferim nimic, dar nici nu reţinem ceva. Vînturăm lumea, convinşi că o descoperim. Avionul, automobilul, care ne-au făcut servicii imense, neînţelegîndu-le încă, le utilizăm spre a fugi mereu de noi. De aceea sîntem trişti. Iar ca să ne întîlnim undeva, la capătul unor fugi nebune, cu noi înşine, goi sau îmbrăcaţi, superbi sau numai zîmbitori, repet este o iluzie. Atunci de ce ne grăbim, şi, mai cu seamă, de ce călcăm în calea noastră pe ceilalţi ?

Aceeaşi tristeţe m-a întîmpinat şi în faţa coloşilor lui Michelangelo din Capella Laurentină, şi în preajma Bisericii Sfîntul Toma din Leipzig. Mă mîntuiesc că cele două spirite exemplare, întîlnite acolo, mă vor învăţa, sau îmi vor sugera numai o direcţie nouă o altă modalitate de a înţelege lucrurile. Cu funii groase, morţii, pămîntul mă trăgeau înapoi. La poarta Capellei florentine mă aşteptau bunicul şi bunica, sub orga de la Thomaskirche stăteau cuminţi (de cîtă vreme ?) mătuşile mele Nuţa şi Janetta,, unchiul Mişu, vărul Cornel. Am călătorit cu vaporul pe Adriatica, între insulele dalmatine m-am simţit minunat, şi-am crezut că încep să intru într-un vîrtej fantastic de lumină în care zăresc chipurile amintirii, dar de urmărirea sau aşteptarea îndelungată şi docilă a unchiului Titu şi a bunului Jean n-am scăpat. Am vorbit cu primul, pe puntea vaporului, se prefăcea că e originar din Mozambic şi că se ocupă cu comerţul de stridii, dar plescăitul gurii, cînd savura sandviş, l-a trădat. Jean mi-a zîmbit, în schimb, la prima vedere, era paznic al Institutului oceanografic din Split, şi era preocupat acum să-şi confecţioneze singur o barcă cu motor. În penumbra doaunei Bandelli din Fiesole, un domn citea ziarul pe terasă, în şezlong. Cînd i-a lăsat, spre a urmări pe cer zborul unor avioane supersonice, am observat că nu era altul decît unchiul George, baritonul. Curios lucru, pe unchiul George îl mai întîlnisem şi la Praga, cu cîţiva ani mai înainte, dîndu-şi aere de cunoscător în faţa acelui delicios Douanier-Rousseau de la Hradciani. Spunea prostii, ca întotdeauna. Într-un parc din Sibiu sau în patul unei curtezane florentine, în tren sau pe terasele cetăţii Dubrovnic, mereu, am întîlnit aceleaşi cunoştinţe. Am rămas acasă, cuminţi şi temători, dar Montaigne, Cantemir, Renard, Proust şi Călinescu stau familiar în jurul meu, mă dojenesc sau îmi povestesc intîmplări despre unchi, mătuşi, veri şi cumnaţi. Toţi, ei şi cei despre care vorbesc, seamănă între ei, toţi fac aceleaşi gesturi, aceleaşi grimase. Iar eu, păşind în spaţiul îngust al camerei mele în care am înghesuit lumea, tată, repet întocmai gesturile şi grimasele lor.

Să întrerup zbaterea aceasta nefericită din aripi cu un zgomot neobişnuit, cu o mişcare violentă, definitivă, să ies din reţeaua în care m-am prins ca o muscă impăienjenită. Să alerg din nou. Undeva poate să se afle, totuşi, un capăt, o ieşire.

Mă ridic grabnic de la locul meu, fixînd persoana descoperită a tatii. Meciul continuă (e ridicol, e exasperant, dar jocul continuă !), ies din rîndul meu şi cobor vijelios la primul şir de spectatori. Oamenii urlă, fluieră. Se pare că arbitrul a dat o decizie nejustă la un ofsaid, pentru că stadionul e în picioare.

Tata e acolo, il zăresc. Aşezat jos, cu părul său negru şi ondulat, stă nemişcat, parcă refuzînd să înţeleagă ceea ce se petrece. Priveşte în gol şi privirea lui, acum, nu mă mai doare. Superioritatea lui în mijlocul larmei este evidentă. Zgomotul, agitaţia, tot ce reprezintă manifestare a freneziei colective il lasă rece.

Calc, în grabă, picioare, lovesc o falcă. Cineva mă trage de mînă.

— Stai jos ! Dă-te la o parte, lunganule !

Mă strecor printre doi indivizi care agită pumnii, dau în lături cu brutalitate umărul unui individ ce-mi taie drumul. Bietul om, sărmanul om, imi spun, înaintînd cu greu, cît de mult a avut de suferit în ultimile luni de boală ! Abia mai putea vorbi, scrumoasa tuberculoză îi arsese nu numai plămînii, dar şi laringele. Scria, ca să-l înţelegem, pe un caiet. Avea temperatură, după o noapte de febră s-a trezit foarte schimbat : era convins că prinţul Cantacuzino, cu care începuse să se creadă rubedenie, i-a lăsat o moştenire fabuloasă. A scris atunci pe foaia albă că intenţionează să construiască, îndată ce se va tămădui, o vilă Mie îmi va cumpăra un automobil sport, roşu şi decapotabil, iar lui frate-meu un poney, pentru că un poney ceruse. Expectora foarte des, căuta o poziţie mai comodă pe pernă. Zîmbea, privind ca acum în gol, urmărindu-şi iluziile.

Mama spune că a făcut mari imprudenţe, că era un hop-odată, ceea ce voia să însemne că n-avea răbdare să trăiască întîmplările vieţii pe îndelete. E drept, de la vînătoare a revenit o dată frînt de oboseală, îngheţat şi fără sînge în obraji. Dar era de o rezistenţă fantastică. Atunci cînd ftiziologul Teodoreanu i-a aflat trei caverne în plămîni, acela i-a spus mamii că va mai trăi numai cîteva săptămîni. Organismul său viguros a rezistat însă bolii trei luni. Dacă a făcut o imprudenţă a fost în timpul manevrelor regale din '34, cînd a contractat şi o pneumonie. S-a vindecat relativ uşor atunci sau poate că nu s-a vindecat, pentru că altfel ce rost ar fi avut să meargă la Ocna Sibiului, într-o vară ? Şi i-a fost rău şi în anul viitor, cînd am fost la Techirghiol, de unde a trebuit să plece acasă numai după cîteva zile. Poate mama se referă, cînd vorbeşte despre imprudenţe, la agitaţia lui neobosită, la neastîmpărul febril care-l însoţea. Bărbaţii sînt mai imprudenţi şi mai neliniştiţi decît noi, femeile — spunea mama. Ard mai repede.

În ultimele luni ardea ca o sobă, îi simţeam respiraţia fierbinte ca un ceai pe pielea gîtului meu. Mă chema să mă sărute şi apoi mama îmi freca obrajii cu sublimat, care mirosea îngrozitor. A trecut luna mai, el a zăcut tot timpul, medicul se mira că nu are hemoptizii. În iunie a murit.

Mă bucură neînchipuit de mult că îl regăsesc sănătos, cu pielea feţii pigmenatată, cu ochii strălucitori ca înainte de febra cea mare. Stă pe bancă, flancat de doi indivizi care-şi agită şepcile deasupra capetelor. Stă liniştit pe locul lui, dovedindu-mi încă o dată că nu şi-a pierdut mînţile. Îl voi afla, îl voi îmbrăţişa, îi voi povesti cum procesul pe care îl pierduse şi pentru care mama a plătit cîteva sute de mii, tot timpul războiului, se rejudecase, cum cîştigase, deşi despăgubirea venise tocmai în momentul în care începuse nebunia inflaţiei, aşa că mama abia putuse cumpăra cu ea doi litri de ulei şi o pîine. Îi voi spune cum s-au risipit lucrurile lui, cum sabia lui de Toledo a fost împrumutată unui ofiţer, care a murit pe front, cum eu însumi îi pierdusem servieta, cum frate-meu şi-a părăsit şcoala şi ne-a ţinut pe toţi, trimiţîndu-mă la facultate cu raglanul lui, cum au murit, în anii următori, Corbea şi Sarsailă. Îi voi face negreşit mustări, numinu-l, ca altă dată, tată bun, tată năzdrăvan, tată copil, tată imprudent, tată curajos, tată nefericit, tată sărac, tată bogat, tată cuminte, tată darnic, tată curajos, tată fricos, tată minunat, tată sfînt, tată răutăcios, tată aiurit, tată meschin, tată urît, tată bun şi sfînt. Îi voi cuprinde grumazul cu braţele mele, să rămînem împreună pentru tot restul timpului ce va să vie.

Înaintez foarte greu. Un îmbecil îmi apasă umărul şi mă obligă să mă aşez. Dă-te înlături sau aşează-te, dobitocule, îmi strigă cineva din spate. Alunec, nu ştiu cum, în braţele unei femei neastîmpărate. Îi simt sînii lipindu-se de cămaşa mea, îi cuprind, încercînd să mă sprijin, genunchii. E o femeie veselă, nepotrivit de agitată, cu o voce pitigăiată care susţine pe italieni. Mă încurc, zmucindu-mă, într-o pelerină de catifea, calc un basc căzut sub bancă, lovesc un copil şi tatăl lui mă înjură. Cobor cîteva trepte prin spaţiul liber, un bărbat îmi trimite un pumn zdravăn în plex, cad peste un grilaj. Cu toată greaţa care mă cuprinde, înaintez plin de speranţe.

Un om dintre cei care îşi fac o plăcere din a procura bucurii altora, acesta a fost tatăl meu. Vînatul pe care-l aducea era imediat împărţit pe la rude şi prieteni şi toate neamurile nu mai aveau la masă zile întregi decît sitari, potîrnichi, prepeliţe, iepuri, fazani. Petrecerile în familie aveau un farmec neînchipuit, pentru că ştia să glumească. Avea şi unele porniri donchişoteşti. Voia să reformeze armata, visa să i se încredinţeze un regiment pentru a introduce raporturi de egalitate între ofiţeri şi soldaţi. Făcuse şi un memoriu, însoţit de regulamente în acest scop, şi-l trimisese Marelui Stat Major. Intrase într-o combinaţie cu unchiu-meu Mişu, pentru cumpărarea unor terenuri petroliere. Afacerea putea să fie extraordinară, concesiunile făcuseră deja milionari. Cu banii obţinuţi de aici se gîndea să construiască un conac în care să adune copii orfani, să întemeieze o fundaţie, un falanster. A pierdut partea sa, terenurile petroliere n-au produs nici un strop de ţiţei.

Stadionul era în picioare şi urla. Tata se afla la locul său, liniştit, senin, privind tot înainte cu ochii aceia adînci, plini de mistere. Călcai piciorul unui individ care tocmai încuraja pe Mielu, sărit peste o bancă, trecui printre doi bărbaţi care îşi disputau o sticlă de limonadă. Ajunsei în spatele unei femei ce ţipa din toată fiinţa. Cum sta în picioare, trupul ei tînăr îmi păru cu totul excepţional. Purta o rochie verde cu un decolteu larg, din care pielea albă strălucea fermecător. Cu totul ocupată să-şi încurajeze favoriţii de pe teren, nu-şi da seama că pe git, sub părul negru, strîns într-un coc inalt, se tîra leneş o omidă. Simţii, la început, că-mi revine greaţa de mai înainte, dîndu-şi aere de cunoscător în faţa acelui delicios Douanier-Rousseau de la Hradciani. Spunea prostii, ca întotdeauna. Într-un parc din Sibiu sau în patul unei curtezane florentine, în tren sau pe terasele cetăţii Dubrovnic, mereu, am întîlnit aceleaşi cunoştinţe. Am rămas acasă, cuminţi şi temători, dar Montaigne, Cantemir, Renard, Proust şi Călinescu stau familiar în jurul meu, mă dojenesc sau îmi povestesc intîmplări despre unchi, mătuşi, veri şi cumnaţi. Toţi, ei şi cei despre care vorbesc, seamănă între ei, toţi fac aceleaşi gesturi, aceleaşi grimase. Iar eu, păşind în spaţiul îngust al camerei mele în care am înghesuit lumea, tată, repet întocmai gesturile şi grimasele lor.

Să întrerup zbaterea aceasta nefericită din aripi cu un zgomot neobişnuit, cu o mişcare violentă, definitivă, să ies din reţeaua în care m-am prins ca o muscă impăienjenită. Să alerg din nou. Undeva poate să se afle, totuşi, un capăt, o ieşire.

Mă ridic grabnic de la locul meu, fixînd persoana descoperită a tatii. Meciul continuă (e ridicol, e exasperant, dar jocul continuă !), ies din rîndul meu şi cobor vijelios la primul şir de spectatori. Oamenii urlă, fluieră. Se pare că arbitrul a dat o decizie nejustă la un ofsaid, pentru că stadionul e în picioare.

Tata e acolo, il zăresc. Aşezat jos, cu părul său negru şi ondulat, stă nemişcat, parcă refuzînd să înţeleagă ceea ce se petrece. Priveşte în gol şi privirea lui, acum, nu mă mai doare. Superioritatea lui în mijlocul larmei este evidentă. Zgomotul, agitaţia, tot ce reprezintă manifestare a freneziei colective il lasă rece.

Calc, în grabă, picioare, lovesc o falcă. Cineva mă trage de mînă.

— Stai jos ! Dă-te la o parte, lunganule !

Mă strecor printre doi indivizi care agită pumnii, dau în lături cu brutalitate umărul unui individ ce-mi taie drumul. Bietul om, sărmanul om, imi spun, înaintînd cu greu, cît de mult a avut de suferit în ultimile luni de boală ! Abia mai putea vorbi, scrumoasa tuberculoză îi arsese nu numai plămînii, dar şi laringele. Scria, ca să-l înţelegem, pe un caiet. Avea temperatură, după o noapte de febră s-a trezit foarte schimbat : era convins că prinţul Cantacuzino, cu care începuse să se creadă rubedenie, i-a lăsat o moştenire fabuloasă. A scris atunci pe foaia albă că intenţionează să construiască, îndată ce se va tămădui, o vilă Mie îmi va cumpăra un automobil sport, roşu şi decapotabil, iar lui frate-meu un poney, pentru că un poney ceruse. Expectora foarte des, căuta o poziţie mai comodă pe pernă. Zîmbea, privind ca acum în gol, urmărindu-şi iluziile.

Mama spune că a făcut mari imprudenţe, că era un hop-odată, ceea ce voia să însemne că n-avea răbdare să trăiască întîmplările vieţii pe îndelete. E drept, de la vînătoare a revenit o dată frînt de oboseală, îngheţat şi fără sînge în obraji. Dar era de o rezistenţă fantastică. Atunci cînd ftiziologul Teodoreanu i-a aflat trei caverne în plămîni, acela i-a spus mamii că va mai trăi numai cîteva săptămîni. Organismul său viguros a rezistat însă bolii trei luni. Dacă a făcut o imprudenţă a fost în timpul manevrelor regale din '34, cînd a contractat şi o pneumonie. S-a vindecat relativ uşor atunci sau poate că nu s-a vindecat, pentru că altfel ce rost ar fi avut să meargă la Ocna Sibiului, într-o vară ? Şi i-a fost rău şi în anul viitor, cînd am fost la Techirghiol, de unde a trebuit să plece acasă numai după cîteva zile. Poate mama se referă, cînd vorbeşte despre imprudenţe, la agitaţia lui neobosită, la neastîmpărul febril care-l însoţea. Bărbaţii sînt mai imprudenţi şi mai neliniştiţi decît noi, femeile — spunea mama. Ard mai repede.

În ultimele luni ardea ca o sobă, îi simţeam respiraţia fierbinte ca un ceai pe pielea gîtului meu. Mă chema să mă sărute şi apoi mama îmi freca obrajii cu sublimat, care mirosea îngrozitor. A trecut luna mai, el a zăcut tot timpul, medicul se mira că nu are hemoptizii. În iunie a murit.

Mă bucură neînchipuit de mult că îl regăsesc sănătos, cu pielea feţii pigmenatată, cu ochii strălucitori ca înainte de febra cea mare. Stă pe bancă, flancat de doi indivizi care-şi agită şepcile deasupra capetelor. Stă liniştit pe locul lui, dovedindu-mi încă o dată că nu şi-a pierdut mînţile. Îl voi afla, îl voi îmbrăţişa, îi voi povesti cum procesul pe care îl pierduse şi pentru care mama a plătit cîteva sute de mii, tot timpul războiului, se rejudecase, cum cîştigase, deşi despăgubirea venise tocmai în momentul în care începuse nebunia inflaţiei, aşa că mama abia putuse cumpăra cu ea doi litri de ulei şi o pîine. Îi voi spune cum s-au risipit lucrurile lui, cum sabia lui de Toledo a fost împrumutată unui ofiţer, care a murit pe front, cum eu însumi îi pierdusem servieta, cum frate-meu şi-a părăsit şcoala şi ne-a ţinut pe toţi, trimiţîndu-mă la facultate cu raglanul lui, cum au murit, în anii următori, Corbea şi Sarsailă. Îi voi face negreşit mustări, numinu-l, ca altă dată, tată bun, tată năzdrăvan, tată copil, tată imprudent, tată curajos, tată nefericit, tată sărac, tată bogat, tată cuminte, tată darnic, tată curajos, tată fricos, tată minunat, tată sfînt, tată răutăcios, tată aiurit, tată meschin, tată urît, tată bun şi sfînt. Îi voi cuprinde grumazul cu braţele mele, să rămînem împreună pentru tot restul timpului ce va să vie.

Înaintez foarte greu. Un îmbecil îmi apasă umărul şi mă obligă să mă aşez. Dă-te înlături sau aşează-te, dobitocule, îmi strigă cineva din spate. Alunec, nu ştiu cum, în braţele unei femei neastîmpărate. Îi simt sînii lipindu-se de cămaşa mea, îi cuprind, încercînd să mă sprijin, genunchii. E o femeie veselă, nepotrivit de agitată, cu o voce pitigăiată care susţine pe italieni. Mă încurc, zmucindu-mă, într-o pelerină de catifea, calc un basc căzut sub bancă, lovesc un copil şi tatăl lui mă înjură. Cobor cîteva trepte prin spaţiul liber, un bărbat îmi trimite un pumn zdravăn în plex, cad peste un grilaj. Cu toată greaţa care mă cuprinde, înaintez plin de speranţe.

Un om dintre cei care îşi fac o plăcere din a procura bucurii altora, acesta a fost tatăl meu. Vînatul pe care-l aducea era imediat împărţit pe la rude şi prieteni şi toate neamurile nu mai aveau la masă zile întregi decît sitari, potîrnichi, prepeliţe, iepuri, fazani. Petrecerile în familie aveau un farmec neînchipuit, pentru că ştia să glumească. Avea şi unele porniri donchişoteşti. Voia să reformeze armata, visa să i se încredinţeze un regiment pentru a introduce raporturi de egalitate între ofiţeri şi soldaţi. Făcuse şi un memoriu, însoţit de regulamente în acest scop, şi-l trimisese Marelui Stat Major. Intrase într-o combinaţie cu unchiu-meu Mişu, pentru cumpărarea unor terenuri petroliere. Afacerea putea să fie extraordinară, concesiunile făcuseră deja milionari. Cu banii obţinuţi de aici se gîndea să construiască un conac în care să adune copii orfani, să întemeieze o fundaţie, un falanster. A pierdut partea sa, terenurile petroliere n-au produs nici un strop de ţiţei.

Stadionul era în picioare şi urla. Tata se afla la locul său, liniştit, senin, privind tot înainte cu ochii aceia adînci, plini de mistere. Călcai piciorul unui individ care tocmai încuraja pe Mielu, sărit peste o bancă, trecui printre doi bărbaţi care îşi disputau o sticlă de limonadă. Ajunsei în spatele unei femei ce ţipa din toată fiinţa. Cum sta în picioare, trupul ei tînăr îmi păru cu totul excepţional. Purta o rochie verde cu un decolteu larg, din care pielea albă strălucea fermecător. Cu totul ocupată să-şi încurajeze favoriţii de pe teren, nu-şi da seama că pe git, sub părul negru, strîns într-un coc inalt, se tîra leneş o omidă. Simţii, la început, că-mi revine greaţa de mai înainte, dîndu-şi aere de cunoscător în faţa acelui delicios Douanier-Rousseau de la Hradciani. Spunea prostii, ca întotdeauna. Într-un parc din Sibiu sau în patul unei curtezane florentine, în tren sau pe terasele cetăţii Dubrovnic, mereu, am întîlnit aceleaşi cunoştinţe. Am rămas acasă, cuminţi şi temători, dar Montaigne, Cantemir, Renard, Proust şi Călinescu stau familiar în jurul meu, mă dojenesc sau îmi povestesc intîmplări despre unchi, mătuşi, veri şi cumnaţi. Toţi, ei şi cei despre care vorbesc, seamănă între ei, toţi fac aceleaşi gesturi, aceleaşi grimase. Iar eu, păşind în spaţiul îngust al camerei mele în care am înghesuit lumea, tată, repet întocmai gesturile şi grimasele lor.

Să întrerup zbaterea aceasta nefericită din aripi cu un zgomot neobişnuit, cu o mişcare violentă, definitivă, să ies din reţeaua în care m-am prins ca o muscă impăienjenită. Să alerg din nou. Undeva poate să se afle, totuşi, un capăt, o ieşire.

Mă ridic grabnic de la locul meu, fixînd persoana descoperită a tatii. Meciul continuă (e ridicol, e exasperant, dar jocul continuă !), ies din rîndul meu şi cobor vijelios la primul şir de spectatori. Oamenii urlă, fluieră. Se pare că arbitrul a dat o decizie nejustă la un ofsaid, pentru că stadionul e în picioare.

Tata e acolo, il zăresc. Aşezat jos, cu părul său negru şi ondulat, stă nemişcat, parcă refuzînd să înţeleagă ceea ce se petrece. Priveşte în gol şi privirea lui, acum, nu mă mai doare. Superioritatea lui în mijlocul larmei este evidentă. Zgomotul, agitaţia, tot ce reprezintă manifestare a freneziei colective il lasă rece.

Calc, în grabă, picioare, lovesc o falcă. Cineva mă trage de mînă.

— Stai jos ! Dă-te la o parte, lunganule !

Mă strecor printre doi indivizi care agită pumnii, dau în lături cu brutalitate umărul unui individ ce-mi taie drumul. Bietul om, sărmanul om, imi spun, înaintînd cu greu, cît de mult a avut de suferit în ultimile luni de boală ! Abia mai putea vorbi, scrumoasa tuberculoză îi arsese nu numai plămînii, dar şi laringele. Scria, ca să-l înţelegem, pe un caiet. Avea temperatură, după o noapte de febră s-a trezit foarte schimbat : era convins că prinţul Cantacuzino, cu care începuse să se creadă rubedenie, i-a lăsat o moştenire fabuloasă. A scris atunci pe foaia albă că intenţionează să construiască, îndată ce se va tămădui, o vilă Mie îmi va cumpăra un automobil sport, roşu şi decapotabil, iar lui frate-meu un poney, pentru că un poney ceruse. Expectora foarte des, căuta o poziţie mai comodă pe pernă. Zîmbea, privind ca acum în gol, urmărindu-şi iluziile.

*Mama spune că a făcut mari imprudenţe, că era un hop-odată, ceea ce voia să însemne că n-avea răbdare să trăiască întîmplările vieţii pe îndelete. E drept, de la vînătoare a revenit o dată frînt de oboseală, îngheţat şi fără sînge în obraji. Dar era de o rezistenţă fantastică. Atunci cînd ftiziologul Teodoreanu i-a aflat trei caverne în plămîni, acela i-a spus mamii că va mai trăi numai cîteva săptămîni. Organismul său viguros a rezistat însă bolii trei luni. Dacă a făcut o imprudenţă a fost în timpul manevrelor regale din '34, cînd a contractat şi o pneumonie. S-a vindecat relativ uşor atunci sau poate că nu s-a vindecat, pentru că altfel ce rost ar fi avut să mearg

ION GHEORGHE

Piatra lui Thales

Apa de șantier

fîntîna malnaș, fîntîna zizin,
izvoarele biborțeni și borsec, —
dar sînt bolejniți greu de lepădat,
năravuri ale slujbelor ereditare,
oboseala măduvei piciorului
ce-a uitat să meargă pe jos ;
pentru toate astea și pentru
altele multe
am descoperit izvoarele
Apei de Șantier.

Și eu îmbătrînesc de patru ori ;
iau boala de primăvară
a buzelor pecetluite —
cînd la primul semnal de sonerie
glandele spaimei și intimidării
salivează spre stricarea sîngelui —
viitorul seminției e-n amenințare,
de glanda lașității ;

Și eu îmbătrînesc de patru ori :
vara de mulțumirea de sine,
toamna, de scîrbă, de abandonarea
armelor ; iarna de disperare ;
plec de-aceea, cu dela mine putere
în exilul de purificare
pe șantierele cele mari.
Merg să beau apă —
apă de la capătul conductei ;
dela-nceputul orașelor —
apa de întemeiere ;
cea aproape legendară ;
beau înaintea cîtorva sute
de mii de familii,
luîndu-le astfel obiceiurile
ne molipsite de spaime.

Beau Apă de Șantier —
acea apă ultimă, ce-o mai lucrează
riul, înainte de-a fi pus
ca un felah la roata irigației
electrice ;
prima și ultima apă
băută pe palme și-n căni de scoarță —
miraculoasa Apă de Șantier,
topind obositoarea drojdie
a sîngelui neprimenit.

Frumos murmură fîntînile
apei minerale de Șantier —
împotriva spaimei și-a lașității
și-a logosului somnambul
îngîmfat, supărăcios și sterp ;

năraviților la slujbe ereditare,
nu așteptați înființarea
întreprinderii de îmbuteliat
Apa de Șantier —
nu se vinde pe tarabe,
nici cu sticlele de lapte,
nici cu piinea, la poartă.

Mergeți la izvoare, la fîntîni,
prindeți-vă o fiolă la butonieră —
nu se știe cînd aveți nevoie :
consumați de trei ori zilnic
miraculoasa Apă de Șantier —
vindecarea sîngelui lenevit,
întoarcerea curajului de-a recunoaște
greșelile noastre și-ale greșiților noștri —
pînă la capăt, cu sudoarea pe gură,
pînă-n cenușa erorilor !

Ascultați-l și voi, odată, pe poet ;
căutați cu încredere și obligatoriu
miraculoasa Apă de Șantier.

Trăgînd lungi focuri...

Zicea inginerul cu nume de plantă :
așa, domnule profesor ;
curînd mă voi retrage-n munți
trăgînd lungi focuri de armă.

Acestea le spunea un băiat bătrîn
în plin Ocean Atlantic,
după ce-și vărsase tinerețea
în demascări și dispute
de toate felurile și armele
luptei de clasă.

Fost activist de partid
amenințat de cîteva ori cu excluderea,
se făcu inginer piscicol,
achiziționă pe șantierele Hitaki
vapoare japoneze de pescuit,
și mașini de prelucrat peștele
în țări nordice ;

Zbură cu avionul
peste Polul Nord
făcu escale în Alaska
înainte de marile cutremure ;
se căsători c-o tînără ingineră,
adusese cumpărături
din Giblartar și de pe alte tarabe
cu prețul redus.

Desigur că și-a cumpărat
o tînără mașină personală —
și se odihnește prin această țară
unde nu poți muri de foame,
dar unde poți să-nnebunești,
poți să te-mbogățești cît de cît,
poți avea și glorie —
o singură vară,
dar cinstit și incoruptibil
și frumos ca-n tinerețe
cu greu mai poți ajunge pîn-la capăt...

Cei mai mulți
fug la timp —
ca-ntr-o vînătoare de lupi
și se retrag în munți
trăgînd lungi focuri de armă.

Ritual

Ce sînt eu, decît magul
unui ritual aproape uitat :
bat la porți și intru neștiut,
cu amfora de apă miraculoasă —
acea Apă de Șantier ;
cufund ramură de brad
și stropesc cele patru zări
cardinale — ale templului cosmic
și-ale cuibului de naștere ;

În camera copiilor intru,
arunc Apă de șantier
pe jucării și pe cărți,
peste perinile lor
pe care se lasă sudoarea nevinovată, —
în numele hidrocentralelor,
de pe riul din munții Moldovei,
în numele Argeșului și-al fiilor săi,
în numele a toatei născătoare Dunări
de la Porțile de Fier —
să trăiți, să-nfloriți, amin !

Ce sînt eu decît magul
unui ritual aproape uitat —
căci în toate-acele ape
m-am suit pe-o cărămidă
și-am primit botezul :
mi s-a spus : caută cu mîinile
cărămida aruncată de satan
în apele iordanului nostru :
pe pămîntul ars a pus adam
laba sa de lucrător cu plugul
și s-a legat mult veac :
din griul valahilor trei părți
împăratului năvălitor :
din vinul valahilor, trei părți
împăratului păgîn
trei părți din mierea valahului,
împăratului de la soare apune ;
din moșia țării
partea dintre riuri și mai sus
împăraților creștinătății.

Am intrat în toate riurile
cînd erau Apă de Șantier —
m-am botezat pe-acele pietre
ce păreau a fi cărămida
invoielii cu satan :
și iată, ajunsei la Dunăre.
mă urcai pe zapisul de lut
cel împodobit cu laba de plugar
a lui adam valahul.

Minune, doamne-al meu —
ce nu ne-ai părăsit cu mare mila
și speranța ta ;
sub picioarele mele s-a rupt
legămîntul satanei —
nedijmuite vinurile și piinea,
ci datoria mea abia începe
căci mai sînt pe lume lucruri
pentru care m-am botezat.

Binecuvînt fiii omului,
le deschid ochii — și limba
le-o dezleg atît cît trebuie —
căci eu ce sînt decît preotul unui ritual
aproape uitat —
în apele șantierelor botezîndu-mă
cu apele șantierelor binecuvînt ,
în numele tatălui și-al fiului
și-n numele patriei
a toate născătoarea de poeți
și de bărbați incoruptibili —
amin.

Malurile

Au riurile maluri drepte
și nedrepte : pe unul se lucrează
în spor și sărbătoare :
zeița-i darnică, se cîștigă bine,
ziarele laudă și-ntîmpină
cu crengi de finic și piine albă ;
pe cellalt — în dreptul ochiului ce plînge
se dărîmă noaptea ceea ce ziua
s-a zidit cu trudă și cinste :
piinea-i neagră, salarul nu ajunge.
ziarele hulesc și-i caută pe vinovați.

Au riurile maluri drepte
și nedrepte —
dar printre ele curge izbăvitoare
miraculoasa Apă de Șantier —
oamenii egali în fața legilor
și-a obiceiurilor,
nici nu pleacă bine de-acasă
și-și trag sorții după care
se vor orîndui la lucru.

Îi cunosc bine pe nedreptățiți,
zeița măsteră le strică totul,
le ia piinea de la gură,
le soarbe laptele greu agonisit
și-asupra lor se-nfăptuiește
blestemul malului nedrept.

Riul nu mai e demult
miraculoasa apă Argeș —
tipografiile gifiie lucrînd ilustrate
una după alta — suveniruri
de la barajul de aducțiune ;
despre malul drept și nedrept
nu mai scrie nimeni nimic
numai eu aduc aminte
despre-acele strîmbătăți
pe care zeii le-au urzit :

Au venit mari obiceiuri
schimbări de nume, de locuri,
cei tineri nu pot înțelege
că acolo jos, pe prundul lacului, oamenii
au stat la moarte —
barajul fiind o generație
aruncîndu-se de bunăvoie în abis
pentru legarea celor două maluri.

Da, mari obiceiuri,
schimbări de nume și locuri
și bănuiesc, doamne, bănuiesc
un lucru ce mi-l spun cu spaimă :
cei de pe malul nedrept
tot pe malul ne drept au rămas —
dar ei de fapt ce-au vrut ?
dintre miile de maluri nedrepte
unul mai puțin — o generație
să poată îndrepta un lucru
de care nimenea nu-i vinovat ;
Cei ce-au trăit pe malul vitreg
au zămislit copii — dar ochiul
meu necruțător,
vede-n sîngele lor semnul nefast —
sorții după care se vor așeza
în muncă și-n dragoste
pe malul nedrept...

Dar dacă un pietrar, dar dacă
artificierul, dar dacă betonistul,
dar dacă un inginer, dar dacă
un secretar de partid —
cu toții de pe malul rău
și-au luat cîte-o femeie norocoasă
de pe malul drept ; dar dacă
inginerul de pe malul nedrept
s-a-nsurat cu fata de pe celălalt ?

Dacă toate-acestea sînt adevărate
nu întîmplător adevărate,
ce copii vor zămisli ?

Dumnezeu să-i apere, căci poetul
nu le poate spune decît atît :
primiți bine, primiți cu dirzenie,
primiți cu mult curaj paharul vostru
de Apă de Șantier ;
elixirul ei vă fierbe sîngele
din amîndouă părțile —
apa băută de maica voastră,
și apa sorbită de-un tată
nedreptățit de sorți.

Dumnezeu să vă apere,
dar toți cîți vă veți naște
veți avea sufletul și sîngele
puse dinainte la-ncercare :

dumnezeu să vă apere, copiii mei,
născuți din legătura celor două maluri :
veți fi fericiți, nu veți fi,
eu nu mai am puterea să vă dau
decît curajul de-a primi și-acest pahar.

Sculptură de Gh. ILIESCU – CĂLINEȘTI

Tuberculi

Vînd țăranii la oraș
ceea ce le dă bucata de pămînt
din jurul casei :
cartofi tăcuți, dar nu fără grai
căci ei le-aud limbajul cosmic
prin care cer o soartă mai bună.

Și veni dumnezeu,
îl săltă pe palmă pe cel mai bărbat,
pe taurul cartof, pe vierul,
pe armăsarul, pe bivolul,
pe berbecele, pe iepuroiul vegetal —
pe masculul spiței cartofilor
și-l cercetă ce soartă să-i dea.

Putere multă găsi dumnezeu,
cartofului —
părîndu-i-se-acele scule
dătătoare de sămînță — bărbății ;
cartof de taur, de berbece,
de vier, de iepure, de armăsar —
de masculul tuturor ce viețuiesc ;
și-l făcu pietroiul-tubercul —
un cartof de piatră
din care să răsară poduri și silozuri
și-l lăsă în jghiabul izvorului
de Apă de Șantier.

Veni zidarul să se spele după lucru
găsi pietroiul în jgheab,
trase-o-njurătură, îl luă
și-l aruncă în stinca cea mai apropiată,
se-auzi un trăsnet,
în tunete se legănară munții,
zidarul murmură ceva —
doar cunoștea atîtea întîmplări
cînd urșii au căzut în zăcătorile
de explozibil
și păsările ciugulieră fitilele
cutiilor de dinamită...

Viziune tulbure, de țărani
lucrători la fabrica de ciment ;
mută sacii cu cenușă de piatră
îi îmbrățișează pînă la depozit
și-i toarnă în malaxoare de aluat —
din care crește piinea uriașă
a barajului în trainică dospeală.

Căci ei ce pot să-și închipuie
în fața pietrelor la măciniș,
în fața sacilor de pulbere de stîncă
decît sacii lor demult uitați
în care aduceau cartofi tăcuți,
tăcuți, însă nu muți —
căci în limbajul lor cel cosmic
au cerut o soartă mai bună.

Și iată că le-a dat-o dumnezeu —
din tuberculi de piatră
se nasc orașele, răsar viaducte,
case-turnuri, forturi la ape —
imaginația țăranului ce vine la muncă
fugind de pe bucata de pămînt
din jurul casei părintești.

De cale

după Sextil Pușcariu

Patria-datină, patria-obicei,
dar mai sigur patria-cuvînt,
căci așa vorbă zeii, cu această țară
numită în mai multe feluri.

Patria Cale,
a laptelui și-a credinței
în care stau obiceiele
și-mpotrivire la străin.

Calea jumătate a istoriei,
la amiază, la întemeierea pe față
și pe furiș —
după cum găsirăm cu cale
noi — voievodul Mină Mohorîtă
și-ntemeietorii Glad și Dragoș,
puși la cale de bunul dumnezeu.

A fost cumplit, din cale-afară —
poporul acesta spulberat
în calea vînturilor,
l-am adus la cale :
acum sau niciodată ;
învățătură de sute de ani —
dumnezeule Negru Vodă,
cînd e calea cruce.

De ce unu-i mohorît
și cellalt negru —
căci s-a prins culoarea tîmplei
și-a codrului — de ei ;
mai tîrziu veni cel bun
cel bătrîn, cel mare, cel viteaz ;
și iarăși mai tîrziu
li se-ngăduiră toate numele :
cel muncitoresc român.

Ci de multe ori am închis
căile-n codru — cu pietre,
cu arbori, cu săgeți
învățîndu-i pe unde nu se trece.

Ștefan stătător în cale
Alexandru și Vlad și Mihai
toți fiii și părinții —
de acum s-a pus în calea
preaputernicilor împărați.

Pe sub ferestrele Evropei,
la Mosc și la Viana
în republica lagunelor
și pînă la Persia —
ne-am făcut calea
nu fără folos.

O cale pînă la Kitai
și iarăși cale — cu spătarul
sau fără de spătarul —
punînd la cale treburi multe
și nedezbinare

căci noi ce vrem de mii de ani —
de cît a spune și-a găsi
cu putință neînlăturată —
a ne vedea fiecare
de calea sa neștirbită ;
de mii de ani aflînd
chip și cale pe potriva noastră
prin nesedere-n calea nimănui —

Adevăruri cale de nouă poștii.
și mai bine !

O, valahul călător
prin codrii săi de căi ascunse —
nelăsîndu-se pus la cale
de orcine se-ntîmplă.

Căci așa pohti pohta noastră.

Metalul zeu

Trece poetul nebun,
ridică pietre și le-adulmecă ;
ce i se pare lui a fi
metalul după care umblă
adună-n sacul său de rătăcit ;
bate-n lucruri cu degetele roase
de cerneală și plins ;
pînă la măduva lemnului
pune urechea pe arbori
și urlă cu lacrimi în ochi
cuvîntul lui de nebunie — Oțel.

Ia piinea și-o rupe,
îi spintecă miezul
fărîmitură cu fărîmitură ;
toarnă vinul,
îl privește la soare și se bucură
cu mulțumirea ce i-o dă
rătăcirea minții sale
ce nu mai cunoaște decît un cuvînt —
Oțel

Trece prin piețele de fructe,
cîntărește merele-n palmă,
își afundă fața în semințe,
și dintr-o dată iluminat,
cu ochii strălucind de boala lui
urlă singurul cuvînt
al adevărului — Oțel !

La ușa templelor așteaptă :
cînd ies perechile împreunate
urează casei tinere
acel cuvînt al nebuniei lui ;
se lovește ca pasărea oarbă
de dușmanii deghizați,
de răuvoitorii și ginditorii de rău
ai cetății sale :
se lasă dat la o parte
de la piine și de la apă,
senin se pierde în mulțime
cu gîndul la întemeierea caselor
și la surparea templului vrăjmaș
murmurîndu-și singurul cuvînt
Oțel !

Apără, doamne, dumnezeule,
al patriilor tinere și libere,
păzește cu mare mila ta
pe nebunul de poet
care-a ieșit în piața principală
zmulgîndu-și de pe frunte
coroana gloriei — ce după multă îndoială
și după multe pedepse
i s-a pus pe capul tînăr.

El dă foc frunzelor de laur
își încălzește oasele degerate
și arse de cerneala muncii lui,
adună cenușa în urnă
și ca un orb o cerne-n palmă
cu fața la grăuntele
unui metal în care crede —
cu marea lui nebunie,
pentru care i-a rămas
numai cuvîntul — Oțel !

Nu rîdeți, nu plîngeți,
nu-l pedepsiți pe nebunul
de poet încă tînăr ;
de la voi a-nvățat cuvîntul,
pentru voi îl mărturisește ;
și dacă mîine sau într-altă zi
nu va mai fi văzut prin locurile
unde vă-nfruntați cu bărbăție
mergeți la templul zeului Oțel

Ca pe-un cîine bătrîn îl veți găsi
dormind, ca un lepros
la picioarele idolului său ;
închideți-i ochii exaltați
de numele acelui zeu puternic
în legea căruia puteți cînta,
ieșiți în lume, vă părăsiți —
ceva — muncind și repetînd
unicul cuvînt ce-a mai rămas
din mintea răvășită a nebunului
poet — ce-îmbătrînise tînăr
strigînd pe toate drumurile
Oțel, Oțel !

MOARE

reportaj de MIHAI STOIAN

1

Pe doctorul C.E. l-am cunoscut într-o pensiune, la munte. Iarnă. Camera lui era peste drum de-a mea. Ne salutam pe coridor. Masa o luam separat, deși gazda avea sufragerie suficient de încăpătoare. Se stabilise între noi o înțelegere tacită : fiecare îi respecta celuilalt singurătatea.

Îmi catalogasem — din prima zi — vecinul : tip închistat, asociabil, chiar antipatic (aflasem, din gura gazdei, că-i medic psihiatru). Ne întîlneam și pe stradă, doar că el era întotdeauna pe-un trotuar, eu — pe celălalt. O singură dată a fost suficient însă un ger, ca să ne gonească în casă și să ne pomenim, amîndoi, în sufragerie. Soba duduia. Am mîncat împreună fără să scoatem o vorbă. Pe urmă ne-am așezat alături, aproape de teracotă, pe pat.

Doctorul C.E. mi-a înjurat întîi profesia : vă țineți de fleacuri ! După care mi-a vorbit despre cazul unei femei din Sibiu, care-a reușit să facă dintr-un copil idiot, un copil acceptabil, aparent normal (sau sub-normal). Minunea nu ținea de știință, ci de voință. De exemplu : zilnic — 16 ore în șir (exceptînd așa-zisele mese) o apuca pe Renate M. de mînă și-o trăgea după ea, strigîndu-i :

— Komm !

Și numaidecît, în sens contrar :

— Koom !

Două luni încheiate („Koom ! Koom !"), fără niciun progres (exista pericolul ca părinții fetei, nemulțumiți, s-o concedieze). Într-una din după-amieze femeia stătea la fereastră, dezarmată, dar Renate s-a apropiat de ea, a prins-o de braț și-a tras-o, spunîndu-i :

— Kooooom !

După trei ani, cînd experiența Renate M. a fost considerată epuizată, Helwige K. a părăsit Sibiul (casă comodă, plin centru, gaz metan) pentru Siret (fundul Bucovinei). Aici a lucrat cu zeci de **oligofreni** (înapoiați mintali) : i-a învățat să **umble**, construind niște scaune cu rotile (de unde rotile ? cumpărînd o grămadă de cutii de cremă de ghete) ; i-a învățat să se **joace** (de unde păpuși ?) aducînd cu sacul în spinare petice, fierbîndu-le și cusîndu-le. Era spaima oficialităților locale (cu replica ei dezarmantă) :

— **Dar bine, e pentru copii !**

„Pentru copii" era egal, în mentalitatea ei, cu **a fi absolut obligatoriu !**

La Siret, Helwige K. s-a îmbolnăvit de cancer (mamar, sting). Doctori de prim rang (cazul Renate devenise relativ cunoscut) au consultat-o : operație ! De neînțeles, refuză. Înapoindu-se la Sibiu (pensionată de boală) se tratează singură, rudimentar : îi cere drului. C.E. — într-o scrisoare — să-i facă rost de-o pomadă miraculoasă, calmantă, de „Arnica" (doctorul o găsește cu greu, fiindcă-i vorba de-un ungvent folosit cu cinci decenii în urmă, la cai — chiar într-o farmacie veterinară dă de „Arnica"). După un timp, altă scrisoare : lucrurile merg din ce în ce mai prost, hemoragii peste hemoragii („Arnica" nu mai e bună de nimic ?), așa că (Helwige K. îi mărturisește într-o altă scrisoare) și-a adus aminte că apa clocotită oprește sîngerarea (pe sobă, de-atunci, e mereu pregătită o oală cu apă fiartă). Alt interval de timp, altă scrisoare, altă știre : nimic nu mai folosește, nici apa clocotită, noroc că și-a amintit de cauterizare, însă cum n-are cauter electric, a oprit hemoragia cu un vătrai înroșit în foc (în foc, de-atunci, e mereu pregătit vătraiul)[1]

2

Sibiu. Aproape seară. Caut strada : Pasajul Scărilor [2]. La numărul 3, nici o lumină. Emoție ? Deloc. De ce m-aș lăuda că merit cine știe ce cunună de lauri, fiindc-am plecat la Sibiu fără să mă interesez dacă deplasarea mea mai are rost ? De ce-aș spune că un asemenea om merită să fie căutat și inutil ? De fapt am fost doar imprudent.

Intru. Poarta de lemn, cu arcadă, clanță și balamale — piese de muzeu. Sus, la capătul scării exterioare, lumină. Urc, bat (nu-i sonerie). Un domn vîrstnic mă cercetează scurt, economic.

— Cu doamna Klimpel...

— **Domnișoara** Klimpel...

Helwige K. stă la parter, în capătul de jos al aceleiași scări. Bat iarăși, nu primesc răspuns (ca și drul. C. E.), intru. Încăpere spațioasă, întuneric, apoi un dreptunghi de lumină — altă cameră — și-n pat (o lampă de noptieră improvizată) omul pe care-l caut. Mi se pare absolut inutil să reții (și deci să transcriu aici) vreun amănunt de ordin **fizic**. Dar numele doctorului C. E. îmi deschide pe loc toate porțile acestui **suflet**.

3

Viața mea e un lanț de nenorociri. La trei luni (oct. 1917) mi-a murit tatăl. Mama a rămas văduvă (plin război !) cu șapte copii („Eu sînt Helwige, cea mai mică"), și-avea enorm de muncit, fiindcă țineam o prăvălioară de perii. Extraordinară femeie ! („Luize o chema"). Pot să spun că ea mi-a servit drept model pînă tîrziu, cînd lucram eu cu copiii, la grădiniță („Simțul ei special, înnăscut"). Mamele tinere se plîng că n-au timp („Așa-i modern să te plîngi astăzi") și, cînd îți-e lumea mai dragă, zbiară la copiii lor : „Lăsați-mă-n pace ! N-am vreme de pierdut ! N-am timp pentru nimicurile voastre !" Noi n-am auzit asta niciodată („Mama știa probabil că așa-i copilăria făcută, dintr-o mie și una de nimicuri").

Copilăria noastră a fost foarte frumoasă ! Ne-a lipsit tatăl, e-adevărat, dar pot să jur că lipsa i-am simțit-o abia tîrziu, cînd am văzut cum tatăl prietenei mele o ia în brațe și-o sărută ; abia atunci am înțeles exact ce-mi lipsește (asta se întîmpla la școală, în clasa întîia, cam pe la șapte ani). Pînă la șapte ani însă nu i-am simțit absența, toți se îngrijeau de noi, mai ales o mătușă („Vedeți cana aia de pe bufet, de porțelan alb, cu scrisul pe ea, un nume : PAULINE ?") Mătușa Pauline cîștiga mai bine decît noi, cu broderiile ei.

Vara ne-o petreceam la Cisnădie : plante, animale, insecte — toate mă atrăgeau („De mic copil îmi plăcea să cercetez lucrurile, și-am început chiar cu mine : mi-aduc aminte, și mi-au spus-o și surorile mele mai mari, că nu știam încă să vorbesc bine, dar m-am dus la oglindă, m-am privit lung și-am exclamat : „Fața mea nu-mi place !" Simț autocritic ?").

Legat de oglindă mai am o amintire : mă obișnuisem să stau așa, ore întregi, și să mă studiez („De la cea mai fragedă vîrstă am vrut eu să mă strecor în sufletul fiecărui om, ca să aflu ce simte, ce gîndește, și ca să învăț cum se face asta, am plîns la oglindă, am rîs, am zîmbit, m-am încruntat — expresiile mă interesau — ochii, gura, bărbia"). Și tot pe-atunci îmi ziceam c-aș dori să trec prin toate bolile existente pe fața pămîntului, prin toate necazurile cîte sînt în viață, ca să pot înțelege omul în toate felurile. Nu bănuiam cît de exact avea să mi se împlinească dorința !

Mama mea ne-a ținut întotdeauna departe de tot ce este urît și grav în viață. Noi n-am fost luați niciodată la o înmormîntare și cred că aveam 7—8 ani cînd acolo, la Cisnădie, am văzut — pentru prima dată — o înmormîntare : de fapt nici n-am văzut-o, ci doar am auzit cînd era coșciugul coborît în pămînt și pămîntul cădea pe coșciug („Pot să spun că groaza aia ține pînă astăzi"). Iată de ce n-am putut eu să sufăr să fiu martoră cînd cineva chinuiește un animal ; am iubit animalele, mult de tot, plantele și mai ales lumina, lumina și umbra, clocnirea lor. Am citit pînă și o carte a lui Rembrandt mi se pare, despre lumină și umbră — eu am făcut și poze cu un aparat **Agfa** mic, pătrat ca o cutie, pe care l-am primit în dar cînd am împlinit 14 ani — și toată lumea spunea că fotografiile mele sînt **artistice**, dar eu — sincer — nu știu să spun de ce credeau ei că sînt așa ; poate unde mie îmi plăceau contrastele și încercam să surprind, în aceeași fracțiune de secundă, atît umbra, cît și soarele. Căci, recunosc, din totdeauna m-au impresionat contrastele — lucruri care nu seamănă, dar au aceeași cauză. („De exemplu : chiar astăzi, femeia care mă ajută de cînd stau bolnavă în pat, mi-a cumpărat niște mere degerate, însă mai repede arătau ca merele coapte în cuptor. Adică frigul-căldura, același lucru"). De nenumărate ori, în viață, eu am alăturat contrastele astea — oricît de îndepărtate ar fi, sînt totuși atît de învecinate, cum e dealul cu valea, altceva și totodată suficient de apropiate.

Mama mea era ca o doctoriță („Așa zicea pînă și medicul care ne îngrijea la boală"). Cînd am avut scarlatină și pojar, mămica se îmbrăca în halat alb, scrobit, se spăla din cap pînă-n picioare cu „Lisoform" și orice lucru ne trecuse prin mînă, putea să fie și cartea cea mai îndrăgită, direct pe foc ! Iar noi... Eu, mai ales, care-am trecut prin nenumărate boli și accidente („E-o minune că mai trăiesc !") am rezistat în viață fiindcă-am fost îngrijită în copilărie rațional — mîncare, aer liber, dragoste — deci un fizic și un psihic fortificate, astea m-au scos din toate necazurile, au rezistat ca o temelie solidă la o casă tînără.

Încă din copilărie am trecut prin accidente („Deși mi se spunea că-s volnică, iute ca un băiat, săream, alergam, plecam cu bicicleta, totdeauna în frunte : la șapte copii, cinci fete și doi băieți, aveam cinci biciclete, două de băieți și trei de fete ; acum ne-ar ajunge perfect bicicletele, am avea și una în plus, căci mai trăim doar trei surori și un frate").

Cred că împlinisem șapte ani cînd m-am intoxicat cu bioxid de carbon („Călcase careva cu fierul în casă și mi-am pierdut cunoștința"). La nouă ani, fiind la șezut („Era un șezut mic, extrem de plăcut"), am căzut în fugă, alunecînd pe nisip, drept pe piept, și mi-am rupt o coastă care mi-a împins puțin, din loc, și inima. Cînd aveam vreo zece ani, în clasa a patra, ne jucam „de-a lanțul" — ținîndu-ne cu toții de mînă — și unul m-a proiectat în caloriferul încins („Am și-acum, pe spate, semnul arsurii, cît o palmă de om").

Pînă la pubertate am învățat așa și-așa („Am fost cam visătoare, deși eram un om exact"), dar în perioada pubertății am dat enorm înapoi : slăbisem, mă durea capul într-una, amețeli — nu învățam ! Am strîns la note proaste, cîte nu strînsesem în atîția ani („Profesorii nu pricepeau mare lucru, spuneau : „**Hedi** nu învață decît la ce-i place"). Mie îmi plăceau atunci poeziile, vioara — de mică învățasem — dar cifrele mă înnebuneau, nu puteam să sufăr matematica. Am terminat patru clase primare și trei de liceu — pe-a patra (de fapt de gimnaziu) n-am mai apucat s-o termin. Voiam să mă fac educatoare, să mă îngrijesc de copii. Mama dorea altceva : să intru la școala comercială — un fel de școală de contabili. Am ascultat-o („Mai ales că momentul de criză din perioada de pubertate trecuse") și-am ieșit excelent la examenul dat la școala comercială. („I-am spus mamei : „Mamă, eu fac școala asta, dar n-am să merg niciodată la vreun birou, fiindcă nu vreau să mă ocup de cifre moarte, ci de copii vii"). N-am convins-o decît parțial : în loc de contabilitate am învățat lingeria („Fratelui meu, care tocmai se căsătorise, eu singură i-am cusut toată zestrea la mașină"), pe urmă am trecut să-nvăț croitoria de damă („Sora mea o învățase la Viena"), dar în tot timpul ăsta eu mă duceam la o grădiniță din oraș, să văd cu ochii mei ce înseamnă asta : **să dai educație copiilor**. Am avut și noroc : o doamnă bătrînă a venit la noi acasă („Conducea o școală grozavă, de gimnastică suedeză pentru copii, preda și baletul") și-a rugat-o pe mama să mă lase, doar cîteva ore pe zi, să-i supraveghez pe copii („Erau o sută de copii, cîteodată ajugeau și pînă la două sute, într-o grădină uriașă, cu bazine de apă pentru înot, cu tobogane, cu bănci și măsuțe, terenuri de fotbal, de tenis și ping-pong — de toate vîrstele, de la doi ani la optsprezece"). Doamna asta a murit la 86 de ani : în fiecare dimineață făcea gimnastică și exerciții de respirație, se spăla numai cu apă rece, plus cu o perie tare („Ajunsese sărmana la azilul de bătrîni și trebuia să se ascundă, să meargă ultima la toaletă, în curte, ca să se poată spăla în voie, așa, fără ca nimeni să nu rîdă de ea sau s-o creadă nebună").

Trei veri la rînd am lucrat cu copiii aceia, și pot să spun c-acolo am învățat ce însemnătate are gimnastica pentru sănătatea copiilor... Dar a fost destul să-mi zică cineva c-ar exista la Brașov o școală de educatoare cu un curs special pentru grădinițele sezoniere, cum voiam eu („La 17 ani, cînd afli că ai de învățat doar un an, în loc de 3—4 ani, ești fericit !") și, în sfîrșit, mama a cedat insistențelor mele : „Bine !" Aici la școala brașoveană („Tinea de biserică"), am început să înțeleg mai precis ce căutam, instinctiv, încă din copilărie, și-am descoperit cuvîntul **psihologie** („Corespundea atît de exact căutărilor mele din totdeauna !"). Directoarea era chiar profesoară de psihologie, destul de vîrstnică, mai ales în comparație cu mine, însă mai degrabă părea un copil crescut prea repede, n-avea suflet de adult („Ce prietenie admirabilă am legat !").

Directoarea ne-a cerut, într-o oră de clasă, să compunem fiecare un basm pe o ideie de-a noastră („N-auzisem încă de **test**, dar parcă asta voia ea să facă cu noi"). Basmul meu l-am intitulat : „Fata care caută lumina" [3].

Plouă odată foarte tare, la munte, și într-o vîlcea era o stîncă mică. Pe înserate, deși ploua atît de puternic, la ușa baciului a bătut un călător tînăr, frumos, cu o față prelungă, nobilă. I-a cerut găzduire. Iar baciul și nevastă-sa i-au zis că-i dau găzduire, dar că n-au alt loc pentru el decît în grajd : să-și ia o mînă de fîn și să-și aștearnă culcușul.

Drumețul n-a avut încotro. Dis-de-dimineață, cînd să plece, i-a dăruit gazdei, drept plată, o bucată mare de fildeș pe care-o avea în traistă. Nici n-a apucat bine străinul să plece, că femeia baciului gata, a și hotărît : „Știi tu ce să faci cu ce ți-a dat drumețul ? O lopată ! Ce să mai bați drumul pînă la tîrg, să-ți cumperi una, cînd ai din ce-o ciopli și-acasă ?"

Zis și făcut !

Și-a trecut exact un an de cînd cărau gunoiul din grajd cu lopata de fildeș — exact un an de cînd fusese drumețul la stînă — și iarăși bate la ușa celor doi un bărbat frumos, cu față prelungă și nobilă. Cere găzduire, înnoptează tot în grajd, doar că, dînd cu ochii de lopată, se apucă să cioplească fildeșul, o noapte întreagă lucrează, iar în zori avea gata, în palmă, cîteva figuri sculptate cu mare migală. Numai că femeia baciului, dac-a văzut că străinul i-a stricat bunătate de lopată, a sărit cu gura. Drumețul însă rîdea : „E păcat de materialul ăsta, că-i de preț, să zacă într-un colț de grajd, în gunoi. Mai degrabă să meargă bărbatul dumitale la tîrg, să vîndă ce-am ciopîit eu din el, s-o ai în bani buni".

Se înțelege, femeia și-a trimis numaidecît bărbatul la tîrg, cu figurinele de fildeș în desagă. Pe drum, s-a oprit la morar, să-ncerce, dar morarul de colo :

— Ce vii cu prostiile astea la mine ? Mie să-mi aduci grîu, să am ce măcina !

S-a dus și la ciubotar.

— Mie piele să-mi aduci, să am din ce lucra ghete !

S-a dus și la tîmplar :

— Mie lemn să-mi aduci !

La brutar :

— Mie, făină !

La olar :

— Mie lut !

Și așa mai departe. Pînă cînd, scos din sărite, căci mai era și vară și-l bătea soarele drept în creștetul capului, baciul s-a oprit într-o margine de drum, ca să-și descarce desaga într-o groapă. Ca tocmai atunci să răsară lîngă el, ca din pămînt, bărbatul acela tînăr, cu fața nobilă, ca de fildeș, care-i spune :

— Ascultă, omule, ce arunci aici ?

Și aplecîndu-se, ridică una din **figurinele** cioplite.

— Astea nu-s de aruncat, că poți să iei bani buni pe ele.

— A ! După toate, îți mai arde și de glumă ? sare baciul, dar tînărul îl liniștește.

— Hai cu mine și-am să-ți arăt unde trebuia să te duci de la bun început. Întotdeauna să mergi numai la cel care are nevoie de ceea ce ai tu și știe să prețuiască ce-i aduci.

Probabil c-am presimțit eu încă de pe-atunci că ăsta-i destinul meu : să nu-i găsesc deloc — sau aproape deloc — pe cei care să aibă nevoie și să prețuiască tot ceea ce eu le-aș fi putut oferi. Deși au fost și excepții.

Una din excepții : Girbova — primul meu loc de practică. Aici am găsit o sală goală și bănci înalte, și mese înalte, pentru serile cînd tineretul venea să danseze. Și pereții erau goi, ca într-o morgă. Eu am adunat la repezeală poze multe, din Sibiu aproape c-am cersit de peste tot jucării („Căci nici urmă de jucării la Girbova"), și unu, doi, trei ! am împodobit pereții

Sibiu, 19 ianuarie 1968

și-am organizat o orchestră de copii („Eu cîntam la armonică"). Mi-a plăcut mult Girbova, iubeam natura, animalele, am strîns iepuraș sălbatici găsiți de țărani prin livezi, am ținut pe lîngă grădinița de copii și niște capre — o sută de copii aveam în grijă și doar o fetișcană de ajutor. („De ce spun că mi-a plăcut mult la Girbova ? Pentru că eu am vrut întotdeauna să învăț orice întîlnesc în cale : am învățat să mulg vaca, să cosesc — toate lucrurile pe care le știau țăranii am ținut morțiș să le știu și eu").

Dar într-o după amiază a venit la mine cineva din Sibiu, ca să mă anunțe c-am fost aleasă să plec în Germania, să mă specializez și să-mi iau diplomă. Eu n-am făcut niciodată vreo politică, mă interesa doar specializarea profesională și-a trebuit să aleg între două posibilități : ori plec în Germania și obțin diploma (asta conta mult pentru mine, căci studii suficiente n-aveam), ori merg (și asta mi-ar fi convenit, deși reprezenta o sarcină imensă pentru un om care de-abia împlinise 17 ani) la Reghin, unde mi se propusese să conduc un orfelinat cu 100 de copii, la un loc cu un azil de 100 de bătrîni („Un fel de început și sfîrșit de viață, de joc de lumină și umbră") ; orfelinatul și azilul aveau și pămînt proprietate, și livadă, era imposibil să dirijez eu totul, deși talent special, de organizare, de conducere, existau în mine. Totuși, diploma mă atrăgea infinit mai mult, și — de ce să mint — ideea călătoriei.

Am uitat să spun că-n urmă cu trei ani, adică la 14 ani, urcînd în munții Făgăraș, între Negoiul și Cleopatra am căzut, rostogolindu-mă vreo zece metri într-o prăpastie, și-era să mă fac praf („Venise primăvara, zăpadă putină, eu am întors capul să mă uit înapoi și-am alunecat"). gîndeam că sigur mor, dar m-am izbit de-o stîncă și rucsacul s-a agățat („Am rămas așa, suspendată în gol, pînă au venit ceilalți să mă scoată"), m-am lovit tare de tot la coloana vertebrală, însă am mers mai departe. Cu coloana asta vertebrală a mea am avut destule necazuri („La propriu, nu la figurat"). Țin minte că-n Brașov m-au împins niște fete, nu din reavoință, ci din neatenție, și-am căzut pe-o scară de ciment — foarte periculos — mai ales că pe urmă, cînd împlineam 17 ani, am fost din nou lovită serios în coloană. Doctorii au jurat c-am fost norocoasă că nu mi-am rupt coloana vertebrală.

În Germania am stat șase ani, din care doi l-am petrecut la Köln, ca bursieră a școlii de educatoare (ar fi trebuit să urmez trei ani, dar mi s-a socotit anul făcut la Brașov). Pe urmă am lucrat într-o grădiniță („Era foarte greu, copiii parc-ar fi fost orfani : tatăl pe front, mama în uzină ; și mulți chiar deveneau orfani peste noapte").

Eu am plecat ceva mai devreme în Germania, înainte de-a începe cursurile, fiindc-a venit la Sibiu o educatoare germană și m-a luat cu ea, ținîndu-mă pe contul ei, pînă cînd mi s-a făcut rușine să tot stau pe capul familiei ei și m-am apucat de suplineri prin grădinițe de copii („O suplinire nu putea să țină — așa era regula acolo — decît zece zile, dar mie îmi convenea, c-așa am izbutit să văd multe, să călătoresc de colo, colo, cu suplinirile astea"). Mă simteam însă extrem de singură, cum se simte omul într-o țară străină, printre oameni străini, și de aceea am încercat să găsesc, întotdeauna, ce pot să am eu comun cu orice om : să fi fost vorba numai de-o mîncare, aceeași care ne place la amîndoi, să fi fost vorba de-un cîntec ori de-o carte, aceleași care să ne fie, amîndorura, la suflet, să fi fost vorba de-o simplă floare, aceeași îndrăgită de amîndoi. Și numai așa am putut să mă simt bine, să adun bucurii minore („Dar bucurii !"), să instaurez în jurul meu un mic rai pămîntesc („Deși în plin război !").

M-am simțit mai puțin singură, mai ales c-a trebuit apoi să trec, împreună cu toți, prin bombardamente, prin restricții — mîncare puțină, proastă, suspiciune. S-a distrus și clădirea școlii din Köln, în care-am învățat eu („Așa că n-am mai avut cum, mult mai tîrziu, să cer o copie după diploma mea"). Și tot aici m-a mușcat o muscă spaniolă, care ajunge rar în Germania, m-a mușcat de piciorul drept și mi-a provocat un fel de paralizie pe partea stîngă, mi-a dat și tulburări de circulație ; și cum și cu inima stăteam cam prost, de cînd cu accidentul care mi-o deplasase puțin, și-eram tare slăbită, n-am mai avut putere să lucrez cu copiii și m-au dat la o casă de odihnă — în Eifel [4] — pentru femeile dezaxate care și-au pierdut copiii sau soții, sau poate părinții, pe front. Eu trebuia să mă ocup de distracția lor, să le împing, pur și simplu, să facă sport, să iasă la plimbare, să scape de inerția în care nimeriseră, cine știe dacă direct din vina lor („Gîndiți-vă numai la ce înseamnă să ai strînse la un loc, într-o casă, patruzeci de femei de toate vîrstele, care într-una plîng : cînd se scoală, cînd mănîncă ori se plimbă, pînă și-n somn"[5]. Ținta mea era să trezesc iarăși, la ele, cheful de viață, acum îmi sună și mie destul de ridicol, dar atunci aveam doar 24 de ani și credeam că se poate. Sistemul inventat de mine era simplu : să le obosesc („Plecam în zori pe munți și ne-ntorceam la miezul nopții, cînd cădeau ca niște bușteni fără simțuri, fără gînduri"[6]. Și le spuneam glume, impleteam împreună („Pentru copiii voștri"), făceam orice numai să le scap de gînduri negre („Cîte nu voiau să se sinucidă""), eram într-una în atac, le biciuiam trupul, vesnic, cu oboseala, sufletul — săracul — nu mai găsea putere să sufere atît de cumplit ca pînă atunci („Sau, ca să fim corecți, poate că doar mi se părea mie că ceva se schimbă în felul acesta"). Oricum, după ce plecau acasă la ele, femeile îmi scriau, și cred că se puneau într-adevăr repede pe picioare, fiindcă afară — dincolo de pereții casei de odihnă — viața era mult mai aspră, și cine știe dacă nu asta era, de fapt, soluția cea mai potrivită pentru durerea lor.

Și-acum, un ultim amănunt din Germania : n-am să încerc să fac din mine („După război, mulți viteji se-arată !") o eroină, o rezistentă antifascistă, dar omenește vorbind, trebuie să arăt ce-am gîndit cînd am aflat, acolo fiind, că medicii germani i-au ucis pe toți copiii anormali („Este o crimă față de copii și o crimă față de știință, cînd se spune că ceva este de nepătruns, de nerecuperat ; eu pornesc de la credința că nimic nu este irecuperabil, pentru fiecare impas trebuie să existe o soluție, o cale").

Și tot **atunci, în Germania**, mi-a trecut prin minte ideea să **întemeiez o grădiniță** în care să am un eschimos, un negru, un galben, o piele roșie, un alb, să iau cîte-un sugar de-al fiecărei natii și, prin educație, să demonstrez că toți pot să devină egali, că diferența ține doar de culoarea pielii („Am scris asta chiar atunci, într-un caiet pe care-l păstrez și astăzi"). Și tot acolo, în Germania, m-am hotărît să mă ocup cîndva de oligofreni („Poate nu chiar atît de direct legat de ceea ce aflasem"), mi-am cumpărat o mulțime de cărți de defectologie și, înapoi acasă ! („N-am mîncat și mi-am cumpărat cărți, n-am dormit și-am învățat nopțile"). Stăteam în continuare prost cu sănătatea, munca mă istovise, trăgeam piciorul după mine, teapăn, slăbisem enorm... Acasă e totuși acasă.

Acasă-i acasă, **eu o singură condiție** : să nu dai peste oameni lipsiți de scrupule. De un asemenea om m-am ciocnit în Sibiu („Întîi era directoare la grădinița în care voiam eu să intru, să lucrez, pe urmă — inspectoare, apoi a plecat mai sus, la București — mi se pare la minister, și-acum este, ca și mine, un biet om bătrîn, pensionar"[7]). Dar omul acesta ar fi putut să mă distrugă. Nu știu exact, nici la 50 de ani, ce-am realizat efectiv în viață, ce e bun și ce e mediocru din tot ce-am făcut, însă un merit — de care nu mă rușinez să-l subliniez — e c-am rezistat, că n-am renunțat, în nici o situație, la pasiunea existenței mele : **educația copiilor !**

Mai întîi însă m-am dus la Girbova, la oamenii mei care mă iubeau și pe care-i iubeam. Eram realmente bolnavă („Medicii germani spuseseră chiar, în legătură cu piciorul, că-i vorba de o scleroză multiplă ; eu nu m-am lăsat și, cu apă rece, cu masaj, mi-am forțat piciorul"). La Girbova m-am refăcut rapid, în primul rînd fiindcă mîncam zdravăn, fiecare femeie mi-aducea („De bună voie") cîte-o găină, și după ce m-am îndrăvenit („Nu mai era grădiniță acolo, războiul lăsase peste tot urme") m-am apucat de grădinărit, am fost și caraulă, am confecționat și jucării („Niște căluți de lemn atît de izbutiți, că mi i-a cumpărat un negustor să-i vîndă în prăvălie"). Pe urmă am reînființat acolo grădinița de copii...

Diplomă de educatoare **aveam** în buzunar, dar mi-era frică s-o arăt și nici n-am găsit loc unde voiam eu să intru, la Ursuline („Și acum e grădiniță — nr. 10 — de copii acolo, cu aceeași directoare care i-a urmat „inamicei" mele, și chiar m-am bucurat grozav de Crăciun, că mi-au trimis niște prăjituri, portocale și mere, și 120 de lei adunați de la cadrele didactice, c-au auzit că sînt bolnavă"). În sfîrșit, în 1949 am fost primită în grădinița asta, dar am spus c-am pierdut diploma [8] și, astfel m-am angajat ca „necalificată". Pe-atunci era directoare femeia aceea care m-a atacat într-una, mi-a făcut mult rău, m-a atacat dar m-a prețuit ! M-a prețuit și i-a fost și frică de mine („Da, da, ei de mine, nu numai mie de ea !"), fiindcă eu am încercat întotdeauna să fiu dreaptă, să merg pe drumul meu, drept, înainte. În orice caz, salarizată eram ca necalificată și jur că în anii aceia eu n-am mîncat nici unt, nici zahăr, nici lapte n-am băut... Mîncam la cantină și turnam apă în mîncare, ca s-o răcesc cînd era fierbinte, pentru că nu voiam să-i las prea mult singuri pe copii, în grija femeilor de serviciu.

La grădinița nr. 10 am reușit să organizez o orchestră cu 42 de copii. Copiii ăștia țineau la mine ca niște soldați la ofițerul lor ; căci le plăcea fantastic că facem ceva neobișnuit, că reușim : „Închipuiți-vă 42 de instrumente de toate felurile, 42 de copii mici adunați la un loc, liniștiți, atît de liniștiți încît, la un moment dat, se putea auzi doar un clinchet de clopoțel"). Era greu de obținut asta, fiindcă cere o concentrare maximă la vîrsta respectivă și-n plus, nici pe dirijorul n-aveam cum s-o fac, fiindcă dirijatul cu mîinile nu însemna nimic pentru ei, oricum n-ar fi înțeles că acum trebuie să intre o, un compartiment de instrumente, acum — altul, așa încît ei se obișnuiseră să știe totul numai după cum mișcam eu armonica („Eu cîntam la armonică"), mai repede însemna „mai repede" și pentru copii, „mai rar" — la fel, după mîinile mele care mișcau armonica **se orientau**, și eram exact ca o orchestră sudată. Cine știe ce-aș mai fi izbutit să organizez cu copiii ăștia minunați, dacă o soră de-a mea nu s-ar fi îmbolnăvit („Am vegheat-o ziua și noaptea, pînă m-am surmenat complet și doctorii m-au obligat să plec din oraș, iarăși la aer, și-așa am nimerit la Rîșnov").

O duceam rău cu inima, nu suportam să se fumeze lîngă mine („Doctorii spuneau că de fapt totul vine de la surmenaj, de la sistemul nervos slăbit"), dar lucrul în aer liber („Am început cu pomicultura, c-aveam experiență"), la fermă, aproape că m-a vindecat din nou („Lucram la rînd cu țăranii, doar de săpat nu puteam săpa"). În orice caz, înainte de-a pleca în Germania, m-aș fi putut căsători de patru ori („Aveam 17 ani atunci), dar nimeni nu mi-a plăcut, apoi, în Germania, mi-a plăcut un medic, însă n-a mai venit înapoi din război, n-am mai auzit, niciodată, nimic despre el.

La Rîșnov m-am vindecat de nervi, m-am îmbolnăvit de altele („Lanțul meu de nenorociri") : m-am intoxicat cu o substanță de stropit pomii și doctorii („Nu cred să fi știut vreodată să spună ceva precis în legătură cu mine") au zis că otrava e originară din Elveția, că-mi pot da concediu cît doresc, dar de prescris n-au ce să-mi prescrie. Trei zile am avut dureri cumplite în creierul mic și gata, mă împăcasem cu gîndul că mor ; și trebuia tocmai să cărăm niște cărămizi pentru fermă, din gară, și eu îmi ziceam : „Să te duci, să ai voință ca așa, cu durerile astea de cap, să te apleci de o sută de ori" („Și am lucrat ca vîntul de iute !"), îmbrăcată cu o vestă de gumă, ca să transpir și să iasă otrava din mine. Și m-am făcut bine așa. Dar la Rîșnov era să și ard de vie : vîntul mi-a suflat în spate scîntei dintr-un foc aprins în livadă, mi s-a aprins treninguI, însă eu credeam că mi-e cald la spate fiindcă m-am încins de lucru („Știam de focul aprins și mă bucuram că izbutisem să-l aprind eu, deoarece altădată țăranii își bătuseră joc de mine că nu pot să fac foc cînd bate vîntul, că-s de la oraș, etc") ; cînd am zărit flacăra pe după umărul meu, m-am trîntit în iarbă, că eram singură în toată livada, și-am început să mă rostogolesc repede, repede („Cu o arsură m-am ales însă, alta pe lîngă cea din copilărie, de cînd cu caloriferul încins, la școală"). Și-am mai și alunecat, o dată, izbindu-mă iarăși la coloana vertebrală („Am leșinat") ; sau am alunecat pe ghiață și niște cai păsnici pînă atunci, speriați, s-au sălbăticit dintr-odată și dacă n-ar fi fost cărușașul curajos, să sară pe oiște, între cai, m-ar fi făcut **paparadă** ; și pe urmă, o țeavă groasă cît bratul, mi-a căzut în cap la gară, unde eram la rampă, să supraveghez încărcarea pomilor („Eu am fost mereu pe drumuri, trimisă să rezolv tot ce era nevoie, mai ales că puneam și mîna, nu mă țineam de-o parte de la muncă, chiar dacă era o muncă dură, bărbătească") ; și tot la gară, din neatenție, un om mi-a azvîrlit drept în

---

[1] D-rul C.E. mi-a povestit toate lucrurile acestea în 29 decembrie 1967. Nu mai știa dacă Helwige K. e în viață : îi expediase o felicitare, fără să primească răspuns prompt, ca de obicei (să nu fi avut suficient timp ?)

[2] Transcriu mașinal, inutil : „Turnul scărilor construit în secolul al XIII-lea ca turn de intrare în cetate, a făcut parte din prima centură de fortificații a orașului. A fost renovat în 1542 și transformat în 1862. Monument istoric nr. 2549" (placă marmură : 40×50 cm).

[3] Repovestit de mine (M. St.) deoarece n-am apucat să-l imprim pe bandă de magnetofon (scris de Helwige K. în 1935—36).

[4] Masiv împădurit din Germania occidentală (746 m).

[5] Nu încerc să absolv pe nimeni de vina pe care-o are, însă mi se pare potrivit să citez aici cîteva scrisori — strict autentice — expediate, în ianuarie 1943, cu ultimul avion (7 saci poștali) decolat din Stalingradul încercuit (330 000 de oameni pierduți în această bătălie) : „Monica, oare ce este viața noastră dacă o comparăm cu milioanele de ani ai cerului înstelat ! (autorul e meteorolog — n.n.) În această noapte atît de frumoasă, Andromeda și Pegas sînt drept deasupra capului meu. Le-am privit mult timp ; curînd voi fi foarte aproape de ele. Împrejurul meu totul se năruie, o întreagă armată este pe cale de a pieri. Zi și noapte incendiul bîntuie cu furie, iar patru oameni au principale preocupare de a întocmi rapoarte zilnice asupra temperaturii și a plafonului de nori. Nu știu mare lucru despre război. Nici o ființă umană n-a cunoscut moartea de mîna mea" ; „Știm că sîntem victimele gravelor greșeli comise de către conducătorii noștri. Mai mult chiar, căderea orașului va prinde un grav prejudiciu Germaniei... Ridicați pentru mine o cruce de lemn în cimitirul din parc !" ; „Oare ce bine poate să ne facă moartea unui erou ? De zeci de ori am jucat **Moartea** pe scenă, dar nu făceam altceva decît să joc, iar tu te afli într-un fotoliu de orchestră, îmbrăcat în catifea și credeai că jocul meu este asemănător mortii. Trebuie să mor în chip eroic, inspirat și emoționat, cu convingere și neapărat pentru o cauză frumoasă. Dar ce este, în realitate, moartea aici ? Hoarfă, mori de foame, mori de frig : este un fapt la fel de biologic ca și a mînca ori a bea. Cădem ca muștele. Nimănui nu-i pasă și nimeni nu ingroapă pe nimeni. Peste tot se află cadavre fără mîini, fără picioare, fără ochi, cu pintecuri deschise. Ar trebui ca totul să fie filmat ; atunci, aceasta ar face, odată pentru totdeauna, imposibilă **cea mai frumoasă moarte din lume**. Este o moarte demnă de animale. Mai tîrziu vor fi făcute frize nobile de granit, în care vor putea fi văzuți **„războinicii în agonie"**, cu pansamente la cap sau la brațe".

„Dragă Helmut, aici ai de ce să înnebunești... Sîntem 200 000 de oameni care stăm în zăpadă, iar de jur împrejurul nostru nu sînt decît sovietici și noi n-avem nici măcar dreptul să spunem că sîntem impresurați total și orice speranță e pierdută... Aici, atît cei viteji, cît și cei lași, mor în aceeași groapă, fără ca măcar să se poată apăra. Bateria mea mai are doar 26 de protectile... Iar eu mă aflu aici încă întreg, cu un puls destul de normal, și cu o duzină de țigări. Alaltăieri am mîncat o ciorbă, astăzi am deschis o conservă de carne... Sînt adăpostit într-o pivniță unde pun pe foc mobile. Am 26 de ani și nu sînt chiar prost, un hăigar care avea teribila dorință să „ajungă" și zbiera **Heil Hitler**, odată cu voi toți ; iar acum trebuie să mori ca un cîine sau să iei calea Siberiei. Asta n-ar fi încă atît de rău. Dar faptul că știu c-o să fac asta pentru ceva care n-are niciun sens, mă face să văd roșu înaintea ochilor. A treia baterie are încă 26 de salve, iar comandantul ei un pistol cu șase gloanțe lustruite. Trebuie să închei. Iată „vecernille", ora reculegerilor mai profunde. Bătrînul meu scump, pot să te scutesc de un răspuns la această scrisoare" ; „M-a emoționat dorința ce n-o poți exprima, dar pe care am citit-o printre rîndurile tale : nu este vorba doar de soț și iubit,

„Trebuie să educăm în așa fel publicul larg, încât să privească altfel chestiunea morții"

dr. CRISTIAAN BARNARD
(chirurgul care-a transplantat primul o inimă umană)

...esp o varză de 5 kg („Izbitura m-a lăsat lată la pământ"), și după ce m-am angajat factor de risc (,,Cât cântărești, mamă ?", ca răspuns dea : „Taie-crapă și pișcă".

Și cu simțul tactil stătea Renate prost. Eram toată așa, impreună, pe stradă, și nu-mi mai aduc aminte de ce mă grăbeam, dar știu că într-una o ...venit să-mi trag mîie după pereche de palme. Și nu le-am tras, fiindcă nu le-am simțit. Nici a trebuit să le simtă Renate, fiindcă altfel mi-ar fi izbuit...

Nu știu de ce, dar mi-a trebuit mult timp pa să mă dumiresc că Renate nu-și simte unitățile ...ale ei. Și nici nu-și simte un singur ...un fel de „H", de lemn, am înțeles de ...ziua în fața, alcineva ...ă, care nu fusese obligată să ...posită. Era iarnă, fusesem obligați să dau îndărăt ...pic de foc și, așa putea spune, fără mîncare. ...m avut timp să mîncăm ceva. Și nici n-am ...ncăput să ne gîndim la asta. Eram în pat și, sub ...oale, scrîam basme pentru copii ...plapuma trasă pînă sub bărbie cînd nu ...scriam („Pe mine nu m-a durut niciodată că n-am lucruri dintr-astea care, cînd le-ai pierdut, te dăneală. Și pe urmă, ce-ai pierdut în viața lui joc, la ora, doar în munte trăise, ne-a cerut îngăduința să se așeze pe aproape și asculta în mare tăcere ce se vorbea, și-a scos și a mîncarea din desagă și știa să mănînce frumos cu mîinile alui, și ...ă-și ofere un cuvînt întreg. În loc de „Hei!" ...m cu Renate la pătutul fratelui. ...ș-o invătam — de sute ori de ...pe care Renate „Mîngîie. Renate !" ...ă-și ofere un cuvînt întreg. În loc de „Hei!" ...m cu Renate la pătutul fratelui. ...ș-o invătam — de sute ori de ...pe care Renate „Mîngîie. Renate !" ...ă-și ofere un cuvînt întreg. În loc de „Mama" spunea „Ma".

MIHU DRAGOMIR

Stele

Banca părea așezată-ntre stele,
în apă stelele făceau inele,
părul tău era înstelat,
cerul spuzit era inelat,
și tramvaiele, cu steaua lor pilpiitoare,
treceau printre stelele rătăcite în arbori,
și pe trotuare,

sus, pe fruntea blocurilor tăcute,
mansardele ardeau stele nelăute,
treceam nemișcați, prin praful stelelor,
un luceafăr roșea deasupra velelor.
pe umeri stelele își țeseau un văl aerian,
în ochi se pierdeau ca într-un ocean,

și, dintre toate, numai inima mea
se sbătea nevăzută, deși strălumina,
dintre toate, numai lumina ei n-o vedeai,
stea închisă în lutul pe care călcai.

Ai călcat peste ea.
Și tot n-ai știut cum geme o stea.

Prezență

Parcul prin care treceam,
noapte de noapte, mereu,
parcul cu fructele beznei pe fiece ram.
pe atunci nu știai — eram eu.

Glasul tău tresărind speriat,
dorul ca lipsa de aer mai greu,
pasul ca deasupra abisului legănat,
pe atunci nu știai — eram eu.

Și noaptea aceasta sticloasă,
stîncos minereu,
și pasărea singurătății. nemiloasă,
acuma o știi — sînt eu.

Parcul prin care treceam
noapte de noapte, mereu,
parcul cu fructele verzui pe fiece ram,
nu știusei pe-atunci — eram eu.

VIRGIL MAZILESCU

Ea vine întotdeauna aici

Dă-mi mîinile tale
dă-mi mîinile tale
dă-mi mîinile tale
(Ghiorghios Severis)

Ea vine întotdeauna aici femeia pe care nu de mult
ei o claustraseră în lumea cu papagali reverențioși
poate în curtea mică stropită și măturată
a bunicilor de la țară
și unchiul ochelarist bunicii și vecinii
habar nu au mărunții șjujbași
că ea tot vine de patru mii de ani

lîngă un semn de călătorie nenorocoasă
scîndura cu anul și numele corabiei scufundate pe
aici pe aproape
cine să mai aibă curiozitatea sau cel puțin răbdarea
să-și aducă murmurînd aminte nimeni

pe nisipul măcinat de vulpi lunatece oarbe
vino tu cu hohotul tău
pe care timpul îl parcurge disperat în toate direcțiile
și dă-mi mîinile tale dă-mi mîinile tale
dă-mi mîinile tale.

Dacă ați fi trei

Dacă ați fi trei ați despica tranfafirul în trei
aici se și vede mila voastră pentru nebuni
vă mai gîndiți la viitor la una dintre zile
cînd nu avansați caii
la mine la fericirea mea vă gîndiți la calcar
puțină răbdare și cunoașteți ploaia
și o mînă care vă clatină din morți.

Mamă din revolta privighetorii

Mamă din revolta privighetorii
mamă dezlănțuită
mamă din toate oglinzile
tu răsuceai cheia aceasta a sîngelui meu oprit
răsucește tu cheia încet încet ca pentru un furt.

Pe sub cearceafuri și albe

Pe sub cearceafuri și albe
cămăși întinse pe sîrmă să se usuce
prin cartierul ros de amintire pînă la sînge

cu două tălpi rotunde patrate
bați aerul repede inegal
cu două brațe care au uitat oceanul.

Ar fi din ce în ce mai greu

Ar fi din ce în ce mai greu
să spui am o cheie am un lacăt
aici au fost bune cîmpuri de vînătoare
ale strămoșilor totuși plec
eu sînt vezi bine ciclistul de toți recunoscut
cu universul în ceafă
sînt poetul scafandrul cel cuminte

celui care pleacă la ora cînd noi mai dormim
omului care se duce și se tot duce-nfășurat în sunete
să-i iertăm umbra
vezi bine nu-e a lui
limba i-ar fi umilă
iată și-ar depune și unghiile pe masa veche.

Tremură cu întristare și cu suspin

Tremură cu întristare și cu suspin
stropul de sînge pentru cîntarul
cîntăririi marilor noastre cîntăriri
peregrinul beat vede în urmă
un cireș care se acoperă de amărăciune
și mai vede cum o bicicletă intra
în pămînt o zeule mare
în pămînt o scuipatule mare al zeului
în pămînt bicicleta cu bravul său biciclist.

ILEANA MĂLĂNCIOIU

Richard inimă de leu

Nimeni nu s-a aflat atunci în cîmp
și nu se știe cît a stat așa
și cum a înghițit pămîntul
imensa peșteră de gheață
și doctorul necunoscut.

Tîrziu l-a fost găsit o bătrînă
și doar l-a-ntors cu fața-n sus
să vadă dacă nu-l cunoaște
și s-a-nchinat și a plecat.

O tînără fată văzînd
cum se închină singură
pe drumu-acela fără cruci
fără troițe și biserici
a vrut să afle
de ce se închina bătrîna

Nu te duce fată i-a spus
aflînd că se îndreaptă într-acolo ;
un mort se află pe cîmp
așa cum n-am mai văzut niciodată.
L-am întors cu fața-n sus
și m-am uitat să văd dacă-l cunosc :
nu e de pe la noi.

Tot trupul îl are făcut din bucăți
și are-un cerc strălucitor pe frunte.

Ai grijă să nu-l pîndească cineva
și să se creadă
c-_ tu ai fi știut de unde vine
și de ce are trupul din bucăți.

Nu mă duc spuse fata
dar spune-mi cum era îmbrăcat
și dacă era tînăr sau bătrîn
și dacă era frumos sau urît
și dacă se putea vedea pe fața lui
dacă în viață a fost bun sau rău
și dacă se vedea c-a fost lovit .

N-am văzut spuse bătrîna
nimic mai mult decît atît
că avea trupul din bucăți
și că purtase cîrji de aur
sau cineva i le pusese
ca să se creadă c-a umblat
în cîrji de aur cît trăise.

Dar dacă nu e mort mai spuse fata
de unde știi că era mort
de vreme ce n-ai ascultat
să vezi de-i bate inima
și nu i-ai strîns în mîna ta
încheietura mîinii
și nu i-ai pus nici degetul pe git
sub barba aspră unde bate pulsul ?

Așa se-nduplecă bătrîna
și merse iar încet spre cîmp
cu luminarea ei aprinsă
să nu se-mpiedice în iarbă
și să nu calce pe vreun șarpe
că era mlastină secată
și mai umblau pe-acolo șerpi.

Și cum se-apropiau de mort
că mort au apucat să-i zică
la capul lui vedeau un om
care-ncerca să-l ia în spate.

Nu fugiți porunci omul
și nu mai tipați
aici se află un om sau un zeu
tăiat bucăți și adunat la loc
bucată cu bucată.

Pe frunte are un cerc de aur ;
mort l-am crezut ;
am vrut să-i iau cercul de pe frunte ;
nu s-a putut însă desprinde ;
am vrut să-l retez în dreptul tîmplei ;
cuțitul mi-a scăpat adînc în os
și-am auzit atunci un fel de geamăt.

Nu e mort mi-am zis
și m-am aplecat lîngă inima lui.
dar inima nu se-auzea
și-am luat în mîna care-mi tremura
încheietura mîinii lui
dar venele nu se zbăteau
și i-am pus degetul pe git
sub barba aspră unde bate pulsul
și am simțit un tremurat ușor

Și fata n-a mai așteptat nici o clipă
și-a alergat către el
și în genunchi a stat în fața lui
și s-a uitat la cercul de aur de pe cap
și a văzut că este retezat
și de sub el mai curge încă sînge.

Apleacă-te i-a spus necunoscutului
și necunoscutul s-a aplecat ;
întinde-ți brațele sub trupul lui
și necunoscutul și-a întins brațele sub trupul lui ;
ridică atunci cînd îți spun eu
și vino după mine
și necunoscutul a mers încotro îl ducea ea,
și nu știa încotro îl duce
că luminarea bătrînei nu lumina
decît capul cu cercul de aur
și brațele fetei așezate sub el.

Am ajuns îi spuse apoi
lasă-l jos cît poți mai ușor
scoate-ți brațele de sub el
și ieși așa cu luminile stinse
să nu știu cine ai fost
și încotro te-ai dus
să văd doar cercul retezat de tine
și urma de cuțit din tîmplă.

Și tu te poți duce bătrîno
lasă aici doar cîrjele de aur
știu să-i opresc eu sîngele
cu frunză de salcie și cu pămînt
și știu și unde crește buruiana
pe care trebuie s-o bea acum.

Fata rămase astfel singură
și îi turnă pe buze din mustul buruienii
alb ca laptele cucului și amar
și îi puse frunză de salcie
peste urma cuțitului
și sîngele se opri
și se aplecă peste pieptul lui
și văzu că inima începe să bată.

Atunci îi strînse în mîinile ei
încheieturile mîinilor
și se miră
că nu seamănă una cu alta
și așezîndu-se la capul lui
desprinse frunzele de salcie
și văzu dispărînd urma cuțitului
și cercul de pe frunte lipindu-se la loc.
Ar fi timpul să deschizi ochii i-a spus
trecîndu-i mîinile ușor peste pleoape
și omul a deschis ochii
și s-a văzut că nu e deprins cu lumina.
Ar fi timpul să poți vorbi i-a spus
și i-a trecut mîinile ușor peste față
și-a spus cîteva vorbe ne-nțelese
și s-a văzut atunci
că nu era deprins să mai vorbească.

Ar fi timpul să poți auzi i-a spus
și i-a suflat o vreme deasupra capului
și omul a început să asculte
dar nu înțelegea ce i se spune.

Multă lume a aflat că pe cîmp
a fost găsit un om cu cîrji de aur
și cu un fel de coroană de aur.
și mulți veneau și băteau la ferestrele fetei.

Am vrea să-l vedem
ziceau fetele tinere
am auzit că e un tînăr frumos
cum nu s-a mai văzut pe la noi.

Am vrea să-l vedem
ziceau băietii tineri
am auzit că are trupul din bucăți
dar semnele i se ascund
sub strălucirea unui cerc de aur.

Am vrea să-l vedem
ziceau înduioșați bătrînii
poate aflăm și noi de unde vine
și cine i-a dat cîrjele de aur.

Dar nimeni nu afla nimic despre el
că el însusi uitase tot
și nici nu vroia să-și aducă aminte

Numai din cînd în cînd
simtea că oasele se-ating cu fierul
și că se rod de el și-ncep să-l ardă.

De ce am fierul acesta în trup își zicea
nu mă pot minți că m-am născut cu schelet de fier
altfel n-as umbla în cîrji.

De ce vin fetele acestea să mă vadă
nu mă pot minți că sînt un tînăr frumos
chiar dacă semnele îmi sînt ascunse.

De ce vin bătrînii să stau cu ei
nu pot să stau pe loc să nu încremenesc
iar cercul de pe cap mă strînge
și nimeni nu mi-l poate scoate.

CRISTINA TACOI

Ierugi

De din ziuă către seară
De din iarnă către vară
Ce-a trecut unde s-a dus
La răsărit. la apus ?
Parcă timpul s-a scurtat
Și iarba s-a mai purtat
Pe genunchi de paparude
Cu ploaia de vară, rude.

Dusu-m-am și m-aș întoarce
Da' mi-e rupt firul de Parce.

Verde lemn de coviltir
Se îndoaie plugu-n pir
Că fierul cu lacrimă
Dă rugină galbină
Trag tinjeaua și se frînge
Lîngă ochi frigul mi-ajunge.

★

Păltior, lemn zimțuit
Salbele ți-am adormit
Nu mai sună. pot să plec,
N-ajung umbra să-mi petrec.

Luna-buna, spînzurată
Cu ștreangul negru din poartă
Nu-și mai culcă într-o parte
Pîntecul rotund din moarte.

Alion, Alion
Fost-ai fecior de domn
Clatină-te fără somn.

★

Nu dormi floare-n pămînt
La umbră și fără vînt
Leagănă-te pe subt soare
Cu petala pe izvoare
Leagănă-te pe subt lună
O dată pe săptămînă.
Venii floare pe-nserat
Cu murgul de git legat
Șapte seri la rînd venii
Dar luna nu răsări
Ci numai la murg pe nară
De-mi vorbi în astă seară :
„Fă-te neică rădăcine
Și-nverzește-le în mine,
De vrei la floare s-ajungi
Umblă pe ape în brînci
Te îngroapă pe subt piatră
Unde umbra nu mai latră
Și ia friu-n mînă blînd
Calului de subt pămînt".

★

La podul din lemn de paltin
De din negru către galbin
Noaptea-umbră de-Înviere
Se preschimbă-n fum și piere.
Ard luminile de ceară
Timpla nopții înconjoară
De se soarbe iar în sine
Tocmai ca roua-n tulpine

★

Foaie neagră de dudău
Colastră de ciine rău,
Vitele s-au înturbatu
De-au rupt funia în patru
Că-i cerul cernit cu piclă,
Și-a frînt osia pămîntul
În umbre îl soarbe vîntul
Dumnezeule cel mare
Sparge gratia, ia coasa
Ia amnarul și ia greasa
Pe gorganul spin de rază
Cheagul lunii înviază.

CRISTIAN SÂRBU

Pastel

E o clipă cînd sufletul
Ti se pierde
În frumusețea amurgului.
Aerul e cînd albastru, cînd auriu, cînd verde.

Cîteva turnuri cu orologii luminoase-n frunte

Par niște ciclopi.
Sunetul unei sirene cutremură văzduhul.
Și cade-n vîrful negru-al unor plopi.

Ultimele vulpi ale amurgului fug pe trotuare
Cu pași de gumă și mătase —
Luna — motan de Angora —
S-a ivit peste case.

Iar tu ți-aprinzi galaxiile gîndului
La una din ferestrele cetății,
Și aștepți cu buzunarele pline de stiburi
Fata singurătății.

Plopul

Ca un stîlp de umbră verde
Zvelt se-nalță din pămînt.
Vîrfu-i în spre cer se pierde
Moale, clătinat de vînt.

Frunza lui de freamăt plină,
Ca-ntr-un vis plăcut, ușor,
Cîntă ca o mandolină
Omului, cărărilor.

Îi plac serile. Furtuna.
E cel mai poet copac.
Noaptea-n el se culcă luna
Ca-ntr-un foșnitor hamac.

Iar cînd zorile-nflorate
Se ivesc, el, pionier
Al luminii, urcă-n spate,
Ghemul soarelui pe cer.

TURNUL BABEL (serie nouă) de NEAGU RĂDULESCU

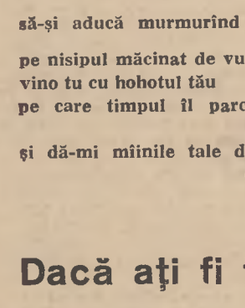

Nimicul literar și ciobanii cuvintelor

— Ce mai e nou prin universul tău ?
— Nimic !
— Dar prin universul tău ?
— Și mai nimic !
— Nu te alarma. Din nimic încolțesc cele mai generoase idei. Nu ești de acord să scriem în colaborare o istorie a nimicului în efervescență ?
— Imposibil ! Sînt ocupat. N-ai să mă crezi, dar lucrez la un vers, de un trimestru. Îl șlefuiesc, mama lui de vers alb, pînă la valențele lui majore și diamantine. Lustru, lustru la cea mai înaltă tensiune. E greu. E sufocant. Dar vreau să devin neapărat șef de școală literară în anul ăsta căci mi-o iau alții înainte. Îți dai seama ? Sînt niște scaune libere în literatura noastră modernă care trebuiesc imediat ocupate. Altfel se înfig alții. Literatura modernă contemporană e ca și almanahurile. Apare altul înaintea ta, ți-a luat caimacul și tu fluieri pe banca rezervelor.
— Mie îmi spui ? Era un post liber : șeful școlii „păsărica paranoică". S-a ocupat. Șeful știi cine e ? Unul care se recomandă redactorul șef al revistei „Mesopotamia literară" care apare în Belgia, săptămînal, și se tipărește în București.
A venit cu o idee perfectă pe perimetrii literaturii contemporane moderne. Versurile se scot din portvizit și se cîntă vals boston cu text.
Îți dai seama că sînt aici niște implicații catolice, baptiste, o mitologie preexistențialistă și un zbucium problematic obsesiv, ridicat la candoarea norilor mai acute. O poezie nebunită ancorată subtil în fluxul vremii. Va rămîne precis „păsărica" asta mesopotamă ! Ne-am gîndit noi la treaba asta ? Nu ! Ne-a luat-o altul înainte ? Ne-a luat-o ! Intră el în istorie ? Intră ! Și noi ?
— Ce păcat că sîntem deștepți și talentați, dar nu ne vine cînd trebuie !
— Mie îmi spui ? Dar, apropo, cu audiența la public și cu limbajul cum stai ?
— Cu audiența, lamentabil. Chiar așa cum scriu eu la modul simili clasic, simili modern, căutîndu-mi disperat drumul unei școli novatoare, zguduitoare, zgîlțîitoare, extraterestră, aș putea spune, n-am audiență la public, tovarășe. Nu se apleacă nimeni asupra operii mele prezente să scoată pălăria. De asta caut înnebunit, să descopăr, să depistez, să-i oblig să mă salute ca pe mesopotanist. Avem și noi nevoie de-o aiureală perfectă, de-o „păsărică" cu vaste aderențe spirituale.
— Dar cu limbajul ?
— Cu limbajul mă descurc. Încerc noi formule de exprimare. Din multitudinea lecturărilor mele duminicale, mi-am însușit încă treizeci și două de substantive, optsprezece adjective „băbane" și un adverb „sfîrc" Deocamdată însă le cresc. E turma mea, cu berbecii și măgarul respectiv. Sînt cu ele în strungă, ca într-un fel de carantină absconsă în plin transformism și cînd le voi da drumul pe hîrtie, n-o să mai cunoască nimeni care sînt oile, care sînt berbecii și care e măgarul. Vezi, ce tactică ? Or cititorii, or noi. Dacă sînt ei pungași nu ne acordă audiență, nici noi nu le-o acordăm.
— Ești tare! Ajungi șef de școală! Îți prezic eu!
— Crezi ?
— Sînt sigur. Nu-mi împrumuți și mie cîteva substantive d'astea ovine ?
— Treci pe la mine. Te servesc confratern și dezinteresat, căci nu le port în agendă, să nu le pierd sau să nu mi le fure concurența.
Știi ce luptă pasionantă e acum pe cuvinte !
— Auguri !
— Auguri !
Unul dintre romani scărpinîndu-și cu frenezie ceafa de parcă și-ar fi scărpinat creierul mic s-a îndreptat spre „Katanga", celălalt, ciobanul, ridicîndu-și un ciorap căzut peste carîmb, și mai important, spre barul din piața Romană, supranumit „La granița".

Anticamera bietului Danton

În perioada mea roz (bonbon), epocă de biberon literar și mană cerească, de abia sbughit de pe băncile liceului, hotărîsem, genial, cum sîntem toți la vîrsta splendidă a prăștiei și-a piciorului săltat obraznic peste bronzuri, să fac puțină ordine în anarhia literară a timpului.
Consemnam, deci, revoltat (X. Y — revistă de literatură și artă — decembrie 1931) :
„Camil Petrescu, acest valah François de Curel, va face să apară peste cîteva zile pentru delectarea puținilor de bun gust, reconstituirea istorică „Danton" pe care primul nostru teatru dintr-un orgoliu național-inartistic afirmat a înlocuit-o cu răsuflate și plicticoase tirade didactice".
De atunci, personal, am traversat multe perioade experimentale, albastre, verzi, portocalii, negre, vineții, străvezii, etc.; dar piesa lui Camil Petrescu tot n-a reușit să vadă lumina rampei.
Și mă întreb acum în pragul unei noi perioade : de ce o fi stînd bietul Danton al lui Camil, de vreo treizeci și șapte de ani, așteptînd ca orice petiționar de rînd, în anticamera marilor noastre teatre ?
Căci, slavă domnului, teatre particulare nu mai există să-l pedepsească, chiar „post mortem", pe nărăvașul teoretician. Atunci ? Se pare însă că pe undeva teatrele particulare s-au transformat în teatre personale, inaugurînd niște forme esteticești superioare.

GICA IUTEŞ

Cînd pleacă mama

SCHIŢĂ DE NOAPTE LA VALEA JIULUI 1964

O lumină de amurg pătrunde prin ferestrele scunde cu şase ochiuri, aproape acoperite de frunzele unei begonii enorme, care pare fosforescentă în penumbra ce cotropeşte încetul cu încetul lucrurile din odaie.

Patul larg cît o corabie domină încăperea. De o parte şi de alta, bătrînele stau de veghe. Atente, cu gîtul întins spre fereastră, ascultă. Din uliţă se aude într-adevăr uruitul unei maşini care porneşte, zgomotul înfundat al unei portiere trîntite, apoi nu se mai aude decît bătaia ceasului de masă. Un ceasornic vechi cu o locomotivă fumegîndă marcînd minutarele. În liniştea odăii ronţăitul arcurilor şi rotiţelor, îndeamnă tic-tacul obsedant. Seamănă cu o perfidă maşină infernală care ar putea preface totul, din secundă în secundă, în pulbere. Maria zace nemişcată, nu i se distinge obrazul ridicat între perini. Numai mîinile ei adună şi scad ceva parcă, au o viaţă aparte. Degetele se caută, se ating şi re despart, zvîcnesc liniştit, egal, ca aripile unei păsări care învaţă să zboare, dar care n-are încă puterea ori ştiinţa.

Bătrînele se luptă cu liniştea, le cade bărbia în piept, biruite de toropeală. Din cînd în cînd ridică brusc capul, care le cade din nou. Şi amîndouă par că încuviinţează ceva, ceva care pluteşte şi se insinuează, odată cu întunericul. Uşa se deschide, fără zgomot. Intră o bătrînă înaltă, uscată, păşeşte cu paşi mari, neauziţi. Cele două tresar, tuşesc şi cu acelaşi gest de vinovăţie, netezesc velinţa, şi cutele cearceafului. Bătrîna înaltă şi uscată se duce şi aprinde candela din colţul de după uşă, luminînd chipul unei sfinte Barbara cu ochii şi buzele vinete.

Prima bătrînă — *Era stinsă ?*

A doua — *Da, s-o fi înecat feştila. Uleiul ăsta nu e din cel bun.*

Cea de-a treia tace, pluteşte spre măsuţa de lîngă pat, ia de-acolo o lampă mică de gaz cu căciuliţă roşie de sticlă, o aprinde, se duce şi-o pune în fereastră. Acum begonia pare ireală, frunzele ei aruncă pe pereţi capete fantastice de monştri.

Prima bătrînă — *Doctorul a zis să ţinem electrica. Gazul mănîncă aerul.*

A treia bătrînă *(aşezîndu-se pe laviţa de sub icoana sfintei Barbara, îşi scoate broboada)* — *Doctorul nu ştie nimic !*

Prima bătrînă — *Dar l-a adus feciorul de la Petroşani. Ce-a zis doctorul ?*

A treia bătrînă — *Doctorul nu ştie nimic.*

A doua bătrînă *(aplecîndu-se spre pat)* — *Nu doarme... Doamne, ce-o fi făcînd cu mîinile. (Ia un pahar şi încearcă să-i dea bolnavei cu lingurita) Maria ! zeamă de portocală ! (Maria nu clinteşte). Nu vrea. Norocu-sa a zis să-i dăm portocală.*

A treia bătrînă *(ca pentru ea)* — *Maria n-a avut fete. Numai feciori a avut. Eu stau cu fetele mele. Nepoţii dorm cu mine în pat. Fetiţa de-o latură, băieţelul de-o latură.*

Prima bătrînă — *Nora asta a ei din Petroşani e doamnă. N-a adus şi fătuta.*

A treia bătrînă — *Ba a adus-o duminecă dimineaţă Fătuţa e ca un fagure*

Maria *(mişcînd capul pe pernă, strigă încet : Petre ! Şi ca şi cum s-ar adresa cuiva care se află în odaie : Bine, Petree, cum crezi tu, Petre...*

Bătrînele se ridică neliniştite...

Prima bătrînă *(se duce şi-o culcă îndărăt, îi netezeşte fruntea) : Cu cine vorbeşti Marie ?*

Maria *(cu jale) : Petre, Petre ! Se linişteşte brusc, mîinile ei continuă aceeaşi frămîntare.*

A doua bătrînă : *Cine o fi Petre ? N-are nici un fecior Petre.*

A treia bătrînă : *Pe-al ei Al dintîi.*

A doua bătrînă : *Care dintîi ? Eu îl ştiu pe Indrei, al ei.*

A treia bătrînă : *Tu nu ştii. Eşti mai cinără. Iosif, feciorul ăla mare de la Uricani, care e în pensie, al lui Petre a fost. Petre al meu, a fost ortac cu Petre al ei. La Lonea. Au fost descontaţi odată... Asta a fost prin 27—28. Înainte de greva cea mare. Aşa a fost c-au plecat amîn'doi în Franţa la graniţa cu Germania la mineie Kreuzwald, pe linia Maginnot. Doamne, că mult am mai plîns eu cu Maria. Ea avea numai pruncul, pe Iosif, ăla mare. Era mai cinără decît mine. Dară, că eu aveam cinci, cînd a plecat Petre al meu... Duşi nu şti, cu sutele, în zdrenţe ca cerşetorii cu traistele în băţ, şi ca cerşetorii s-or întors, Petre al meu da, Petre al ei pe-acolo pe Kreuzwald i-or rămas oasele. Da, nu venea nici o scrisoare, şi-i aşteptam umblam cu pruncii în braţe pe la toţi. Un munte de rufe am spălat pe la mai marii minei. Şi cînd a fost de s-o întors Petre al meu, pe jos s-o întors. din Franţa îndărăt în România. Că nu i s-a acordat paşaport.*

A doua bătrînă — *Uite, că n-am ştiut că pruncul acela nu-i al lui Indrei.*

A treia bătrînă — *D-apoi, tu că proastă eşti, de zici ceva de Indrei. Bun om a fost. Iosif meseria de la Indrei a învăţat-o. N-a făcut osebire între prunci, asta s-o ştii tu de la mine. Păi şi dacă s-a întors Petre al meu, or venit şi fătuţele, una după alta... Aşa că aveam şapte, dacă trăiau toţi, că s-a dus Mircea, şi s-a dus Mihaiu... (Plînge)*

A doua bătrînă — *Da ce-i plînge tu, acuma ce poţi să mai faci ? Bine că-s ăştia, bine, stai cu fătuţele, ce-ţi pasă zii...*

Prima bătrînă — *D-apoi că ce-a mai fost. Că cine poate uita ce-a fost la focul cela mare de la Lupeni, tu... Că eram copilă, da ştiu cum am fugit toţi din colonie, de sus de la Ştefan. Cînd au început că pocnească armele. Am fugit care încotro pe coline sub munte. Tata a ajuns pe seară acasă, bătut şi rupt şi ud, scăpat de la mina Ileana ca prin minune. A trecut Jiul înot. Zece ani a fost şomer după grevă, că i-au pus motiv că-i rutean. A doua zi la noi în colonie, a urcat un camion hodorogit. Îi duceau la morgă pe-ai noştri, şi camionul nu putea urca, că-l înconjurase femeile toate. Ce plînset, ce durere, ce hazna. Şi iar au adus jandarmii.*

A doua bătrînă — *Zicea Anton, băiatul meu, da de-i la Petrila inginer, că salariul unui miner nu era nici cît trei la sută din leafa unui colonel de jandarmi.*

A treia bătrînă — *Că nu putea al meu să intre la Petrila după aceia din cauza unuia Herter inspector ce-o fi fost, că nici moartă n-am să-l uit. Zicea că n-are loc pentru comunişti. Am primit o locuinţă ca o gaură de mormînt. În nişte bараci săpate în stîncă. Nu ştiai cînd e zi, cînd e noapte. Obişnuisem copiii să mănînce de două ori pe zi. Şi felurile noastre de mîncare : lurcă de cafea neagră, sos de mărar şi de urzici. Numai pentru Petre cumpăram cîte două sute cincizeci de grame de carne ca să-l ţină puterea să munceaască. Carnea o găteam noaptea, ca să nu simtă copiii, nici mirosul.*

Prima bătrînă — *Pe urmă, cînd m-am măritat, eu şedeam sus în colonie, Rotter îi zicea pe-atunci. În loc de bec electric aveam o lampă dintr-o cutie. Băgam ulei şi puneam fitil. Era sărbătoare cînd aveam lampă de carbid. Mobile aveam nişte capre lungi, una mai mică la picioare, şi alta mai mare la cap. Cădeau copiii jos şi se speriau. Mă tot certam cu-al meu... Eram tînără şi neştiutoare, nu şi nu, voiam mobilă. Ce eşti tu, îi ziceam, tîmplar de mină, ori ce eşti ? Pînă s-a apucat el să cioplească cu mîna lui mobila. A cioplit nişte picioare şi-a bătut scînduri de-asupra. Şi-o masă a cioplit... (rămîne pe gînduri)*

A treia bătrînă — *Şi ce bine trăiau ploşniţele în mobila asta ! Acum dormim pe arcuri şi cu muzică la cap.*

Maria... — *Iosife. Auzi tu Iosife !*

A treia bătrînă — *Îl strigă pe cel mare.*

Prima bătrînă — *O ştii el de mumă-sa, oare ?*

A treia bătrînă — *Dar cum să nu ştie el, că după moartea lui Indrei, cine l-a crescut pe ăsta micu, directorul, zi-mi mie cine ?*

A doua bătrînă — *D-apoi nu sînt eu, cu ea vecină, aicea, tu ? Casa asta cine-a ridicat-o ? Iosif ! De a intrat ziuaş în mină cu Marcel al meu... (Plînge). 8 lei cîştigau de-un post şi veneau cu bănuţii în palmă, rupţi şi frînţi... Şi un kil de pîine costa 5 lei. Al meu era mai firav, dar Iosif al ei, semăna cu taică-său, Petre. Creştea ca braţu, din piatră şi furtună... Ca fraţii erau. Al meu visa să se facă lăcătuş. Da, de unde ban pentru meserie ? Dacă am văzut şi-am văzut, că nu-i chip, i-a luat Petre al meu şi i-a dus de mină la un antreprenor, un italian, Zofu, uite că-l ţ in minte, care venise din Italia pentru lucrări speciale de betonare a puţurilor. De la 6 dimineaţa, la şase seara şedeau pruncii în subteran. Întuneric cînd se duceau, întuneric cînd se întorceau. Lucrau cu Indrei la antrepenorul acela care s-a îmbogăţit. Alde Zofu ăştia, să vă spună Iosif, că îi are ca în carte aveau bancă în Italia. Iar noi eram plini de datorii. Tot salariul curgea la ei în palmă : ei aveau alimentele, ei băuturile, ei hainele. Mina l-a mînca pe Marcel al meu şi pe Mihai. (Plînge).*

Maria *(deschizînd ochii. Uitîndu-se la ele). Am avut un vis, tu... Visam că făceam pîine. (Liniştită). Toate cuptoarele erau încinse, scoteam pîinile, da nu ştiu, cum le scoteam pe lopată, cum se duceau de-a dura, de sus din Cocoşvar, jos în oraşul cel nou. Şi eu îl strigam cînd pe Petre, cînd pe Indrei, şi voi rideaţi ca proastele...*

Bătrînele *(rîzînd)* — *Da ce era tu, zi întîi de mai ?*

Maria *(tristă)* — *Aşa se duceau pîinile, ca roţile... Una după alta, două cîte două... Şi eu îl strigam pe Petre şi pe Indrei, şi nici unul nu venea să mă ajute...*

Prima bătrînă — *Pîine de vei visa, belşug va însemna !*

A doua bătrînă — *Cuptor încins de vei visa, dragoste înseamnă.*

A treia bătrînă — *(ca pentru sine — îşi trage broboada pe ochi). Şi se făcea că pîinile se rostogoleau ca roţile... Şi cînd ne-am dus să le ducem pîine, erau amîndoi pe-aceiaşi prelată...*

Maria *(sfîşietor) ...Indrei... Rămîne albă, cu ochii larg deschişi, numai mîinile caută, caută, caută, capătul unui fir. Tic-tacul ceasornicului a încetat brusc.*

Cea de-a treia bătrînă *(liniştită) : — A venit Iosif.*

Într-adevăr, se aud paşi grei în cerdac. Un glas : Mamă.

O spălătorie, la subsol. Un cazan pentru fiert rufe. Un pat. O masă. Rufe întinse pe sfori. Coşuri pline cu albituri. Prin fereastră străbate lumina becului din stradă. Afară ninge. Silvia, întinsă pe pat, doarme îmbrăcată. Frîntă de oboseală, cu mîinile atîrnîndu-i pe podea. Se aude zgomotul străzii. Paşi. Maşini. Rîsete. Un vals, la un aparat de radio cu tranzistori.

SILVIA : „Valurile Dunării"... „Dunărea albastră"... Vals, damen-vals... Trece tramvaiul numărul şapte... Parcă trece prin pămînt. Profesorul de chimie are limbrici. Ninge, ninge, de cît timp ninge într-una ? Trebuie să plec, pînă nu îngheaţă toate apele, toate scările, uşile, pînă nu îngheaţă pămîntul. Ca să pot intra, să nu mai aştept... Bagajele sînt gata, rufele curate. Voi călători singură, fără zgomote... Trece autobuzul numărul trei. Plecarea, cu cai la poartă, cu vizitiu. Şi peste pădure o să fac un pod, peste pădurile pline de zăpadă, un pod, şi peste ţară, o scară, şi peste ţări şi mări, scări peste scări, şi-am să ajung. Ascultă, Silvie, pune urechea pe pămînt. Auzi ? Vine ! E foarte aproape. De douăzeci de ani aştept. În pasăre se schimbă, fata, şi pe sus se ridică, şi ca gîndul se duce... Să ţi se-ntîmple ce doreşti, asta e fericirea, să ţi se împlinească gîndurile... Ce vreau eu, ce vreau ? Nu, nu vreau să mor, acum nu pot să mor. Nu, nu pot, deşi aud cum vine, vine... Pune urechea pe pămînt, s-auzi dacă vine trenul, îmi spunea Filip, regele meu, Filip cel Frumos... Şi auzeam trenul venind, cînd trenul nu se zărea... (sună telefonul. Silvia se ridică şi vine lîngă aparat). Vreau să se-ntîmple o minune, nici Cristos n-a fost mai curat ca mine... Şi am să fac această minune... (telefonul sună). Lui i-a fost adus un paralitic şi el i-a zis paraliticului : „ţie grăiesc, scoală-te, ia patul tău şi te du în casa ta". Şi l-a vindecat. Sună spitalul, el mă cheamă la telefon... Şi ce vreau eu o să se întîmple acolo... (ridică receptorul). Da, spitalul ? Ascult. Soră dragă, spune-mi... A, dumneata nu cunoşti situaţia. Bun, aştept pînă-i chemi pe doctor, aştept... (acoperă cu palma partea inferioară a receptorului). Melania, draga mea Melania, neputincioasa mea soră... Ea nu ştie nimic, nu ştie de ce e acolo, ce e cu ea, ea nu ştie nimic, cum n-a ştiut niciodată... Nici să spele rufe, nici să cîrpească, nici să gătească, n-a fost învăţată. Nici munci grele, nici uşoare... Nu poate, nu-s pentru ea. N-a fost învăţată să spele parchetul... Şi cine ar avea nevoie de o servitoare bătrînă şi surdă şi şchioapă, şi fată mare ? A fost învăţată să fie frumoasă, să domnească acasă, prin oraş, în lume, să trăiască frumos, n-au învăţat-o să moară... (la aparat). Da, domnule doctor, Silvia e la aparat... Da, sigur, vă ascuz... Da, ninge splendid, ca în poveşti... Nu, zăpada nu mă indispune... e reconfortantă... Da, se observă după glasul dumneavoastră că zăpada vă... (se întristează) Nu, eu nu schiez... Nu, nici patinajul nu-mi place... Nu, nici la televizor. Nu, nu-mi pierd niciodată cumpătul, nu, nici optimismul, nici acum... Dacă sora mea ?! Adică ? Sigur, n-o să mă tulbure, vă ascult... (începe să rîdă). Sigur, o să mă obişnuiesc cu boala ei... (rîde mai tare). Cu toate te obişnuieşti, cu viaţa, cu boala, cu... (rîde şi mai puternic). Nu, nu rîd de durere, nu e o criză de isterie... Nu rîd nici de bucurie... Rîd, rîd că e stupid... O, domnule doctor, nu sînt nebună, dar nu vreau să mă obişnuiesc cu moartea ei... (nu mai rîde). Da, datoria dumitale era să-mi spui adevărul... Mulţumesc. Datoria mea e să-ţi spun ce cred, adevărul, de ce să vă mint ? M-am obişnuit cu moartea altora, cancerul e în toţi, şi în mine, şi în dumneata. Nu sînt cinică, dar aşa cred eu că e... Pămîntul întreg e o planetă a acestei boli... Nu-s disperată, aşa e, doar noi toţi trăim pe pămînt, sîntem fiii lui, şi cancerul la fel... Planetă a vieţii, desigur, dar şi a... Şi cîinii, şi pisicile, şi elefanţii, şi crocodilii, şi iepurii, şi pitpalacii, şi pitecantropii, şi viezurii, şi maimuţele, da, e o zi cînd toate închid... (rîde). E cu neputinţă, doctore. De ce să ne mîntim ? A, da, e şi planeta minciunii, a glumei, dacă zici... Dar eu n-am glumit, nu, şi nici nu mi-am bătut joc de dumneata... Nici n-am filozofat... (nu mai rîde). Ba da, într-adevăr am vrut să rid de dumneata... E grotesc să spui : planeta morţii, a vieţii, a reproducerii, a pisicilor... Da, am spus aşa ca să mă distrez... Da, mulţumesc, la revedere (pune receptorul în furcă). Dobitocul. Melania are cancer. Va fi operată. Chiar acum... Şi poate va muri. De moare, nu mai am nici o obligaţie, pot să plec... Bagajele sînt gata. Sînt liberă să plec ! (începe să calce rufe). Nimeni n-are nevoie de mîinile mele, decît ca să le spăl cămăşile şi ciorapii, să le calc cămăşile, izmenele, batistele... Asta e cămaşa chimistului pe care nevasta îl înşală cu program fix : de trei ori pe săptămînă, cu trei inşi diferiţi. Plus odată, cu amantul oficial. Îi pune coarne de zece ani, în capul lui e o pădure de coarne (pune urechea la perete şi ascultă). Vine !... O să plec dincolo. Nu vreau să încărunţesc stînd aici şi spălînd, să mă ajungă singură vremea cînd n-o să mai pot duce singură la gură pîinea şi apa, vremea cînd focul trebuie aprins în casă de-o altă mînă, şi mîna aceasta n-o să fie... Mă doare capul şi îmi arde trupul, şi tremur... Cînd oasele slăbesc, şi singele se îngroaşă de zile, frigul te prinde mai uşor, şi căldura te doboară mai repede... Ce apă verzuie îmi îngroapă pulpele mele uscate, şi sînii, şi umerii... Uite, deasupra atîrnă strugurii copţi, îmi ating părul... Am să-i prind ! Pst. Acum am să întind mîna şi-am să-i iau să-i mănînc ! (întinde mîna). Au zburat... Strugurii zboară întotdeauna... Ştiam c-aşa o să se întîmple. M-au amăgit. Trece tramvaiul numărul 1900 sau 9100 ? O să se prăbuşească peste mine, aşa scîrţăie... Şi, încheieturile mele sînt mai exacte ca un barometru... Înainte de a se umezi sarea în bucătărie, şi chiar vara înainte de zborul jos al rîndunelelor, eu ştiu mersul vremii... Acum o operează, şi nu e nici o speranţă... Nimic nu mi s-a împlinit, nici o minune... Era balul fetelor din ultima clasă... Dansam, valsam... „Valurile Dunării", „Dunărea albastră"... (fredonează, dansînd). Totul mi se părea un vals, un joc... Dansam, valsam, viaţa era un vals, un joc, un cîntec... (Cînta). „Barca pe valuri... plutea"... Şi regele meu Filip, iubitul meu rege Filip nu îndrăznea să mă invite... O, dorinţa de a se împlini ceva, damen-valsul... Damen-valsul, bucuria fetelor, viaţa, jocul fetelor... Dar regele Filip a ieşit din sală, şi n-am dansat cu el. Niciodată. Regele a părăsit scena şi regina a suspinat... (rîde). Nimeni n-are nevoie de căldura mîinilor mele, de respiraţia mea caldă, de zilele mele, de nopţile mele... Melaniei îi eram soră, dar mai ales servitoare, dar ea avea nevoie de mine ca de aer... Restul... (dă cu piciorul în coşurile cu lenjerie)... Spălătorie... N-au nevoie, există maşini de spălat, mai ieftine, spălătorii chimice mai ieftine... Nu mai am pentru cine să stau... Dincolo, acolo e locul meu... Chimistul care are nevasta mărinimoasă, a băgat de seamă că ei nu-i mai plăcea să doarmă noaptea cu el în pat... Şi într-o seară i-a spus : „Ţi-e frică să te mai culci cu mine în pat, ca să nu te împungi în coarnele mele ?" Nu mi-am ucis fiii, nu i-am avut... Doar pedeapsa, chinurile... Degeaba, ori îi înfrunţi, ori nu, apa tot bolboroseşte pînă la urmă în jurul tău... (aruncă de pe masă, pe jos, cîteva cămăşi). Să-şi spele singuri murdăriile, m-am săturat să le simt mirosul... Calc printre rufe, pe sfori e plin de rufe, pe pot, pe masă, în coşuri, prin cuiere, mormane de rufe... Etichetate... Parcă sînt într-un regat de rufe (rîde). Nu mai spăl cămăşile şi izmenele acestui regat, şi din asta să-mi cumpăr mere şi untdelemn, mi-s degetele roşii, de singe... Sodă, săpun, apă caldă, ziua, noaptea, călcat, aburi, fără sfîrşit aburi gazul arzînd în sobă, cămăşi, batiste, ciorapi, la nesfîrşit cămăşi, batiste, ciorapi, fără să se mai termine vreodată cămăşile, ciorapii, aburii, soda, săpunul, munca, cazanul cu apă fiartă, fără sfîrşit... Asta e casa mea, masa mea, somnul meu — toată sînt aici între aceşti pereţi, vara, iarna, fără sfîrşit... Dar acum e o speranţă : să moară Melania. Şi totul se va sfîrşi, voi pleca dincolo... De ce să mai stau ? Strig : David ! (strigă) şi nimeni nu aude. Matei ! (strigă). Linişte. Nimeni nu aude. Nabucodonosor ! (strigă). Nimic, toate urechile sînt surde. Iarnă ! (strigă). Lună ! Munţi ! Fericire ! Rahat ! Primăvară ! Limbrici ! Nimic, toate urechile dorm. De ce să mai stau pe pămînt ? (rîde). Am să zbor. Ca pasărea, peste mări şi ţări... Dacă nu zbor acum, viaţa nu serveşte la nimic. N-am fost răsfăţata zeilor, n-am fost regină niciodată, decît regina rufelor... Şi apa îmi ajunge pînă sub bărbie, mă cuprindeau toate portile, mă îmbrăţişează... Că n-o pot sorbi, fuge cînd vreau să-mi astîmpăr setea, dispare ca o umbră şi rămîne numai pămîntul aspru şi uscat ca un mostru... Melania e pe masa de operaţie, dacă moare mă eliberează din groapa asta, şi zbor, zbor... Taci, tu, fată, nu striga, că ţi-oi tăia părul şi l-oi îngropa să ţi-l scurme păsările... Al cui e glasul ? Unii sînt sus la munte, alţii jos la vale şi vremea lor nu se potriveşte, fiecare e cu vremea lui, cu vîntul, cu ploaia, cu zăpada... Sus la munte ninge, plouă, jos la vale cade rouă... (plînge). De ce plîngi, ce eşti tu, fată de iarnă ? Uite cum ninge de bogat şi de alb, ascultă cum bate vîntul de înverşunat... Nu eşti nimic fată de iarnă, fată de vară, primăvară... Şi chiar nu sînt nimic ? Nu sînt acum destul de otrăvită de boala Melaniei ? Cum, ei şi ? Da, e un glas în mine care mă întreabă... Spune că-i e sete... Dar ce să fac, mereu behăie oile flămînde, şi eu alerg prin nisip, mă dor picioarele, nu e apă, nu sînt frunze, nu sînt lubenite roşii, nici flori de nu mă uita. Trec în şir cămilele deşertului, ca nişte corăbii, şi trec în şir beduinii, locuitorii deşertului... Şi se leagănă cămilele, corăbiile pustiului... Numai apă să fie, cîntă beduinii, se aud nomazii deşertului cîntînd, trecînd, trecînd... Dacă moare Melania, voi zbura peste ei şi nu-mi va mai fi sete. Dacă moare sînt liberă, pot să plec, sînt independentă, independentă, independentă, şi pot... Nu voi mai avea pentru ce să rămîn. Şi cu cine să vorbesc. Melania e surdă, toată viaţa am vorbit cu ea, care n-a înţeles nimic, c-o surdă şchioapă. De ce să fiu veselă acum, cînd văd că zilele mele toate au fost surde ? Ai împuşcat, Filipe, cinci raţe sălbatice, dar eu tot te-am iubit. Apoi ai mai împuşcat zece raţe sălbatice, dar eu te iubesc şi acum, de ce-ai fugit ? Era război... (pune pe peretele din spate, ca pe o hartă, un portret : Filip, vînător). Ce e nou prin Brazilia ? Mergi la meciuri de fotbal, cotizezi pentru F. C. Santos ? Îţi place cum joacă Pele ? Da, ştiu, Pele are o fetiţă... (dă jos tabloul). Ai uitat numărul casei, strada asta, cerul, pămîntul... Dar ce sînt gîndurile mele faţă de această iarnă strălucitoare, grea de zăpadă, ce este viaţa mea, moartea mea faţă de fulgii care se joacă afară, faţă de ceasul ăsta care bate fără încetare... N-am cunoscut patul bărbatului şi sorei mele t-am purtat de grijă, şi cu surda m-am înţeles prin semne. Şi n-am plecat de lîngă ea, cu lanţuri de sînge am fost legată de ea şi de viaţa ei surdă. Ca un cuc închis într-un borcan : şi acuma vreau să se facă sănătoasă Melania şi să vină acasă ! Hai, Melania, vino ! Doctorii mi-au spus seara ca dimineaţa tu să mergi la spital să te mai vadă, să-ţi facă eventual o operaţie uşoară, nu mi-au spus de la început că ai cancer, doar doctorul de gardă a lăsat să înţeleg că nu mai e nici o speranţă... Şi te-ai dus. Dar eu am puteri dumnezeieşti, eu pot să zbor dacă vreau, Melania, eu pot orice, şi acuma spun : fă-te sănătoasă ! Şi vino acasă, repede, spitalul e aproape. Vino pe jos !

Damen-vals sau visul unei nopţi de iarnă

— piesă într-un act de Dumitru Radu Popescu —

Te-aud, eşti la poartă, acuma ai intrat sus, în camera ta, camera ce-i aici, deasupra mea... Îţi aud paşii prin cameră, Melania ! (Ascultă : se aud paşi). Coboară ! Da, acuma eşti la uşa mea. Hai, intră, Melania ! (dar uşa rămîne închisă). Acuma te-ai vindecat şi de surzenie, mă auzi, hai, intră ! (dar uşa nu se deschide). Îţi aud paşii, îţi arde de joacă, Melania ! (pune urechea la uşă) Îţi aud respiraţia, şi pus urechea la uşă şi ascult... Da, am înţeles, vrei să fiu sinceră cu tine, să îţi spun la ce m-am gîndit cînd erai la spitai... Pot să-ţi spun tot, Melania, absolut tot. Tu o să mă înţelegi şi-o să mă ierţi. (Rîde). Am să-ţi vorbesc întîi despre fratele nostru Frederic. Frederic Întîiul, care era primul născut (atîrnă pe peretele din fund, ca pe o hartă, un portret : Frederic). Tata era fabricant de aţe, ştii, de fringhii, de sfori, de ace, rămăşi, chiloţi de bărbaţi şi de damă, ştii... Frederic a fost la San Francisco, la Tokio, la Rio de Janeiro, Roma, Paris, Cairo, Helsinki, Istanbul, Madrid, peste tot... Toată lumea a văzut-o şi-a cunoscut-o fratele nostru Frederic... Femei, călătorii, toate minunile lumii le văzuse, toate plăcerile lumii le cunoscuse. Şi tata era tot tata cînd Frederic s-a... în curtea casei, între nuci, acolo unde atîrnase leagănul... Şi ultimele lui vorbe au fost... că nu mai avea pentru ce trăi, cunoscuse totul... S-a dus, rizînd (lasă să cadă portretul de pe peretele din fundul scenei). Da, ce-am zis despre tine, asta vrei s-auzi ? Există o floare în Mexic care îşi schimbă culoarea de cîteva ori pe zi. În zori, e albă, la amiază roşie, seara violetă, noaptea, din nou albă... Dar, teribil, Melania, floarea aceasta miroase numai cînd are culoare albă... În rest, floarea cu mai multe culori, n-are nici un miros... Numai noaptea, în vis, e albă, cu miros, ea... Sora noastră Barbara, ţi-o aminteşti ? Am să vorbesc şi despre tine, nu te teme... Barbara (pune un portret pe peretele din fund) era frumoasă, şi nu ştia să facă nimic, ca tine, Melania... Nu ştia să-şi facă un ceai, să-şi coase un nasture... Şi cînd tata... ştii tu cînd, Melania cînd s-a întors pămîntul, Melania, şi Barbara a rămas singură în casa ei... Şi bărbatul îi fugise... Fugise cu iubitul meu Filip ; în aceeaşi noapte, după o vînătoare de graure... Barbara a tot aşteptat, a aşteptat să i se aducă dejunul... Zile întregi, singură prin casă, aşteptînd masa, cu cămările pline... A murit de foame, Barbara (dă jos tabloul Barbarei). Fiindcă n-am fost eu lîngă ea. Aşa ai fi murit şi tu, Melania. Da, n-am dormit noptile, am spălat, m-am zbătut pentru tine... Da, am aşteptat şi verdictul medicului : dacă nu aveai cancer, viaţa mea ar fi fost tot atît de idioată şi pe mai departe, şi n-aş fi putut pleca, n-aş fi putut muri, aş fi fost legată de tine cu lanţuri de singe... (din ce în ce mai nervoasă). Da, m-am bucurat, uite, recunosc, ce mai vrei ? Da, eram singură, numai cu tine, o infirmă... Dar Melania dragă, nu mă enerva, tu ştii ce-i o infirmă, o infirmitate, neputinţa asta de a fi om întreg... Da, şi eu sînt, dar nu mă mai ţine la uşă ! Intră ! Da, bine, infirmitatea ta m-a ţinut de n-am plecat, da. da, da ! nu mai am pe nimeni, Melania, decît pe tine, intră. N-aud ce spui, vorbeşte mai tare. Da, tu ai fost pentru mine ca o corabie a deşertului, ca o cămilă năpîrlită... De ce judec eu lumea în numele neprihănirii mele ? Că asta îmi dă dreptul s-o judec şi s-o găsesc păduchioasă, riioasă, cum vreau şi cu este. Cînd m-am bucurat de boala ta n-am mai fost curată ? N-am mai fost, şi eu sînt ca o cămaşă purtată, ca un ciorap purtat, ca toţi oamenii... Da, egală cu toţi oamenii... Dar eu mai pot să fug, să refuz să rămîn ca ei, eu pot pleca dincolo ! Auzi... Vine ! Pune şi tu urechea pe pămînt, şi-o să auzi cum vine pentru mine clipa aceea... Şi ce fericire mai mare poate să aibă un om decît să i se împlinească ce doreşte ? Da, nu mai pot pleca, fiindcă ai venit tu ? Cum, eşti tot bolnavă şi şchioapă ? Rizi de mine, Melania, cum să nu se fi împlinit minunea ? Cu mama... (fără să pună ea pe peretele din fund un portret, se vede acolo un portret, şi Silvia se sperie. E portretul mamei ei. Mama ei pare vie). Nu, pe mama n-o s-o mint în faţă. N-am mîntit-o niciodată. Nu te-am mîntit, mamă (portretului). Erai bolnavă, paralizată, în pat, ziua şi noaptea... Şi nu ne lăsai nici noaptea să dormim, pe mine şi pe Melania... Cereai mereu oliţa... Şi nu făceai nimic. Nimic ! Doar ca să nu ne stie dormind, pentru asta ne sîciia, Melania, ţi-o spun eu. Ne invidia somnul, anii, ne ura. Ne urai pentru că eram mai tinere şi tu erai bolnavă... Dar eu nu te-am urît, erai mama mea... Nu ne invidiai somnul ? Atunci îţi era teamă, teamă c-o să mori, şi noi o să dormim... Căci aşa ai şi murit : cînd eu şi cu Melania dormeam. Poate ai crezut atunci, murind, că noi ne prefăceam că dormim ca să nu te mai ajutăm, ca să scăpăm de tine ? ! De ce nu răspunzi ? (Portretul mamei dispare). Melania, intră odată, nu mă lăsa singură că înebunesc ! Ne desparte doar o uşă, Melania. Nu intri pînă nu-ţi mărturisesc totul ? Eşti plicticoasă, se vede că eşti fată mare. Da, m-am prefăcut că dorm cînd a murit. Sigur, tu n-ai auzit gemetele şi rugile ei, erai surdă. M-am prefăcut, dar ca s-o izbăvesc de chinuri. De-atunci am simţit că pot face minuni, la fel ca Isus. Da, să moară, şi asta e o minune. Decît să trăiască în chinuri, aşteptînd o vindecare ce nu putea veni. O, şi eu sînt făcută din carne, Melania, şi orice carne jumătate e păcătoasă. Nu poate o jumătate trăi, fără cealaltă. Ca două surori gemene. Pe oricare o distrugi, o omori şi pe cealaltă. Două fete, una regăsind-o pe alta... Hai, Melania, intră... Nu eşti aici, adică vrei să spui că eu nu pot face minuni... Că nu te pot vindeca... O, mă faci să rîd, cele două jumătăţi fac casă bună, stau la aceeaşi masă... Nu pot face minuni, eu ? (sună telefonul). Scuză-mă, Melania, poate mă sună chimistul care are nevasta cu program fix... (ridică receptorul). Alo, spitalul... Da, domnule doctor... Un moment, domnule doctor... (acoperă cu palma receptorul). Melania, nu sta la uşă, o să răceşti, n-auzi cum bate vîntul ? (la aparat). Da, domnule doctor, poftiţi... Cum mă simt ? Excelent ! Simt nişte furnicături în articulaţii şi cum se înclină vremea... Văd că porumbeii rămîn la cuiburi şi păianjenul nu-şi tese liniştit plasa... Şi aud cum latră cîinii, toţi cîinii vecinilor urlă, şi păianjenul negru se ascunde... Şi totul din cauza electricităţii, doctore... Sora mea ? Hai, spune, m-ai pus să-ţi vorbesc să mă pregăteşti ? Cum ? E generalizat, şi e pe moarte... Din clipă în clipă poate să moară ? Şi eu care am crezut că sînt asemeni lui Isus... (rîde nervos). Ce nebunie... Da, poţi să crezi că sînt nebună... Da, dumneata care eşti un tîmpit, poţi să crezi că eu sînt nebună... Nu, nu sînt, starea electrică a atmosferei s-a modificat. Aşa vine furtuna, doctore. Ce este o furtună ? Asta ştiu şi copiii : o mişcare violentă a masei de aer, datorită scăderii presiunii atmosferice... Electricitatea, prostule... Cum, chiar acum a murit ? Lanţurile s-au rupt, doctore, mîinile mele sînt dezlegate. Mă pot duce să iau cordonul din dulap, l-am călcat şi l-am pregătit demult, şi-l ţin între ţigări să nu-l atingă moliile. (Închide receptorul). Cum poţi înebuni în faţa neputinţei ! Cancerul e ceva îngrozitor. Nu pot salva nimic, văd cum toate se surpă sub ochii mei şi nu pot mişca un deget. (cu frenezie). Nimic nu-mi reuşeşte ! Asta e minunea mea ! Neputinţa, asta e minunea pe care o poate săvîrşi omul. Şi ce minune mai teribilă vreţi să pot face decît să nu pot face nimic ? Eu o îngrijeam pe mama, sperind să moară ? Mă sacrificam ca să par o sfîntă şi să vă pot pe voi judeca. N-am fost o sfîntă, de-aceea minunile nu mi s-au împlinit... Minunile voastre, prostiile voastre... Sfinţii voştri ? Dumnezeu ? Nimic. Pămînt gol, pămînt sterp, şi nimic. Îl doare pe el în cot de noi ! Şi cerul, şi pămîntul — li se filfăie de noi, cum ar zice chimistul despre... Pe nimeni nu-l doare de nimeni. Fiecare cu găoacea lui, cu zilele lui, cu buboaiele lui, cu lenamitea lui (pune urechea la perete). Vine ! Îi aud paşii, pe scări... Asta nu pot suferi, timpenia asta că nu poţi să nu pleci (dă cu fierul de călcat de pămînt) drumul e scurt, ca de greer... (calcă rufele în picioare). Degeaba mănînci, te speli, degeaba creşti, toate au o descadenţă, clipa aceea peste care nu poţi trece... Şi dacă e degeaba, atunci de ce să mai amîn ? Regele meu Filip a murit în Brazilia de friguri. Se îmbolnăvise la o vînătoare de raţe. Cine, la anii mei, îmi mai dă altă viaţă ? De unde pline şi untdelemn pentru mai tîrziu ? Cînd mîinile nu vor mai putea călca şi spăla. Sst ! Linişte ! Aud cum plîng copiii pe care nu i-am născut... Care au murit în mine. Plînge în carnea mea bătrînă sufletul lor sugrumat. Cine o să mai mîngîie un vrej uscat ? Nici o geană nu se deschide înainte. Ce să mai vînd ? Ce mai e, de pomană, nu poţi trăi vînzînd... Şi cu ce să rămîn alături, dacă pe toate le înstrăinez, şi ceasul, şi dulapul, şi candela, şi inelele... Ce speranţă ? Refuz orice, orice speranţă, de-acum mi-am cucerit libertatea de-a nu mai spăla, sînt liberă şi fericită ! A murit Melania ! Noi n-avem nici o vină, Melania, peste ziua noastră a sosit înserarea... Asta e ! L-am aşteptat pe Filip, pe regele Filip... Ce prost

Interviu în exclusivitate pentru revista „LUCEAFĂRUL"

ROBERT PINGET despre sensurile noului roman

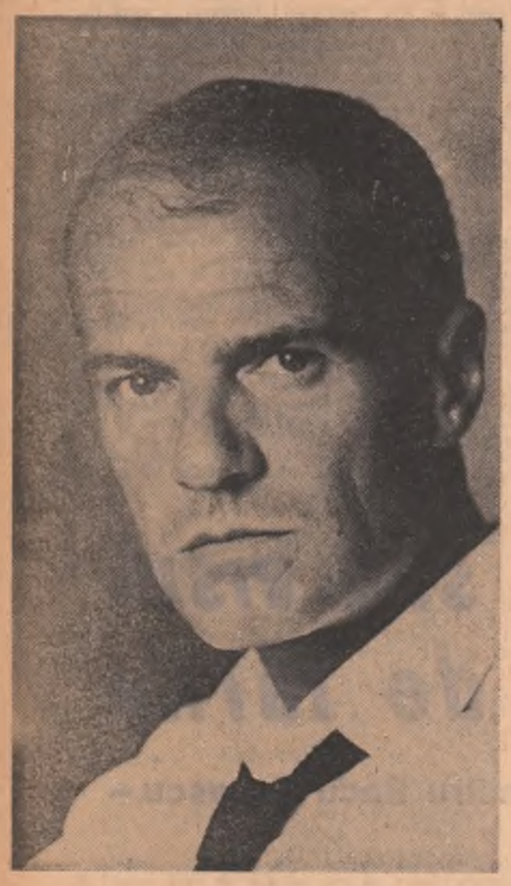

Cu toate că îi urmează imediat lui Alain Robbe-Grillet — în acea ierarhie atît de arbitrar stabilită pentru diverşii scriitori aflaţi sub stindardul „noului roman" Robert Pinget ocupă un loc special în literatura franceză. Integrat necontestabil printre neo-romanticii grupaţi în jurul editurii „Editions de Minuit" — el este înainte de orice, atent la Ton, la o tehnică a scrisului în care „Vocea" predomină „Ochiul". În timp ce la Claude Simon, la Robbe-Grillet esenţialul stă în privire — dovadă modul în care a optat acesta din urmă pentru cinematograf pe care pare să-l prefere în ultima vreme literaturii. Robert Pinget se ocupă în primul rînd de captarea vocilor care populează povestirile sale — dependente cu totul de Voce, de Ton şi niciodată de anecdotă. Poate că cititorii lui nu se apropie de opera sa întocmai cum ar dori-o el, dar sînt totdeauna sensibili la acea trăsătură foarte specială care-i aparţine de acea vraje pe care reuşeşte s-o creeze datorită unei tehnici pe care ultimul său roman „Le Libera" (Editions de Minuit) pare s-o ilustreze perfect.

„Le Libera" (care este numele unei litanii pentru morţi „Libera me, Domine") este a treisprezecea operă a lui Robert Pinget din care citãm cîteva titluri : „Entre Fantoine et Agapa", „Graal Flibuste", „L' Inquisitoire" etc. În 1965 a primit premiul „Femina" pentru romanul său „Quelqu'un". De-a-lungul acestei opere el a urmărit un fel de anti : — „Recherches du Temps perdu" cu nenumărate personaje pe care le putem regăsi de la o lucrare la alta, care-şi schimbă vag numele sau situaţia dar care rămîn mereu asemănătoare cu ceea ce au fost de la început, respectiv fiinţe fără memorie, disociate de timp, dar integrate într-o situaţie.

Luna viitoare Robert Pinget autorul recentului roman „Le Libera" (ed. de Minuit, 222 p.) pe care criticii francezi în unanimitate o numesc „O mare reuşită" „una dintre cele mai fascinante cărţi" sau „o carte a cărei poezie şi tehnică de o mare valoare o situează printre cele mai certe reuşite literare ale sezonului" — va fi oaspetele nostru. Un interviu cu acest reprezentant al grupului „celor 13" — grupul denumit „al noului roman" — ni s-a părut bine venit. Vi-l dăruim...

Red. Cititorii revistei „Luceafărul" sînt curioşi să vă cunoască — deocamdată pe această cale — intenţiile, planurile, sentimentele ce vă vor însoţi în această călătorie — pe care după cîte ştim o faceţi pentru prima oară în România ?

R.P. Într-adevăr n-am mai fost niciodată în ţara dvs. Cunosc Iugoslavia, alte ţări din est şi doresc mult să cunosc nu numai România, dar şi pe români. Unul dintre prietenii mei apropiaţi este român şi datorită lui am dorit totdeauna să mai întîlnesc şi să mai cunosc şi pe alţii.

Referitor la invitaţia ce mi s-a făcut, ea constă în a mi se cere să ţin nişte conferinţe în luna mai, în Bucureşti. Dar, din păcate sînt incapabil să ţin conferinţe. Nu pot ţine discursuri aşa, fără o raţiune anume... Nu prea sînt vorbăreţ, — o să vă daţi seama chiar în cursul acestui interviu. Am propus să fac lecturi din cărţile mele.

Red. Desigur şi aceasta este o formulă interesantă de cunoaştere, dar nu consideraţi că publicul trebuie să fie „pregătit" pentru asemenea lecturi — mai ales că în România nu s-au publicat încă nici una din cărţile dvs. ?

R.P. Eu cred că în esenţă cărţile mele sînt făcute pentru ureche şi aş fi fericit dacă lucrurile s-ar putea aranja în acest fel. Dar dacă propunerea mea nu va conveni aş înţelege foarte bine acest lucru.

Red. În acest caz vă propunem ca prin intermediul interviului nostru, să vă prezentăm publicului românesc, care în curînd vă va primi ca oaspete — opera dvs. Ultimul dvs. roman „Le Libera" care tocmai a apărut şi se integrează perfect în ansamblul operei dvs. literare — caracterizîndu-se printr-o mare continuitate. Au trecut din 1951 — 17 ani — decînd aţi publicat prima dvs. carte şi aţi continuat aceeaşi cercetare — care s-ar putea defini — drept aceea a unui **Ton.**

R.P. Exact. Această ultimă carte se adaugă unor experienţe anterioare a căror căutare este axată pe Ton. S-ar putea spune, deci, că toate cărţile mele se definesc în principal, înainte de orice printr-un anumit stil.

Red. „Le Libera" vi se pare — ţinînd seama de experienţele asupra limbajului şi tonului, care v-au preocupat mereu — o carte mai reuşită decît cele precedente ?

R.P. Nu ştiu dacă e mai reuşită — şi nici nu sînt eu cel care să trebuiască s-o spun... Mai ales că în adevăr nu-mi dau seama... Dar eu gîndesc că dacă este mai reuşită, asta înseamnă că este mai reuşită, din punct de vedere „tehnic". Această noţiune de complet, de reuşit, mi se pare că nu se poate aplica decît unei tehnici şi aceasta nu e, în atare caz, neapărat o calitate.

Red. În prefaţa explicativă pe care aţi redactat-o pentru acest roman, spuneaţi că scrisul la dvs., este un „discurs". Aceasta înseamnă că discursul este mai important, pentru dvs., decît povestirile care se găsesc în romanele dvs., sau acestea contează în măsura în care ele se pot înlocui, unele pe celelalte ?

R.P. Vorbesc despre „discursuri", e drept, dar acestui cuvînt nu trebuie să i se acorde înţelesul său obişnuit : nu este vorba de o „oraţie" bineînţeles. Discurs, înseamnă „cuvînt", iată ceea ce vreau să spun. Deci, toate cele ce povestesc nu mă interesează şi ceea ce mă interesează este doar cuvîntul său, să zicem, un anumit ton. Ori, cum n-are nici un sens să vorbeşti în gol, pentru că vorbeşti ca să povesteşti ceva, eu denumesc aceasta un „discurs" şi acest discurs dă naştere la povestiri. Aceste povestiri, cum aţi şi spus, sînt efectiv apte de a se schimba între ele, de înlocuit unele cu altele, dar ele ar fi putut fi total diferite. Nu sînt altceva decît un suport pentru Cuvînt. Deşi ele nu mă interesează prea mult — ca povestiri. M-aţi întrebat dacă această carte este mai reuşită decît celelalte... În celelalte cărţi, ştiam întotdeauna cine este cel care vorbeşte, dar în „Le Libera" nu ştiu. Aşadar, din acest punct de vedere, e mai puţin reuşită, (mai puţin completă), deoarece nu reuşesc să determin de unde vine Vocea care o constituie. Exact, în fond, nu e importantă identificarea : o persoană vorbeşte şi nici măcar eu n-o cunosc...

Red. V-am ruga totuşi să încercaţi a ne da explicaţii mai amănunţite asupra cărţii dvs. Cum am putea noi să prezentăm acest roman, cînd s-a spus că ceea ce îl caracterizează este în primul rînd un Ton ? Este o idee interesantă — e adevărat — dar totuşi nouă pentru cititorii noştri.

R.P. Bine, atunci am să încerc să prezint lucrurile simplificat, dar o să vedeţi cum te poţi rătăci, atunci cînd o carte nu se limitează la anecdotă. Să încercăm : Vocea este cea a unui om care trăieşte într-un sătuleţ şi care relatează ce se întîmplă acolo, într-un timp care nu este determinat. Vocea se amuză, povestind, întocmind un fel de cronică a satului, dar ea amestecă timpurile şi nu se ştie niciodată dacă vorbeşte la trecut, la prezent, sau la viitor. Am spus că aceste istorioare nu mă interesează ; dar, în realitate, ele prezintă interes, deoarece dezvăluiesc mentalitatea unui colţişor de ţară unde se petrec lucruri uneori triste, alteori vesele. Dar, încă o dată, ceea ce mă interesează nu este ce spune personajul, ci cum o spune.

Red. Deoarece romanul dvs începe ca unul poliţist, şi cum unii romancieri ai „noului roman" au predilecţie pentru acest gen de povestire, — s-a văzut aceasta la Alain Robbe-Grillet sau la Claude Mauriac, — am dori să ştim dacă şi dvs. sînteţi interesat de a da o formă „poliţistă" romanului ?

R.P. Nu neapărat. Pentru mine, de fapt, nu este vorba decît de o mică abilitate de suprafaţă, destinată să capteze de la început interesul publicului. După cum ştiţi, subiectul acestui roman nu este cîtuşi de puţin poliţist ; fără îndoială că, la început, există un ton „poliţist", dar el este oarecum artificial, pentru că nu e destinat decît a-l ajuta pe cititor să intre mai uşor în temă.

Red. V-ar fi posibil să ne definiţi rolul cititorului, care pare a fi foarte important, în faţa acestei opere ? Pare că nu se pot citi cărţile dvs., aşa cum citeşti alte cărţi şi credem că cititorul trebuie să le completeze, printr-un aport personal.

R.P. Trebuie să recunosc că mi s-a mai făcut această remarcă, dar eu — în fond — nu-mi pot imagina, deloc, rolul cititorului. Trebuie el să mai adauge ceva ? Nu ştiu... Ca idee mă interesează în mare măsură. Dar cum m-aş putea substitui cititorului ? Este imposibil, dar dacă există reacţii de acest gen, sînt tare satisfăcut.

Red. Am mai dori să ne vorbiţi şi despre teatrul pe care-l scrieţi. Aţi creat un anumit număr de piese şi ne-ar place să ştim dacă Tonul, — dacă Discursul — sînt foarte diferite de cele din romanele dvs. ?

R.P. Da, este ceva cu totul diferit. Am făcut experienţe de teatru, care — pentru mine — sînt totuşi mai puţin importante decît cele ale romanelor. Tonul, în acest caz, este cu totul altul şi, mai ales, motivarea este diferită. La teatru, trebuie să ţii seama de spectator, trebuie să te situezi mereu în locul său şi să-ţi faci personajele să acţioneze în funcţie de reacţiile sale. Este deci cu totul deosebit de munca romancierului, care poate să nu ţină seama de cititor. Teatrul, este mai curînd un joc, pentru mine, decît o adevărată căutare. La teatru ai de făcut prea multe concesii, asta este ceea ce mă deranjează ; dar aceasta nu înseamnă vreo ostilitate faţă de spectator. Doar atît, sînt mai puţin eu însumi, pentru că Celălalt, este prezent.

Red. Deci, experienţele scenei sînt cele care vă şochează ? De pildă, lucrînd la o piesă radiofonică, nu mai aveţi aceste probleme, nu-i aşa ?

R.P. Nu, într-adevăr, acolo lucrez pentru ureche şi această muncă este foarte apropiată de roman. În schimb, pe scenă, trebuie să ţin seama şi de ochiul spectatorului şi aceasta mă obligă la o muncă pe care o socotesc, în definitiv, ceva mai puţin onestă. Cel puţin aşa mi se pare mie.

CELLA MINART
LIANA ANGHEL

Aux lecteurs de Luceafărul
Sympathiquement
Robert Pinget

Desen de
MIHU VULCĂNESCU

(6)

AMERICA LIVRESCA

André Maurois în cartea sa États-Unis 39 *pare mai puţin interesant astăzi, dar sînt lucruri ce pot fi reţinute dacă este vorba să ne facem o idee despre viaţa şi mentalitatea americană. El credea că omul Noului Continent este complexat de teama de a nu fi snobat de către englezi pe care-i consideră de fapt* ruda bine. *În forul său interior americanul îl găseşte pe englez* rece *deşi el e numai decent şi natural după părerea autorului. Scriitorul francez mai constata invazia cinematografului în viaţa americană. 90 la sută din cetăţenii de rînd nu citesc, ei privesc numai filme şi dacă e să ne luăm după propriile observaţii, televiziunea, ca pretutindeni a făcut ravagii, mîncînd şi celelalte zece procente. Asta nu înseamnă că America nu are o intelectualitate. Dar, cum se întîmplă şi în Europa, aceasta este retrasă, retractilă, puţin snoabă şi prudentă. Aici mai puternic decît oriunde reuşita în lumea ideilor este mai anevoioasă deşi e însoţită de consacrări spectaculoase.*

Şcoala americană nu-i inspiră multă siguranţă oaspetelui francez. El credea ca şi doamna Ballard la care am locuit în Boston că nici universităţile ţării acesteia imense nu sînt cele mai bune din lume (dacă exceptăm Harvardul *şi* Berckeleyul !) *Cauzele instrucţiunii defectuoase ar fi lipsa unui program unitar şi caracterul privat al acestor universităţi. Limbile vechi şi deci accesul la cultura clasică, fundamentală, nu se predau decît în unele din aceste institute de învăţămînt superior Există apoi prejudecata la profesorii americani ca tot ceea ce se predă să fie actual, în timp ce, scrie Maurois, o bună educaţie se ocupă de fapt de tot ce este inactual. Există aici cursuri libere de mare succes cum ar fi cursul despre afacerile europene sau despre sexualitate în timp ce rar se predă materii cum ar fi cultura antichităţii sau a Evului Mediu.* Informaţia nu e cultură *şi asta poate s-o constate oricine. Napoleon, spune Maurois, cînd a reorganizat Universitatea Franceză a impus în primul rînd latina şi geometria. În 1939, cum am mai scris în acest Jurnal, autorul citat profetiza că tinerii americani de mai tîrziu vor căuta la izvoarele unei filozofii vechi. După aparenţe aceastã cultură veche ar fi cea indiană (dar despre asta la capitolul* Hippies).

Să mergem şi mai departe însă. O doamnă îi spune lui Maurois că americanii caută totdeauna pe cineva pe care să-l iubească. Poate fi un semn de superficialitate sau de uşurinţă faptul că după patru ani, Preşedintele ales este mai degrabă detestat decît iubit. „Mai bine am avea o Regină, ca în Anglia !" exclama interlocutoarea, deşi oricine îşi poate da seama, în America ultimul lucru pe care-l doresc americanii ar fi un suveran !

În ce priveşte literatura acestui Continent, Maurois se întreba de ce tinerii (pe atunci) scriitori americani descriu monştri, vagabonzi semi nebuni, înfometaţi şi ucigaşi, bandiţi şi gangsteri teribili, adică acel tip de oameni destul de rar într-o ţară generoasă, cu o populaţie ospitalieră, binevoitoare ? De ce atîţia Zola şi nici un Jules Romains ? Şi tot el explica aceste cauze : Mai întîi pentru că publicul american este un public sentimental care iubeşte răţoii lui Disney şi povestea Cenuşeresei care totdeauna reuşeşte. Ne-am fi aflat atunci, ca şi acum, cred eu în faţa unei crize de romantism. Sinclair Lewis. Dreiser şi alţii au saturat publicul american de realism şi din dorinţa de a evada de sub tirania mecanică a marilor oraşe, publicul cere chiar lucruri în care nu crede (e ceea ce spunea şi Frank) Lectorul ar căuta pe de altă parte faimosul thrill, *frisonul de plăcere şi oroare care s-a născut în paginile lui Joyce (la mare stimă în America) şi a continuat în paginile lui Steinbeck, Caldwell şi Faulkner, ca să nu mai pomenim pe recentul Truman Capote (vezi* Cu sînge rece). *Maurois observa că intelectualii sînt antisociali şi că nu au o poziţie solidă. Un profesor regretă că nu e afacerist. Şi aici e amintită o vorbă a lui Leibnitz :* Nu trebuie să iei paiele cuvintelor drept grăunţele lucrurilor !

Acelaşi autor observase implicaţiile freudismului în viaţa americană şi cita cuplurile de bărbaţi şi femei care făceau adevărate partide de defulare, soţiile virînd în capul soţilor toate nemulţumirile unui lung menaj. Această adevărată tortură este suportată numai pentru că psihiatrul o recomandă şi ea a găsit şi unele ecouri literare mai recente cum ar fi în piesa „Cui îi este frică de Virginia Wolf ?"

Reintorcîndu-ne la instrucţie, Maurois constata că americanul are o bună cultură muzicală, dar că unele colecţii particulare sînt de-a dreptul dezgustătoare. Aici se colecţionează totul pînă la arbitrar din pricina criteriului cantitativ. Donaţiile se fac integral cu condiţia expresă de a nu fi înlăturat nimic. De unde o fantasmagorie fără seamăn. Se citează şi noi am putea înmulţi acest exemplu : cazul unui tînăr american care a cerut bani lui Rockeffeler ca să reconstituie o veche mînăstire din Evul Mediu francez pe pămîntul Noului Continent. Cu cîteva milioane de dolari treaba a fost dusă la capăt cu bine. Nu lipseau picturile, statuile şi tapiseriile. Despre templele europene cărate piatră cu piatră peste ocean este inutil să mai amintesc. O dorinţă de cultivare exacerbată există, dar ea pare streinului pur formală pentru că în afara peisagiului obişnuit din care este ruptă opera de artă lipseşte climatul care a generat-o. Transplanturi se pot face în orice domeniu după cum vedem în zilele noastre, dar culturile naţionale refuză soluri streine. Aici totul e nou, fără tradiţie, sărac la urma urmelor deşi ceea ce s-a construit este gigantic. Poate trăi omul pe un teren care îl hrăneşte numai, care-i dă o bună stare materială, dar care nu are încă rădăcinile spirituale ale Eladei să spunem ? Şi ce fel de individ naşte acest sol, chiar dacă disponibilităţile lui sînt infinite şi setea de cultură imensă ? Sînt lucruri la care alţii vor încerca să răspundă în viitor.

Există încă multe lucruri care s-au scris şi se vor scrie despre America. Din toate gîndurile noastre împrăştiate, unele te îndeamnă la meditaţie, dar ele nu sînt decît aproximaţii atîta vreme cît autorul rîndurilor de mai jos refuză să creadă că ştie tot sau că a aflat tot despre acest loc geografic şi oamenii săi.

Trebuie să spun însă că a existat un moment în care viitorul politic al Americii (de care depind foarte multe lucruri, poate, chiar soarta întregii omeniri) mi s-a părut luminos. Mă aflam într-o după masă rece în clubul Politehnicii al Universităţii Harvard. Străbătusem sălile aglomerate ale acestei cetăţi universitare ce-mi aminteau de ani îndepărtaţi şi de o facultate în care luasem primele lecţii de Drept Roman. Mă simţeam mai tînăr şi reconfortat, pentru că dincolo de toate bănuielile mele constatam că o oarecare democraţie americană nu fusese încă ucisă. Pe ziduri zîmbea chipul de neuitat al acestui splendid Che Guevara ucis de nişte criminali ce vor rămîne odioşi în istoria omenirii în vecii vecilor. Îmi aminteam Parisul sub ploaie năpădit de surisul încrezător al eminentului revoluţionar şi cînd poetul Goldfarb (care ne aştepta ca să ne explice originile unei mişcări universitare împotriva războiului din Vietnam) ne-a îmbrăţişat, văzînd în noi pe solii unui pămînt liber, situat în zona socialismului, am avut o senzaţie ce nu poate fi descrisă. America sănătoasă, partea ei fermă în conştiinţă, lupta aici cinstind memoria lui Guevara. La Harvard avea să vină peste cîteva zile şi Melina Mercouri ca să vorbească studenţilor americani despre dictatura din Grecia. Această lume mecanizată, această junglă paralizată de atîta maşinism avea încă o inimă care bătea puternic. Nu am crezut niciodată că activitatea politică poate ajuta unui autor. Un oarecare indiferentism a însoţit anii de studii şi găseam că mai curînd Platon poate să sporească ceea ce ascunzi în cavernele intime decît discuţiile despre actualitatea pe glob. Sub cupola politehnicii privind ochii acestui tînăr cu părul creţ, plin de speranţă şi chipul deschis al profesorului Frank, titularul catedrei de filozofie începeam să cred în viitorul Americii. Era de două ori bine că aceşti oameni existau şi că puteau să-mi vorbească mie, unui comunist : ceva din acea democraţie de aur pe care nimeni nu poate să conteste că ar fi existat pe acest continent supravieţuia şi pămîntul american născuse forţa de mîine, ceea ce va înlocui corupţia şi demagogia, născînd ca pretutindeni în lume pe profeţii viitorului. Aici, în sanctuarul ştiinţei americane, exista un nucleu sănătos. Paralel cu cei recrutaţi de către trusturile ce fabrică bomba cu napalm, într-o odaie de patru metri pe patru trăiau doi idealişti ce puseseră încă de pe acum bazele spirituale ale Americii pure. Mi-au dat un disc cu cîntece negre şi cînd am privit rîul Charles sclipind în soarele rece de iarnă mi s-a părut că părăsisem o Republică ideală ce poate aduna oameni de pretutindeni. Mă gîndeam că secolul nostru aşteaptă şi il are, poate, pe acel reformator care va zgudui lumea spirituală cu fulgere noi. În zare decorul Bostonului bătrîn pe coline moţăia în fumurile acelei ierni depărtate, semeţe lamele de oţel şi cristal zgîriau cerul roşcat vorbind despre putere şi semeţie. Poate va sosi cineva aici, nu călare pe un măgăruş cu o ramură de măslin în mînă, ci înarmat cu o carte ca o sabie — trezind pămîntul tînăr, virgin. Îi doresc Americii din toată inima un înnoitor şi-atunci tot ce a născut forţa şi gîndirea acestei ţări va fi cu totul de invidiat deşi avem destule de invidiat încă de pe acum la oamenii Noului Continent...

EUGEN BARBU

CONTEXTE

Radu Theodoru: Strămoşii

Depăşind prin informaţie condiţia romanului istoric, cartea lui Radu Theodoru îndeplineşte cu brio ambiţia unui eseu. Cuprinse în şase sute de pagini de proză comentariile mulţumesc egal necesitatea documentului autentic, a documentului rar, vădind surse prefoase şi o erudiţie istorică remarcabilă, precum şi necesitatea poeziei, a textului ales, a literaturii de calitate curată.

Materia cărţii acoperă perioadele importante ale istoriei noastre de la anul 1234 şi pînă la prima încercare de unire a Principatelor Româneşti. Călăuză epică stat marile războaie, valurile de năvăliri cărora generaţie de generaţie seminţia română s-a nevoit să le ţină piept, cărora le-a tăcut începutul dar niciodată sfîrşit. Încît dincolo de satisfacţia strălucitelor pilde de vitejie pe care cartea le dovedeşte cu prisosinţă obligînd la concluzii de mare satisfacţie pentru arta militară românească şi prestigiul ei în contextul european, finalitatea comentariului e mult mai profundă şi vizează însuşi etnicul românesc : necesitatea apărării fiinţei noastre naţionale pe durata unei istorii, cu sacrificii de existenţe omeneşti. Fiindcă mai mulţi au fost anii de luptă şi mult mai puţini anii de răgaz şi civilizaţia noastră s-a deprins cu-o mînă pe paloş şi cu alta pe letopiseţi.

Motivată istoric ideea libertăţii necesită patos romantic şi entuziasm. Probe obligatorii, condiţiile acestea pot deveni însă foarte uşor limite şi eroarea este fatală : exagerarea. Tot timpul există pericolul de a depăşi cuviinţa, de a prelungi sentimentul peste acoperirea cu text. Pentru că foarte adesea ceea ce simţim ţine de nefiinţă, iar sărăcia cuvintelor e un cancer ereditar. În cartea lui Radu Theodoru clişeele sînt însă constant evitate. Fără să-şi refuze lirismul, dominanta sentimentală a cărţii nu devine sentimentalism şi cred că acesta e unul dintre meritele importante ale volumului. Furnizat în mod obişnuit de cenzura logică, antidotul este în cazul acesta informaţia, documentul, rigoarea exactităţii ştiinţifice care nu usucă ci echilibrează, sporind tot timpul prestigiul intelectual. Fără să asuprească cunoştinţele normale ale cititorului obişnuit „Strămoşii" suportă totuşi şi analiza criticului specialist : dacă nu noutatea extraordinară a faptului de istorie, atunci concepţia, asamblarea materialului, interpretarea ideei. Capacitatea sintetică nu este între lucrurile puţin meritorii, ea lipsind adeseori studiilor de istorie. Iar concluziile sînt şi literare : nu numai că se îndeplineşte astfel condiţia intelectuală a eseului dar materialul cîştigă densitate epică, omogenitate, arhitectură monumentală şi nu în dauna detaliilor.

Rigoarea ştiinţifică este permanent dublată de lirism şi pregnanţele acestea două nu se exclud, ba dimpotrivă : rară satisfacţie ca aceea a patosului bine dozat, a discursului oratoric servind o cauză împărtăşită, un consens căruia nu i s-au epuizat încă valentele etice. Dar paleta e foarte bogată. Şi iată : lirică e în primul rînd acurateţa senzorială a cadrului istoric prin care autorul se mişcă cu o dezinvoltură de zile mari. Aş numi chiar vocaţie plastică priceperea cu care este mînuit instrumentul lingvistic. Modalitatea romantică pare, desigur, de neînlăturat, dar peisajul, costumul, obiceiul muncii pămîntului şi obiceiul de sărbători, recuzita de lupică a românilor şi a duşmanilor, etc. au prospeţimea lucrurilor de început, perpetuînd totodată tiparele unui Ion Ghica sau Sadoveanu acolo unde au inovat dar n-au epuizat o seamă de mijloace ale expresiei. Mari mişcări de mase, tătarii, ungurii, turcii, dar şi foiala măruntă a unei omeniri fără început şi sfîrşit, angajată iară şi iară de pretextul istoric în destinul unor generaţii de învinşi sau de învingători, implică descripţiei elemente dinamice şi e de fapt o inventariere după culoare executată în canonul moazicului bizantin.

Lirică este şi cutezanţa reanimării faptului istoric nud, a informaţiei purificată de amănunte prin trecerea timpului şi rigoarea formulării de document, mersul împotriva selecţiei firesti, convertirea abstractului la reprezentări de o concreteţe densă.

În sfîrşit, liric-romantică este ordonarea unor suspansuri de maximă concentraţie epică emoţională sub titlurile lungi, vag ironice şi desuete pe care le-a uzitat într-atît romantismul german. Ceea ce se ascunde însă dedesubt ţine de concepţia modernă a comperajului — documentul exact, pasajul liric, scrisoarea, textul de folclor, etc. — conlucrînd spre acelaşi efect paradoxal de unitate şi incoerenţă. Previzibil şi neprevizibil, haotic şi determinat, iată numai cîteva categorii pereche întorcînd atenţia noastră de la modalitate la însăşi esenţa faptului de istorie analizat. Şi atunci nu ne mai rămîne decît să aplaudăm pînă la sfîrşit această conlucrare a inteligenţei cu poezia, a erudiţiei cu literatura întru servirea ideei de conştiinţă, de spiritualitate, de continuitate pe pămînt românesc.

SĂNZIANA POP

ALEXANDRU LUNGU

Născut la 13 aprilie 1924 în oraşul Cetatea-Albă. Absolvent al Facultăţii de medicină din Bucureşti, şef de secţie la Institutul de Endocrinologie al Academiei R.S.R., membru al Academiei de ştiinţe din New York. Autor a numeroase lucrări de specialitate publicate în ţară şi străinătate.

Volume literare : **Ora 25** (Ed. **Publicom**, 1946. Debut învestit cu **Premiul Ion Minulescu** ; juriu : Claudia Millian, Vl. Streinu, Şerban Cioculescu, Perpessicius, Adrian Maniu) şi **Dresoarea de fluturi**, E.P.L., 1968.

Poezia lui Al. Lungu este emisiunea declarată a unor obsesii. Sau propensiunea către altele. Acestea alcătuiesc centrul „fiziologic" al structurii sale lirice : **inoată meduzele lente ale tăcerii/ şi obsesiile mi se lipesc de timple / ea nişte zăge funeste.** Sau : **obsesiile planează în atmosferă / în fiecare centimetru de aer o panică.** Sau : **...şi obsesiile magnifice vii agitate / ale decorului de acolo.**

DICŢIONAR DE ISTORIE LITERARĂ CONTEMPORANĂ

(ADDENDA)

VERA LUNGU

S-a născut la Straja, Iugoslavia. Absolvă liceul în Bucureşti. A debutat la Contemporanul *(1961) iar în volum cu* Amiaza mării *(col. Luceafărul, 1965).*

Vera Lungu cultivă o poezie de notaţie aproape directă, de concentraţie geometrică, filtrată printr-un străveziu iris metaforic. Ceasul poetic al cărţii este ceasul de cruce al zilei, atunci lucrurile, peisajul (clinele mării), oamenii se reduc la contururi limpezite, rectilinii, la umbre calme şi lumină aurie excesivă, cînd „Din sute de tipsii de-aramă va străbate / Un soare lin, cugetător, ţinnit, / Cu unduiri de şarpe dintr-un rit". Este, aşadar, amiaza arzîndă a sentimentelor, însă ponderată de un vers cu o duritate frîntă. Dependentă de „matematica soarelui" poeta dovedeşte o percepţie fină a mişcărilor sempiterne (în fiece zi, Recolta, Amiaza mării). Aşteptarea ploii, ş.a.) căreia, dacă îi va adăuga asprimea senzuală şi muzicală a expresiei din Descîntec de inimă şi De hoţie, *atunci e posibil ca noul volum,* Poeme *(sub tipar), să-i precizeze contribuţia în poezia feminină.*

M. N.

Esenul politic

(Urmare din pag. 1)

istorice ale naţiunii noastre socialiste şi faţă de inteligenţa ei pururi trează.

Una din trăsăturile profund democratice ale orînduirii noastre este recursul la opinia publică, în toate problemele de seamă ale dezvoltării ţării noastre pe drumul ales de popor. În această confluenţă fertilă a ideilor, esseistul politic are dreptul şi datoria să intervină cu argumentele şi cu talentul său, spre a susţine şi explica, ori pentru a critica şi cere explicaţii, atît în cadrul vieţii social-politice interne cît şi în probleme de politică externă.

Istoria culturii unei naţiuni nu poate progresa fără aceşti martori avizaţi, al căror cuvînt sincer şi serios e urmărit cu cea mai mare atenţie de opinia publică, pentru analiza lucidă şi sugestivă a evenimentelor la care participăm cu toţii prin natura lucrurilor şi pentru sintezele lor, uneori înnobilate de anvergura unei gîndiri filozofice de cea mai bună calitate.

Noi nu putem să apărăm sau să promovăm ideologia noastră izolîndu-ne de mişcarea internaţională a ideilor, **preciza secretarul general al Partidului în recenta sa expunere dinaintea conducerii consiliilor populare judeţene,** indicînd ca în această confruntare să fim în stare să demonstrăm ideile noastre nu prin măsuri administrative, nu impunîndu-le printr-un ucaz, ci prin muncă ştiinţifică de lămurire.

Pe măsură ce publicistica noastră nouă îşi întinde curajos aripile, nu se mai poate vorbi de rolul esseistului politic în viaţa noastră publică, ci de misiunea lui, ca personalitate cu vot deliberativ în treburile ţării. Orînduirea socialistă naşte asemenea oameni, — precum Miron Costin zicea despre Moldova lui — şi de caracterul lor depinde, ca să ne şi mîndrim cu ei.

RONSARD

(Urmare din pag 1)

Excepţia pe care o face cu Petrarca e bineînţeles legitimă, fiind vorba nu de un poet citit şi imitat cu bună ştiinţă, cum este Pindar, cum este Vergiliu sau Horaţiu, ci de o conatură lirică, adevărat principiu, adică izvor al unei poezii, care îşi va croi o mare albie de sute şi sute de ani, căreia i s-a zis „petrarchism" şi, lipsind Petrarca, i s-ar fi spus neîndoielnic „ronsardism". Arătînd ca mai durabilă poezia lui erotică, Alexandru Rally îl vede de aceea „exponent al petrarchismului şi platonismului, cît şi al iubiriii senzuale". Şi el exprimă ideea a doua oară, după ce mai întîi o afirmase caracterizînd culegerea lui Ronsard Amorurile Cassandrei ca fiind o „bogată culegere de sonete petrarchiste şi platoniciene, dar şi senzuale".

Urmează să înţelegem că „iubirea senzuală" este un adaos ronsardian la petrarchism ? Aşa s-ar părea. Tot aşa crede deatîtel prefaţatorul care, ca să lămurească noţiunea „petrarhizării", zice cum nu se poate mai clar, deşi complicat : „Prin acest cuvînt se înţelege ritualul liric de adoraţie a muzei intangibile, de necontenită descoperire a tuturor virtuţilor întruchipate de una şi aceeaşi inspiratoare, ridicată pe cel mai înalt piedestal, aidoma unui altar în jurul căruia se înalţă fumigaţiile aromate ale căţuilor arse cu devoţiune".

A fost Laura un dublet al Beatricei, iar Petrarca a repetat viziunea erotică a lui Dante ? Nici decum, bineînţeles. Cititorii nu vor greşi, rămînînd la ideea că Beatrice e o zeitate încorporală, o abstracţie de ev mediu, în timp ce Laura e o femeie, a cărei frumuseţe trupească turbură extazul religios al poetului ei cu dorinţi foarte omeneşti. Analiza petrarchismului ca lirism spiritual subminat de simţuri, cum se înfăţişează în II Canzoniere spre deosebire de cel din La Vita Nuova, se află în Francesco de Sanctis şi e clasică. Chiar complexitatea omenească a acestui nou erotism îi deschide drumul în numeroase alte literaturi europene, Dante rezumînd şi încheind evul mediu, iar Petrarca inaugurînd evul modern. La noi, numai abuzînd întrucîtva de cuvînt, se poate vorbi de petrarchism.

Cît despre Ronsard, care preluvase aşadar şi erotica „senzuală" de la marele cîntăreţ al Laurei, nici el nu e mai prezent în poezia noastră. Abia dacă, un C. Conachi, cu aprinderile lui amoroase pentru multe femei (Zulnia, Catinca, Anica, Elenca, chiar o Casandră etc.), dar îndeosebi ca emul român al aceluiaş Anacreon, ar aminti de Ronsard a cărui influenţă va fi oprită de contactul poeţilor noştri cu romanticii contemporani, tot francezi.

Numele însă îi va rămîne bine cunoscut. I-l va pune în vedere profesorul J.-A. Voillant, de la Sfîntul Sava, derivîndu-l din ronce „spin" şi legîndu-l de craioveanul Ban Mărăcine, cu oarecare întemeiere pe versurile chiar ale lui Ronsard din Autobiografie : *„Străbunul stirpei mele de-acolo dar se trage / Dunubiul de unde vecin e ţării trace" (trad. Al.R.). Şi cum aceasta se întîmpla cu cîţiva ani înainte de Unirea Principatelor, numele i s-a introdus în procesul de epocă al afirmării conştiinţei noastre naţionale şi a dat naştere unei întregi literaturi, balade, romane şi piese de teatru.*

Totodată s-au făcut şi unele traduceri şi studii (Gh. Asachi, Al. Odobescu, Bonifaciu Florescu, Elena Farago, Al. Resmeriţă, Ch. Drouhet), fie numai cele apărute pînă ce Proust să fi scris cam pe deasupra în Sodome et Gomorrhe despre „fenomenul... care face ca poporul român să cunoască bine numele lui Ronsard, ca nume al unui mare senior, în timp ce opera lui îi este necunoscută" Lăsăm lui Alexandru Rally plăcerea să lămurească deplin afirmaţia lui Proust (a lui sau mai degrabă a prietenilor lui români, fraţii Bibeşti ?) în studiul pe care, anunţîndu-ni-l, am dori să-l avem cît mai curînd tipărit.

Numai atunci se va vedea cîtă eruditie susţine şi înconjoară masiva traducere de azi, despre care multe am mai spune, dacă traducătorul însuşi nu ne-ar lua-o pe dinainte, scriind : "...este îngăduit autorului unei atît de cuprinzătoare antologii ronsardiene să nutrească speranţa că, prin dragostea cu care şi-a efectuat şi prezentat traducerile, l-a readus la matcă pe Ronsard, l-a integrat patrimoniului nostru poetic, a făcut dintr-un mare poet francez şi universal, cum era de veacuri, şi un adevărat poet român".

Spre noi înşine

(Urmare din pag. 1)

Au venit, pe urmă, Habsburgii. Cu aceleaşi intenţii, dar cu alt catehism şi cu alte mijloace mult mai puternice şi mai nemiloase. El au crezut, la 1700, că au cumpărat sufletele, făcîndu-le să nu mai privească peste Carpaţi, ci spre Viena, şi n-au şovăit să pună tunurile generalului Bukow în ctitoriile transilvănene ale voevozilor români, spre a le rade amintirea de pe „pămîntul împăratului". Au înăbuşit, fără să le tremure mîna, răscoalele şi opoziţiile. Dar n-au putut cîştiga decît o parte din populaţia Transilvaniei, şi acea parte n-a privit spre Viena, ci a descoperit drumul Romei, iar alături de „San Pietro", Columna traiană. Ceea ce fusese urzit a ne schimba în alţii a fost astfel întors, şi a devenit o cale imperială spre conştiinţa dinamică a latinităţii, aceea pe care au făurit-o Micu, Şincai şi Maior. Pe care a purtat-o peste munţi, după modelul lor, Gheorghe Lazăr.

Au încercat, la un moment dat, şi „fanarioţii" a ne convinge că există o cultură, o civilizaţie superioară, o limbă superioară celei naţionale, pe care ar trebui să o ştie toţi, că trebuie să ne croim mintea noastră puţină pe strălucitul calapod al lui Homer şi Pericle, că numai în greacă se poate scrie ştiinţă şi gusta literatură înaltă. Şi mulţi au învăţat greceşte — excelent, greaca veche, cea medie şi cea nouă, au citit pe Aristot în limba lui, pe Hrisostom şi mai pe urmă au citit în neogreacă pe Fontenelle şi Voltaire. Dar, imediat ce au stăpînit-o, s-au apucat să traducă în graiul „cel prost" (adică „simplu", vorbit, în accepţia de atunci a termenului) al ţăranului român, toată subtila teologie bizantină, demonstrînd că Hrisostom şi Damaschin pot vorbi foarte pe înţeles şi în româneşte. Apoi, Lazăr şi Asachi au demonstrat că şi matematica, fizica şi geografia încap în acest grai, iar „grecismul", de altfel rămas la suprafaţă, al „epocii fanariote", s-a dus şi el. Ce a mai rămas din lexicul şi sintagmele pestriţe ale „epocii fanariote", din încercarea de a umili şi a ţine în genunchi cultura română în faţa şi în umbra altei culturi, incontestabil mare, incontestabil semănată de genii universale, dar... alta ? NOI, am redevenit, într-o elipsă, cînd a răsărit soarele, noi înşine.

Toate încercările de a scoate cultura română din albia ei, de a ne seca sufletul şi a abate în loc ape străine, au dat greş.

Dar această putere de rezistenţă în coordonatele fiinţei naţionale n-a fost a larvei care se închide în gogoaşe, a faunei mieronice care se apără transformîndu-se în mineral. Ne-am împotrivit adversităţii, ne-am luat revanşa împotriva istoriei, datorită celeilalte componente a structurii noastre spirituale : imensa receptivitate şi sete de orizonturi, capacitatea de asimilare şi sinteză originală, uimitoare însuşire de a „arde etapele" şi a ne „sincroniza", ori de cîte ori am fost o vreme cantonaţi, în timp ce alţii au continuat să meargă înainte. Tot atît de caracteristice îi sînt istoriei culturii româneşti acele momente definite de Dimitrie Popovici, în legătură cu epoca luminilor, drept „une course frénetique vers des horizons nouveaux" (La littérature roumaine a l'époque des lumiéres, p. 15). **«Departe de a vedea o slăbiciune în această cursă frenetică spre orizonturi noi — scria D. Popovici — noi sîntem convinşi că ea exprimă, dimpotrivă, una din calităţile cele mai preţioase ale sufletului românesc». Şi, într-adevăr, ea explică miracolul unor „epoci" de cultură în condiţii istorice de apocalipsă. Toată istoria culturii române este o revanşă asupra valurilor trimise de istorie împotriva ei, este un răspuns ce ureă din adîncuri, la întrebarea pe care şi-o punea cîndva Miron Costin, în mijlocul unor „cumplite vremi" : dacă acest popor are un viitor. Şi dacă — adăugăm noi — venit la urmă în mijlocul unor fenomene de cultură universală, bruiat de atîtea ori în zborul său de nevoia de a face din pană sabie, el poate aspira să-şi spună cuvîntul în destinele spirituale ale umanităţii, să creeze ceea ce se numeşte o „mare cultură", de audienţă universală.**

Răspunsul nu poate fi decît afirmativ. Tocmai prin această însuşire, cu care ne întîlnim la fiecare turnantă a evoluţiei noastre spirituale.

Pînă în secolul al XIV-lea, poporul român a fost împiedicat de circumstanţele istorice să-şi făurească, în afară de folclor, o cultură proprie. Prima compunere originală scrisă a literaturii române, în acea latină medievală a răsăritului care a fost slavona, datează de la începutul secolului al XV-lea (Mucenicia lui Ioan cel Nou de la Suceava) — în vreme ce cultura bulgară cîteaşă scrieri din sec. al IX-lea, cea rusă din sec. al X-lea, cea sîrbă din sec. al XII-lea, ca să nu mai vorbim de Bizanţ şi de culturile din aria occidentală. În faţa unor străluciteciviliziţii medievale, seculare şi pluriseculare, ce au făcut creatorii noştri ? Au nutrit complexe de inferioritate ? Şi-au pus cenuşe în cap ? Au început prin a se „pune la curent" cu ceea ce creaseră ceilalţi, a se „sincroniza", cum avea să spună, peste patru veacuri, Eugen Lovinescu. Au copiat (să nu ne speriem de termen — această acţiune era echivalentul operei întreprinse azi de E.L.U.) pur şi simplu mai toată producţia culturală de cîteva secole a slavilor de sud, originală sau tradusă din greceşte, mii de scrieri. Astăzi, opera unor mari scriitori bulgari se editează după aceste copii româneşti, cronici în exemplare unice, copii din cele mai bune sau cele mai bune ale unor opere sud-slave, aparţin tot cărturarilor noştri din secolele XV—XVII, şi se editează ştiinţific după ele ! Pe temelia unui veac de asimilare intensă a culturii bizantino-slave, au apărut apoi, primele creaţii originale româneşti. Folosind modele şi izvoare străine, profitînd de experienţa literară astfel cîştigată, ele au dat expresie, întîia oară, ethosului nostru specific, geniului propriu culturii româneşti, realităţilor naţionale. Letopiseţul de cînd s-a început Ţara Moldovei redactat la timpul şi sub supravegherea lui Ştefan cel Mare, Învăţăturile lui Neagoe Basarab, operă a celebrului domn român din primul pătrar al secolului al XVI-lea, cronicile lui Macarie, Eftimie, Azarie, toate aceste scrieri sînt produsul întîlnirii realităţilor naţionale cu experienţa culturală acumulată prin frecventarea a ceea ce a însemnat, într-o primă etapă, „cultura universală" pentru cărturarii noştri. Prin ele, cultura română şi-a luat locul, cu cinste, alături de celelalte culturi mai vechi ale sud-estului european, iar Învăţăturile lui Neagoe ne apar, astăzi, ca o capodoperă superioară unor scrieri similare, foarte lăudate, din alte culturi (Savantul rus Iaţimirski le consideră superioare, de exemplu, Învăţăturilor lui Vladimir Monomahul, vestită operă a literaturii vechi ruseşti). În două secole de muncă intensă am recuperat astfel discrepanţa dintre noi şi celelalte popoare din aria culturală răsăriteană, şi am ajuns chiar să dăm o creaţie originală care poate fi înscrisă printre marile opere ale culturii europene întregi, fiindcă Neagoe nu păleşte alături de Erasmus, Machiavelli sau Montaigne.

Cînd, în urma catastrofei politice a popoarelor din sudul Dunării, această zonă încetează a mai fi activă în evoluţia culturală a continentului nostru, cultura română deschide orizonturi noi, spre Apus. Am respins Reforma, lutheranăori calvină, atunci cînd şi atît cît a putut fi un atentat la naţionalitatea noastră, dar am recepţionat şi pus în aplicare — cum remarca Blaga — principiul revoluţionar al culturii pe limba poporului. În felul acesta, nu numai că am dovedit capacitatea de a fi contemporani unui mare curent de cultură europeană, (Luther mai era în viaţă atunci cînd s-a tipărit prima carte în limba română (1544), sub influenţa Reformei, iar Calvin a murit în anul în care Coresi tipărea în româneşte „Cazania I-a" (1564) pătrunsă de influenţa calvină), dar şi că putem discerne ceea ce se poate integra în dezvoltarea organică a culturii noastre, de ceea ce-i poate dăuna. Acest discernămînt, această capacitate de selecţie, de reculegere în fluxul unor curente ce vin în ape amestecate, s-a dovedit, din primul moment, asociată setei de orizonturi şi capacităţii de a le dobîndi. Uneori am ştiut să extragem chiar din picătura de otravă ce ni s-a întins un tonic pentru organismul nostru spiritual. A deschide singuri ferestre spre universal, ştiind la momentul oportun ce să alegem din el, şi a converti în scopuri proprii chiar influenţe ce ni s-au impus din afară — iată funcţii ale culturii române, care explică de ce nici zările noi şi largi nu ne-au descumpănit, nici tentativele de anihilare spirituală nu ne-au atins.

Cultura română a procedat, periodic, la asemenea vaste primeniri de orizonturi, de înnoire a sensibilităţii prin contactul cu curentele de idei şi sentimente ce agitau lumea. În secolul al XVII-lea, cînd tradiţia bizantino-slavă părea să-şi fi dobîndit drepturi exclusive, Udrişte Năsturel, Grigore Ureche, dar mai ales Miron Costin, Dosoftei, Stolnicul Constantin Cantacuzino şi Cantemir iau contact, peste hotare, unii în Polonia şi Ungaria, alţii în Italia sau în mediul internaţional al Constantinopolului, cu realitatea masivă a culturii europene moderne, cu clasicismul latin, aşa cum îl promovase Renaşterea şi apoi Contrareforma. Saltul calitativ produs de această primenire a fost uriaş — a fost saltul de la Azarie monahul la Istoria Imperiului otoman, **şi de la Gavril Protul la geniala** Istorie a Ţării Româneşti a Stolnicului, **prima scriere istorică modernă a culturii române. Îşi poate închipui cineva acest salt fără vasta asimilare de orizonturi noi ? Dar şi fără instinctul sigur cu care generaţia marilor înnoiri a ştiut să clădească în spiritul înaintaşilor şi pe temeliile trainice ale operei predecesorilor ?**

Opera „Şcolii Ardelene" în secolul al XVIII-lea este cunoscută mai ales ca rezultat al studiilor la Viena şi Roma ale „corifeilor", şi ca asimilare şi aplicare — în funcţie de lupta naţională şi socială a poporului român din Transilvania — a ideilor „veacului luminilor". Prin Budai Deleanu cu a sa Ţiganiadă **sîntem însă contemporanii literari ai veacului lui Voltaire, dăm unul din cele mai izbutite „poeme eroicomice" în duh iluminist şi antifeudal, din toată literatura europeană (unde asemenea produse sînt cu zecile). Budai Deleanu este profund ardelean, în limbă şi duh, este un ţăran, ca ethos şi limbă. Dar în acelaşi timp e doctor în teologie, a studiat filozofia şi dreptul la Viena, şi a cunoscut desăvîrşit cultura antică, franceză, italiană, polonă şi maghiară. Ţiganiada a ieşit din această fericită căsătorie a „naţionalului" cu „universalul".**

Nu există, poate, nici o epocă mai instructivă pentru problemele ce ne preocupă, decît epoca lui Heliade şi Asachi şi complementul ei dialectic, epoca lui Bălcescu şi Kogălniceanu.

În vremea lui Heliade s-au făurit tiparele şi făgaşele culturii române moderne, s-au zidit treptele ce aveau să ducă de la Dosoftei la Eminescu şi de la Neculce la Sadoveanu. Este una din cele mai patetice „curse frenetice spre orizonturi noi". Ştim de cine şi de ce se fugea. Ştim către cine şi pentru ce se fugea. Prima secvenţă a fost, în aparenţă, un haos. Un haos de idei, de tendinţe literare, de stiluri, de „experienţe" : volterieni, clasici, romantici, lamartinieni, bayronieni, Se deschiseseră zăgazurile, şi se revărsau în torente fluviile de idei şi forme literare din toate părţile. Franţa, Anglia, Italia, Germania, Spania îşi dăduseră întîlnire, prin autori şi opere, la Dunărea de Jos. Ca pe vremea lui Gavriil Uric de la Neamţu, se lucra febril la reducerea unui handicap de cîteva secole în crearea unei literaturi artistice naţionale, de felul celor create în mai toate ţările de la Renaştere încoace. Este o febră a ieşirii din vechile coordonate culturale, şi de a crea altele, pe măsura imperativelor naţionale şi culturale ale veacului. Febra unei naţiuni ajunse la conştiinţa drepturilor şi posibilităţilor sale în mijlocul naţiunilor europene. Pe o spirală superioară, se repeta ceea ce se întîmplase în secolul XV şi XVII. Cultura română îşi lărgea din nou, şi mult mai departe, zările intelectuale şi aspiraţiile.

La un moment dat, toată această babilonie eliberatoare ameninţa însă a ne transforma — cu toate bunele intenţii şi cu toată funcţia momentan pozitivă — în ucenici perpetui ai altora, ceea ce însemna a evada dintr-o servitute şi a da într-alta. Epoca lui Heliade, admirabilă în efervescenţa ei, n-a produs, şi nu putea produce, pe Eminescu, ci doar l-a pregătit. Pentru ca să apară, a trebuit să vină spiritul „Daciei literare", adică rechemarea la adîncile rădăcini ale ethosului naţional, la imperativul de a fi din nou, pe această nouă spirală „noi înşine".

Nu o epocă se opunea alteia, nu o direcţie altei direcţii, ci elementele componente ale geniului naţional îşi căutau astfel echilibrul într-o sinteză nouă, pe care o găsim realizată, în generaţia „paşoptistă", de Bălcescu, Kogălniceanu, Alecsandri etc., dascălii şi precursorii marilor clasici **din generaţia următoare.**

Înţelepciunea generaţiei eroice care a făurit România modernă a constat în faptul că nu şi-a pus raportul „naţional — universal" ca pe o alternativă, ca pe o chestiune de opţiune, ci exponenţii ei au fost naţionali, au devenit „ei înşişi", prin universal, şi au fost universali tocmai fiindcă au închinat totul cauzei naţionale şi au vorbit despre realităţile naţionale. Kogălniceanu este, fără îndoială, editorul cronicilor, dar înnoitorul şi părintele istoriografiei române moderne n-a devenit decît în urma cunoaşterii istoriografiei romantice franceze şi germane, a lui A. Thierry, Michelet, Ranke. Şi el şi Bălcescu sînt, ca oameni politici, figuri europene din aceeaşi pastă cu Mazzini sau Cavour. Lupta poporului român este o parte din epopeea generală a deşteptării popoarelor Europei, a triumfului „naţionalităţilor". Unirea din 1859 a fost realmente o pagină de istorie universală : ea a demonstrat biruinţa implacabilă a unui principiu atunci cînd un popor întreg este unit în promovarea lui. Italia a tras, prima, concluziile. De data aceasta deveniserăm deschizători de drumuri, exemplu. Vom fi, curînd, şi un factor activ : cine studiază istoria renaşterii Bulgariei ştie că baza de acţiune a fost România, că biruinţa României şi naşterea unei vigoroase culturi române moderne au avut efecte puternice în stimularea luptei naţionale şi a conştiinţei culturale a poporului vecin şi prieten.

Programul cultural al generaţiei lui Bălcescu şi Kogălniceanu a devenit însă insuficient pentru generaţia următoare, pentru Maiorescu, Eminescu, Hasdeu, Odobescu — acesta din urmă un „post-paşoptist" cu un program propriu, foarte apropiat de al Junimii. Nu era suficient să existe o cultură română modernă, care se născuse cu o rapiditate uimitoare, într-o jumătate de secol. Ei visau perfecţiunea formei şi a fondului, ei voiau arta pentru artă, **cum au înţeles strîmb unii, ci pentru a dota o naţiune biruitoare politiceşte cu o existenţă spirituală în stare să o recomande lumii mai mult decît prin pitoresc şi poezie populară. Acestei generaţii îi aparţin, de altfel, primii cărturari români ai epocii moderne care, asemeni lui Cantemir cu un secol în urmă, s-au înscris pe orbita unei notorietăţi universale : Odobescu, arheolog de mare distincţie în epoca sa ; Hasdeu, membru al multor societăţi ştiinţifice şi academii străine ; Xenopol, filozof al istoriei, pretutindeni cunoscut şi citat pînă astăzi.**

Dacă Odobescu şi Hasdeu înaintau totuşi pe făgaşele create anterior, şi nu fortau obişnuinţele, Maiorescu, Eminescu, Caragiale veneau cu o experienţă şi o formaţie violent opuse mentalităţii zilei, cu o cultură care se hrănea din alte surse, şi cu o superioritate intelectuală ce nu accepta descinderea spre forme de popularitate ieftine uneori, la care se preta Hasdeu. Ei au forţat mentalitatea curentă, gusturile, lenea şi comoditatea intelectuală, mulţumirea cu mediocritatea înnobilată de bunele intenţii, pospaiul cultural, care urmase, din păcate, admirabilului efort al marilor paşoptişti. De aceea au şi fost ei prezentaţi ca periculoşi cosmopoliţi (Maiorescu), duşmani şi defăimători ai poporului român (Caragiale), stricători ai limbii române, promovatori ai unor stări de suflet bolnăvicioase, creatori ai unei poezii, ermetice pentru cei deprinşi cu „Mărioară Floriboară" (Eminescu). Era reacţia zilei de ieri împotriva zilei celei noi a culturii române.

Contempotanii au simţit doar brusca înnoire a sensibilităţii şi orizonturilor, revizuirea ambiţiilor şi idealurilor artistice, şi unii dintre ei s-au revoltat. Noi, astăzi, în perspectivă, ca şi generaţia imediat următoare, a lui Iorga, recunoaştem în revoluţia înfăptuită de generaţia „clasicilor" aceeaşi forţe de innoire şi continuitate care au făcut din Eminescu cel mai naţional scriitor român, totodată însă şi unul dintre marii romantici europeni. Descoperim aceeaşi capacitate de a comunica prin antene de extremă sensibilitate cu universul, regăsindu-ne însă, în cuprinsul lui, pe noi înşine.

Marii clasici au demonstrat capacitatea culturii române moderne de a produce opere desăvîrşite sub raportul artei, capodopere, comparabile cu ale oricăror culturi. Ei nu au reuşit totuşi, să impună cultura română atenţiei europene mai largi, să aşeze problematica culturii române pe paralela istorică cea mai înaintată. Eminescu e un mare romantic în vremea lui Baudelaire, iar Maiorescu un „Lessing român" pe vremea lui Saint Beuve.

Heliade şi paşoptiştii improvizaseră o cultură, dînd şi piese de rezistenţă, după modele şi izvoare foarte contemporane. Dar în vremea lor, cultura română nu a produs totuşi — cu excepţia gîndirii social-economice a lui Bălcescu, remarcată de Marx — opere capabile să profite de momentul politic ce adusese la ordinea zilei poporul român şi să intre astfel în circuitul universal. Momentul „junimist" nu este concomitent cu o iradiere politică a statului român, care, în ciuda faţadei aurite a domniei lui Carol I, şi în ciuda independenţei cîştigate în 1877, trece prin destule dificultăţi şi drame şi nu interesează restul lumii, Europa apuseană îşi satisface complet necesităţile de exotic răsăritean cu Puskin, Lermontov, Turgheniev, înainte de a intra sub vraja marilor ruşi — Tolstoi, Dostoievski, Cehov, Gorki.

Această absenţă de pe scena mondială a spiritului, în ciuda unei izbînzi de talia lui Eminescu, a dominat, mărturisită sau nu, atmosfera literară din primul pătrar al veacului XX. Tocmai reuşitele anterioare ale clasicilor legitimau aspiraţia spre un „destin universal" al culturii române, la care îndrăznise a ţinti Hasdeu, în care va crede un Iorga, şi pentru care se vor înfrunta părerile între „tradiţionalişti" şi „modernişti".

Din lupta de opinii şi confruntarea de soluţii, care va opune pe Iorga şi Ibrăileanu lui Densusianu şi Lovinescu, se face simţită, de fapt, o dualitate de tendinţe care, tocmai fiindcă izvora în ultima instanţă dintr-o unitate dialectică a două elemente, nu admitea o soluţie unilaterală. Nu au putut izbîndi aşadar deplin nici apostolii „sincronizării" cu dispreţul tradiţiei, nici ai dogmelor, „specifiste" în sens semănătorist sau poporanist, opuse unor experienţe de pionierat efectuate în coordonatele climatului literar universal. Din nămolul literar semănătorist sau simbolist, din „genille" Iorghiste sau densusiene, înghiţite de neant fără părtinire, s-au salvat numai acei care au fost expresia acestei unităţi logice : Sadoveanu, Arghezi. În ei, voinţa de a fi noi înşine în cultura universală nu a biruit împotriva universalului, şi nici sărind peste naţional.

Continuare în numărul viitor

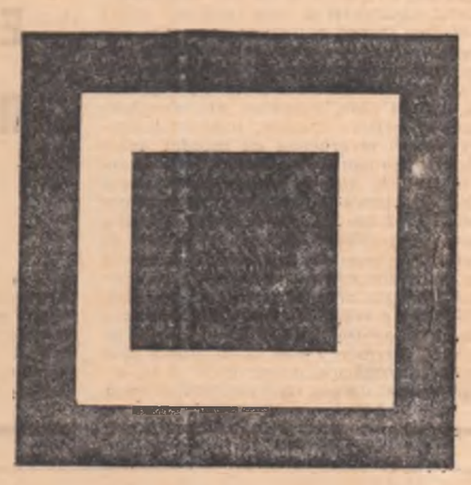

Colaboratorii noştri vă recomandă:

CARTEA: Gabriela Melinescu — Interiorul legii, versuri, editura „Minerva"; **Iosif Naghiu — Teama de păsări,** versuri, editura „Minerva".

TEATRU: Hora domniţelor — de Radu Stanca, regia **Sorana Coroamă,** premieră la teatrul **Delavrancea.**

FILM: Topkapi, producţie S.U.A., cu **Peter Ustinov, Maximilian Schell, Akim Tamiroff, Robert Morley,** — regia **Jules Dassin.**

ARTE

Colaboratorii noştri vă recomandă:

MUZICA: I solisti di Roma — cunoscuta formaţie de cameră va apare pe 10 şi 11 aprilie pe podiumul **Ateneului.**

EXPOZIŢIE: Salonul umoriştilor — vernisajul în ziua de 10 aprilie, rotonda **Ateneului.**

TELEVIZIUNE: Surîsul Giocondei — ecranizare după nuvela lui **Aldous Huxley,** cu Charles Boyer, vineri 12 aprilie.

DINU SĂRARU

CRONICA TEATRALĂ

Nicnic e o parabolă foarte actuală, foarte autentică în raporturile ei cu imediata noastră realitate şi, de ce să nu recunoaştem, ne retrezeşte gustul pentru piesa consacrată, în sfîrşit, şi evenimentelor pe care le trăim, noi, spectatorii, cotidian. Realismul ei e contagios prin optimismul pe care îl degajă, ne obligă să ne recunoaştem fără machiaj şi ne convinge că existenţa noastră, cea de toate zilele, şi neînfrumuseţată, rămîne încă, pentru literatură, un izvor de inspiraţie nesecat.

Iată, e o poveste de şantier, cu care ne dezobişnuisem pe scenă, dar ne şi plictisisem datorită unui şablon care acţiona şi funcţiona ireproşabil în detrimentul artei.

Autorii, debutanţi, absolut necunoscuţi lumii literare pînă mai ieri, îşi revendică meritul de a nu fi cunoscut şablonul şi deci de a fi privit totul cu ochi proaspăt, fără vechi prejudecăţi canonice, dar şi fără ambiţia de a se face ecoul altora noi.

Ei sînt nişte romantici, cum este, în fond, realitatea românească pe care o trăim şi ne propun o imagine vibrantă în emoţia pe care o respiră, a permanentei înfruntări dintre spiritul lucid, cenzurat obiectiv şi angajat de răspunderi grave şi generozitatea elanului nestăpînit, nestăvilit, adesea ridicol, al visătorilor, niciodată însă lipsiţi de noblleţea ideii de sacrificiu, chiar şi atunci cînd acest sacrificiu apare sau se dovedeşte gratuit.

Dar, firesc, tratarea nu e niciodată obositor didactică, pentru că autorii au ales calea comediei lirice şi adevărul lor, uşor, altfel, de depistat în cotidian, se transmite spectatorului însoţit de un autentic umor şi mai ales de un umor inteligent.

Obsedaţi de ideea esenţializării fenomenelor, în artă şi literatură, trecem nu o dată, grăbiţi şi indiferenţi pe lîngă viaţă şi nu o dată sîntem dispuşi să acceptăm reprezentarea ei sintetică.

Meritul acestui debut e de a ne fi reamintit gustul sevelor autentice şi nu e puţin dar mai ales e reconfortantă concretitudinea adevărului uman.

Firesc a spune mai mult, a glosa insistent pe marginea ideii, reale, dar nu formidabile, din care trăieşte piesa, mi se pare o exagerare. Piesa rămîne un motiv de meditaţie, în planul ideii, în legătură cu faptul că o literatură, bogată, diversă, neancorată în vreo formulă anume nu-şi poate refuza dreptul la o asemenea modalitate. Altfel s-ar da, şi chiar se dă din păcate prea multă apă la moară exclusivismului care a început să devină, dacă nu o problemă, în orice caz un simptom.

Astfel, piesa este un debut destul de reuşit, dar un debut totuşi, autorii sînt înzestraţi, inteligenţa lor literară e evidentă, au simţul replicii, al dialogului, al situaţiei scenice. A spune mai mult. înseamnă însă a te hazarda, pentru că. deocamdată, argumentele nu trimit cu hotărîre la perspective. Şi apoi, nu trebuie uitat că îi cunoaştem într-un **spectacol al Teatrului de Comedie.** un spectacol excelent regizoral şi actoriceşte şi nu puţine virtuţi se confundă cu acesta.

Eu aş vrea să remarc însă intuiţia lui Beligan care a înscris, curajos, în repertoriul pretenţiosului său teatru. acest debut, i-a acordat tot creditul şi a pus, astfel, în faţa exclusivismului exacerbat al programului altor teatre un serios semn de întrebare, întărit în semnificaţia lui de audienţă reală la public a acestui debut. O analiză minuţioasă a lui, operată cu criteriile cele mai severe şi din perspectiva istoriei literare, nu mi se pare cerută neapărat de text şi nici nu ştiu cît de demonstrativă ar fi, pentru că trăsătura principală a debutului acesta este condiţia lui meritorie, deocamdată, ceea ce în planul judecăţii de valoare cîntăreşte cît cîntăreşte un act meritoriu.

Spectacolul lui Moni Ghelerter este însă o realitate artistică superioară, se vede că directorul de scenă a lucrat cu plăcere, cu mare plăcere. iar trupa a răspuns cu entuziasm, ilustrîndu-se, din nou strălucită.

Succesul aparţine net tuturor interpreţilor, dar doi dintre ei, avantajaţi şi de roluri sînt categoric la cea mai bună creaţie a lor. E vorba de Amza Pelea pe care **l-am regăsit,** în ipostaza proprie virtuţilor sale. Inginerul Mărău, portretizat de el, are mai întîi o umanitate atît de profundă şi de autentică, atît de cuceritoare în căldura pe care o degajă, personajul e atît de nuanţat şi de colorat conturat, încît ficţiunea jocului scenic e aproape insesizabilă. O creaţie, o demonstraţie actoricească face Virgil Ogăşanu, în visătorul, romanticul Nicolae Udrea, pe care ni-l restituie cu toate atributele unui joc din care nu lipsesc plastica excepţională, umorul cel mai rafinat, distilarea savantă a reacţiilor. Prezenţa sa scenică se confundă cu un veritabil recital actoricesc şi mă gîndesc ce bine i-ar sta acestui artist la Teatrul de Comedie.

În sfîrşit, Sanda Toma, Iurie Darie, Val Plătăreanu, sînt fiecare fără nici o scădere, actori ai Teatrului de Comedie, izbutind din replici puţine, în situaţii fugare, să pună în valoare ştiinţa şi talentul lor actoricesc recunoscut.

Funcţional, dar şi poetic, decorul lui I. Popescu Udrişte.

PLASTICĂ

CENACLUL TINERETULUI (I)

Dacă cuprinzi, într-o privire rapidă dar insistentă, suita lucrărilor, fruct al activităţii Cenacluiui tineretului al U.A.P,. o primă impresie se impune — manifestare a unei vitalităţi indiscutabile, expoziţia exprimă, prin opţiunea quasi-generală pentru nonfigurativ, o unilateralitate de vederi, ce devine la un moment dat obositoare. Posibilitatea de afirmare a tuturor tendinţelor, convieţuirea acestora într-un ansamblu armonios, dinamic, singură garanţie a afirmării valorilor, ce caracterizează momentul actual al culturii româneşti, face ca o manifestare de acest tip, în care spiritul exclusivist primează, să pară, poate stridentă. Şi totuşi, dacă ştii că această expoziţie care umple astăzi Dallesul a fost organizată în două, trei zile, profitîndu-se de timpul rămas mort pînă la anuala de grafică, cînd vezi numărul mare de artişti care a răspuns imediat acestei mobilizări cu o cantitate considerabilă de lucrări şi dacă ştii că mai există încă destul gata să răspundă oricînd unei astfel de chemări, nu poţi să nu fii impresionat. Avem în momentul de faţă o armată de artişti, printre care mulţi, foarte mulţi tineri, cu care ne putem mîndri, dar pe care trebuie să-i sprijinim.

Cei peste o sută de expozanţi ai Cenaclului tineretului, ilustrează prin lucrările lor efervescenţa creatoare de care vorbeam. Cîţiva dintre ei sînt mai bine cunoscuţi publicului: Viorel Mărgineanu, Ion Grigore, Carolina Iacob, Toma Roată, Niculae Drăguşin **etc., prezenţi şi de astă dată cu tablouri interesante, demonstrează o continuitate de viziune — semn limpede al unei maturităţi artistice. Alţi cîţiva, surprind prin mutaţii derutante:** Barbu Niţescu, Mircea Milcovici, Maria Meşteru, **suprarealişti pînă de curînd, par să se îndrepte azi spre abstractul informal; alături de consecvenţii** Adrian Benea, Marcel Semproniu Iclozan, **suprarealismul vag tineturat şi de elemente ale picturii metafizice, e adoptat momentan, printre alţii şi de** Gh. Pătraşcu, Radu V. Stoica **sau** Gil Nicolescu. **Citeva nume relativ mai puţin cunoscute publicului larg, se impun: este vorba de** Iosef Krijanovsky, **ce practică o manieră decorativă, suprafaţa tablouiui alcătuindu-se din pete mari de culoare cu contururi neregulate, păstrînd parcă semnele unor rupturi sfîşietoare, de** Paula Ribariu **a cărei viziune tulburătoare, s-a limpezit mult. fiecare din tablourile sale, chiar acelea care poartă titluri ca „Tărîmul cenuşiu" sau „Hotarele cenuşii" fiind adevărate universuri de albastru şi roşu exploziv, univers populat de fiinţe parcă în continuă devenire, fragile accidente ale unor metamorfoze febrile. Fulguraţie de linii ce se string palpitînd spre un nod pulsant în care culoarea însăşi devine mai vie, după inelele pal-liniştite în care s-a rotit dinspre margini. Concentrare IO —** Horia Bernea **se impune drept una din pînzele cele mai reuşite ale expoziţiei. „Noaptea de toamnă" —** Gabriel Constantinescu **prezintă un microcosm agitat de forme şerpuitoare violii, verzui, roz, pictate cu o minuţie în maniere lisse care le face şi mai neliniştitoare. Particularizări desuete ale neoplasticismului (alte trei culori de bază, alt joc al perpendicularelor) „Compoziţiile" lui** C.-tin Albani **sînt totuşi exerciţii folositoare; tot studiu de interpretare, de data asta după Chirico însă, face** Ion Cojocaru **în „Calm aparent";** Paul Neagu **se exersează în op-art,** Şerban Epure **într-un gestual stăpînit, etc. Acest tip de solfegiu plastic, deosebit de util din punctul de vedere al meşteşugului, reprezintă desigur numai etape pregătitoare, încercări de definire prin simpatie electivă, simptomatică şi ea pentru personalitatea artistului.**

CRISTINA ANASTASIU

Desen de SIMONA LUMINIŢA POP

FILM

Goethe şi simbolul cinematografic

În exegeza orală, în comentariul minor pe care — în momente de relaxare — literaţii le rezervă clasicilor, intră şi un fel de joc al ipotezelor, al „pariurilor imaginare": marile figuri ale istoriei culturii sînt confruntate, convenţional, cu situaţii contemporane, actuale, pentru a li se aproxima reacţiile faţă de asemenea situaţii. De exemplu, cu prilejul alegerilor politice generale din 1948, în Italia, un ziar a lansat întrebarea: pe cine ar vota, dacă ar trăi în secolul nostru, Dante? Cel puţin un candidat republican, dacă nu chiar unul socialist sau comunist, a fost răspunsul, deloc nemotivat.

Un joc analog s-ar putea iniţia pe tema raporturilor între marii clasici ai istoriei literaturii şi moderna artă a filmului. Despre Shakespeare, de altfel, s-a şi spus că ar fi fost astăzi unul dintre cei mai importanţi producători şi scenarişti. Aşezat însă faţă în faţă cu poeticele, cu **credo**-urile artistice ale clasicilor, cinematograful poate să profite în favoarea clarificării şi îmbogăţirii teoriei sale specifice. Bunăoară, un motiv ce revine deseori, la noi şi în străinătate, în discuţiile legate de expresivitatea filmului este acela al simbolului. În **Esthétique et Psychologie du cinéma,** Jean Mitry insistă, ca şi comentatorul său, Christian Metz („Revue d'Esthétique". nr. 2—3, 1967), în mai multe rînduri, asupra problemelor simbolului. Acesta — simbolul filmic —, scrie Mitry, trebuie să aibă un aer „natural" (cu alte cuvinte. concret), el trebuie să dea spectatorului impresia că se înscrie în însăşi materialitatea acţiunii şi să nu pară adăugat, lipit artificial dintr-o intenţie programatică a cineastului. Se mai spune apoi că avem de-a face cu simboluri, în film, atunci cînd semnificatul motivează semnificantul, depăşindu-l totodată.

Înaintînd pe făgaşul acesta, devine aproape o obligaţie, o necesitate să ajungem la izvoare. Aşa cum observă Rene Wellek în **Istoria criticii moderne** (vol. I: „De la iluminism la romantism"), cel dintîi care face distincţia cuvenită între simbol şi alegorie. în sensul modern, e Goethe. Pentru Goethe, limpezirea termenului de simbol merge mînă în mînă cu definirea raportului între particular şi general. Teoria simbolului e explicată, cu precădere, în **Despre obiectele artei plastice:** simbolul ia naştere atunci cînd obiectul şi subiectul coincid, ceea ce, într-un tel, echivalează cu aserţiunile lui Mitry. Dar formularea lui Goethe e parcă mai sugestivă pentru cineaşti: simbolul reprezintă conlucrarea omului şi a obiectului, a artistului şi a naturii, presupune o profundă armonie între legile minţii şi acelea ale naturii. Simbolul se adresează simţurilor prin intermediul unei reprezentări **concrete** (şi ce artă e mai setoasă de concret decît cinematograful?). În sfîrşit, pentru Goethe, „simbolurile cele mai frumoase sînt acelea care permit o interpretare multiplă", adică acelea care oferă o mare bogăţie de semnificaţii în echilibrul artei, „sinteză de universal şi particular, de real şi raţional, de gîndire şi natură".

Iată că o recitire a scrierilor teoretice ale clasicilor poate să fie de folos în căutările contemporane, menite să statornicească o estetică a filmului, şi nu e doar cazul lui Goethe. Fără să fie vorba de un simplu joc intelectualist sau de un rămăşag al imaginaţiei.

FLORIAN POTRA

MUZICĂ

FRIMUL STUDIO ELECTRONIC ROMÂNESC

În toate părţile unde cercetările în domeniul artistic sînt ferment de activare a creaţiei muzicale, proiectivele tehnice ale fonoelectronicei s-au impus treptat, devenind convergente către acelaşi punct, propunînd un suport dimensional cu totul inedit unor arhitecturi sonore desfăşurate în infra-structuri sui generis. Cercetările de început, experimentele temerare, uneori cu alură simplistă, au fost depăşite în timp, deşi acest nou gen de artă şi-a păstrat titulatura de muzică experimentală. Cristalizările au fost importante. Domeniul plasticului a cedat jocului subtil de simboluri sonore, realizîndu-se pe alte planuri o adevărată restitutio in integrum a spiritului muzicii instrumentale. Inclinaţiile speculative specifice muzicii şi-au găsit şi aici matca lor. În plus, coloraturi noi, ductibilităţi sonore, reflexe spaţiale, imensităţi şoşotitoare, ecouri reverberate au invadat, poate citeodată disproporţionat, spectrul de incantaţie al muzicii. Idei de factură fundamental estetică, cu privire la raportul dintre creator şi ascultătorul său au părut la fel de seducătoare. Compozitorul nu mai are nevoie de interpretul ce impunea, vrînd-nevrînd, execuţiei o imixtiune conceptuală. Opera sa electronică vorbeşte prin ea însăşi, direct, esenţial. Suficiente critici au fost şi ele ridicate. S-a spus că această muzică are ceva industrios, rece, mecanic. I s-au negat atunci posibilităţile diversificate de expresie. S-au exprimat reţineri asupra repetabilităţii ei imuabile în timp. Indiferent de poziţiile pe care le-au adoptat, susţinătorii fervenţi ori criticii severi au fost obligaţi să recunoască însă, că această nouă formă artistică corespunde unor cerinţe, unor sensibilităţi ale timpului nostru. chiar dacă nu totdeauna deplin exprimate artisticeşte. Azi sînt suficiente date, s-au strîns numeroase opere remarcabile prin care se poate demonstra vitalitatea acestei muzici. Toate centrele de cultură muzicală, chiar cele mai tradiţionaliste, au făcut loc, pe lîngă Radiodifuziuni sau Conservatoare, laboratoarelor de fonologie, atelierelor electronice.

Pînă în prezent, la noi s-au manifestat doar părţiale tentative de tatonare în acest sector. De cele mai multe ori încercările erau impropriu denumite electronice, mai just electronizate, deoarece sursele sonore nu proveneau din generatoare sinusoidale, ci erau simple mascări, deformări electronice de muzici realizate cu instrumente clasice. Nu exista aparatura necesară ce condiţionează astfel de creaţii Nu exista atelierul care să coaguleze forţe, imaginaţii tehnice şi artistice. Exerciţiul experimentalist era interzis.

Conservatorul Ciprian Porumbescu din Bucureşti aflat într-o interesantă efervescenţă artistică şi continuă renovare a bazei sale tehnice trăind o adevărată renaştere, s-a impus şi de data aceasta slujind unor inclinaţii componistice evidente, ce deveniseră adevărate necesităţi artistice imperioase. înfiinţînd primul Studio electronic românesc, cu un prim grup de cercetători şi compozitori ale căror roade, încă de pe acum, (munca de pionierat le este evidentă) depăşesc căutările chinuitoare, reprezentînd resurse creatoare armonioase Înfiinţarea acestui atelier de muzică al Conservatorului cu posibilităţi de expansiune remarcabile, cu dotare tehnică în continuă perfecţionare, este un act care entuziasmează şi nu poate fi trecut cu vederea. Perspectivele sale sînt într-adevăr remarcabile. Conducerea Conservatorului, rectorul Victor Giuleanu, sprijinit de un „căutător de sonuri" în limbajul electronic — ing. Traian Ionescu — urmăresc dezvoltarea, stringerea în jurul acestui nou punct cardinal al Conservatorului şi-al muzicii româneşti, tuturor personalităţilor, iniţiativelor, ideilor inovatoare. Va putea ajunge acest atelier, Studio de muzică electronică la realizările artistice ale Corului Madrigal, ale Cameratei sau Studioului de Operă? Va fi un nucleu de compoziţie pentru care militam de atîtea ori aici? Într-adevăr, faptului că există posibilitatea compunerii unei astfel de muzici noi i se adaugă, în continuare, perspectivele de audiţie, concerte de muzică electronică din lucrările create, în înseşi sălile de spectacole ale Conservatorului, popularizînd reuşitele, stimulînd elanurile creatoare atît de necesare. Iată Conservatorul Ciprian Porumbescu în fruntea unei mişcări de înnoire artistică. Iată, poate împlinirea în viitor a acelei tribune a tinerei compoziţii, nu numai electronice, ci deschisă tuturor genurilor, care nu-şi va găsi locul ideal decît în sanctuarul mişcării noastre muzicale studenţeşti Salutăm un bun început. Salutăm o seamă de perspective.

IANCU DUMITRESCU

COMITETUL DE REDACŢIE

GHEORGHE ACHIŢEI (redactor şef adjunct); **ION DODU BĂLAN** (redactor şef adjunct); **GICA IUŢEŞ; SĂNZIANA POP; M. N. RUSU; DINU SĂRARU** (secretar general de redacţie); **VIOLETA ZAMFIRESCU**

Prezentarea artică STEFANA HARBUR

REDACŢIA: B-dul Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.51.54, 11.38.51, 12.16.10. ADMINISTRAŢIA: Şoseaua Kiseleff nr. 10, telefon 18.33.99. Abonamente: 13 lei — 3 luni; 26 lei — 6 luni; 52 lei — un an. Tiparul Combinatul Poligrafic Casa Scînteii.

40 220